

Osobní bankrot a jeho sociální funkce

Lubomír Kalaš

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lubomír KALAŠ**
Osobní číslo: **H118116**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Osobní bankrot a jeho sociální funkce**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS – "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etikety a pravidel společenského výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na popis a rozbor fenoménu dnešní doby (Osobní bankrot);
- na hledání odpovědí na otázku, jak a proč vůbec dochází v životě člověka k těmto situacím;
- na hledání různých sociálních a psychologických souvislostí s tímto fenoménem,

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Bařinová, D., Hótová, R., Olšar, R. Konkurní řízení v praxi. Praha: Grada, 2006
Hubínková, Z. Psychologie a sociologie ekonomického chování. Praha: Grada, 2008
Pachl, L. Insolvenční zákon s judikaturou. Praha: Wolters Kluwer, 2012
Sedláček, T. Ekonomie dobra a zla. Praha: Nakladatelství 65. pole, 2009
Slaměník, J., Výrost, J. Sociální psychologie. Praha: Grada, 2008
Urban, L. Sociologie trochu jinak. Praha: Grada, 2008
Vrbková, L. Už nikdy dlužníkem. Praha: Cofet a.s., 2009
Vybíral, V. Slabikář finanční gramotnosti. Praha: Cofet a.s., 2011
Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Mgr. Zdeňka Vaňková**

Datum zadání bakalářské práce: **16. března 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2013**

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Múhlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. JUDr. Pavel Hungr, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Lubomír Kalas

Jméno, příjmení studenta

V Brně 4.4.2013

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpisy vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce se svým zaměřením zabývá institutem osobního bankrotu a ve své teoretické části popisuje problematiku vzniku zadlužování a nevyhýbá se ani srovnání s dalšími souvislostmi. Pozornosti neunikla ani problematika legislativních opatření při soudním i mimosoudním řešení. Za důležitá témata lze pokládat jak sociální tak i psychologické souvislosti a problémy a proto si velký prostor vynutila i problematika organizované pomoci, dopadů na rodinný život a související případné sociální vyloučení. Pozornost je věnována také finanční gramotnosti. Praktická část je věnována kazuistice a analýze dlužníků včetně zpracování výsledných hodnot a zásad bránících předlužení.

KLÍČOVÁ SLOVA

osobní bankrot, finanční gramotnost, insolvenční řízení, úvěr, sociální vyloučení, dluhy, věřitel

ABSTRACT

The thesis deals with the Institute of personal bankruptcy and in its theoretical part describes the problems of debt and it does not avoid comparison with other contexts. The issue of legislative measures in judicial and non-judicial solutions was not unnoticed as well. For important issues can be considered both the social and psychological implications and problems. Therefore thesis deals with the issue of organized help, impact on family life and any related social exclusion. Attention is also paid to financial literacy. The practical part is devoted to a case study analysis of borrowers, including processing the resulting values and principles to prevent over-indebtedness.

KEYWORDS

Personal bankruptcy, financial literacy, insolvency proceedings, credit, social exclusion, debts, creditor

„Peníze jsou dobrý sluha, ale špatný pán.“

Francis Bacon

Mé poděkování patří vedoucí bakalářské práce PhDr. Mgr. Zdeňce Vaňkové za ochotu a odbornou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce a synovi za vstřícnost a morální podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 ČLOVĚK A FINANCE.....	13
1.1 VLIV FINANCÍ NA ČLOVĚKA	13
1.2 POPIS VÝVOJE A PŘÍČIN V SOUVISLOSTI SE ZADLUŽOVÁNÍM	17
1.3 POROVNÁNÍ VÝVOJE A PŘÍČIN S DALŠÍMI SROVNATELNÝMI ZEMĚMI	22
1.4 SHRNUÍ	26
2 SOUVISEJÍCÍ PRÁVNÍ PROBLEMATIKA	28
2.1 PRÁVNÍ NÁSTROJE A PRÁVNÍ SOUVISLOSTI SPOJENÉ S OSOBNÍM BANKROTEM.....	28
2.2 MOŽNOSTI MIMOSOUDNÍHO ŘEŠENÍ DANÉ PROBLEMATIKY	35
2.3 VLASTNÍ ŘÍZENÍ PŘED SOUDY.....	40
2.4 SHRNUÍ	51
3 SOCIÁLNÍ A PSYCHOLOGICKÉ SOUVISLOSTI.....	53
3.1 OSOBNÍ BANKROT A JEHO DOPADY NA OSUDY LIDÍ.....	53
3.2 SYSTÉM ORGANIZOVANÉ POMOCI LIDEM POSTIŽENÝM OSOBNÍM BANKROTEM	55
3.3 RODINNÉ VZTAHY	59
3.4 DEFINICE SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ	62
3.5 FINANČNÍ GRAMOTNOST	65
3.6 SHRNUÍ	71
II PRAKTICKÁ ČÁST	72
4 VÝZKUM.....	73
4.1 PŘÍPRAVA – STANOVENÍ CÍLE VÝZKUMU.....	73
4.2 KAZUISTIKY.....	73
4.3 ANALÝZA KAZUISTIKY	78
4.4 VÝSLEDNÉ HODNOCENÍ VÝZKUMU	79
ZÁVĚR.....	82
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	84
SEZNAM PŘÍLOH.....	87

ÚVOD

Mnoho z nás každý den řeší nějaké existenční potřeby a jednou z těchto dosti důležitých oblastí je také správa finančních prostředků. Pokud se ohlédneme třeba jen za velmi krátkým časovým obdobím, které uběhlo od roku 1989, tak si uvědomíme opravdu překotný vývoj společenských poměrů, obrovského přísunu informací, o kterých v dobách totality neměli prostí lidé žádné povědomí ani tušení. Motivace k všeobecnému rozvoji jedince v oblasti financí nebyla rozvíjena.

Domnívám se, že motivace ke správě vlastních věcí nebyla podporována, spíše byla potlačována státní ideologií ve smyslu „občane, nemusíš se bát, stát tebe a tvé blízké zabezpečí nejlépe“. Najednou byla celá společnost svědkem úplně jiného rozměru vývoje, který mimo jiné také měnil zavedený způsob života obyvatel. Ve srovnání s obdobím totality se objevila obrovská nabídka zboží a služeb, která sice pomalu, ale systematicky podporovala rozvoj nadměrného konzumního stylu života, se kterým se společnost ztotožnila v přesvědčení, že vývoj jde správným směrem. Marketing, pojem zatím zcela neznámý, začal ovlivňovat pohled řadových občanů na život.

Optimistická vlna s sebou přinesla také nové pohledy jako například, že ekonomika je universální a pomůže i s dalšími společenskými problémy. Změna společenského klimatu podpořila chuť peníze utrácet a dopřávat si dlouhá léta odpíraného. Začali se objevovat úspěšní, rychle bohatnoucích lidí, kteří pro určitou vrstvu obyvatel představovali vzory, jak je někdy snadné dobře investovat a při troše štěstí vydělat peníze a zařadit se do vyšší společnosti. Ne vždy se však investice měnily pouze ve výhodné obchody a najednou občané zjistili, že o své peníze lze také špatným investováním přijít. Začaly se objevovat první negativní projevy špatné správy finančních prostředků, které však společnost v revolučních letech snad ani jako negativní nevnímala, byla to takzvaná cena za svobodu, jak mnohokrát zaznělo z úst politiků.

Začalo však výrazně přibývat investorů i dalších dlužníků, kteří se ocitli v dluhové pasti a pocítili její důsledky. Moje práce je však přece jen více zaměřena na jedince, kteří své potřeby uspokojují z prostředků získaných závislou činností tzv. aktivní příjmy, což jsou mimo jiné i příjmy z podnikání. Pracovní poměr však ne vždy přináší dostatek prostředků na uspokojení všech potřeb, které člověk má. Každý z nás má pohled na to, co představuje dostatek, jiný názor, prostě se odlišujeme a odlišný je také náš způsob

hospodaření s finančními prostředky a lze se tudíž domnívat, že toto je také jedna z příčin, proč se do dluhové pasti nedostávají všichni jedinci.

Snad každý z nás přemýšlel o tom, s ohledem na svoji momentální situaci, kolik peněz by mu stačilo k tomu, aby vedl přiměřeně spokojený život bez pocitu nedostatku z časů budoucích. Taková situace je ale také podmíněna určitou formou finanční nezávislosti. Finanční nezávislost, velmi široký pojem, si lze představit jako každodenní realitu spočívající v tom, že člověk nemusí v podstatě aktivně nic dělat a pokud přijímá každodenní rozhodnutí, tak pouze na základě toho, co skutečně vykonat chce. Znamená to však také to, že jeho příjmy jsou vyšší než jeho výdaje. Konkrétní čísla jsou irelevantní, protože hodně záleží na spotřebě, tedy na tom, jak je každý z nás zvyklý utrácet a pokud dokážeme žít skromněji, potřebujeme méně peněz k tomu, abychom se stali finančně nezávislími. Určitému procentu populace však musí k uspokojování potřeb stačit taková výše příjmu, která rozhodně nezajistí finanční nezávislost. Lze konstatovat, že příjmy ve formě mzdy nebo příjmu z podnikání můžeme považovat za běžný standard.

Celá řada spotřebitelů, pokud příjmy nestačí, se však s takovou situací velmi nerada smiřuje. Taková situace určitě podmiňuje chování lidí, někdy velmi zásadním způsobem, a každý z nás hledá svůj způsob řešení problému. A přitom na první pohled jednoduchá forma řešení se nabízí téměř všude. Skutečně nelze přehlédnout nabídky všech možných společností, které dopřejí téměř každému to své jednoduché řešení, kterým je půjčení finanční hotovosti. Ze všech novin, plakátů, billboardů, letáků a podobně na nás útočí velmi rafinovaná nabídka na první pohled snadno dostupných úvěrů, které lze také snadno splatit. Ne všichni dokážeme odolat nabídce ve chvíli, kdy stojíme před lákavým zbožím, když jediné co stačí udělat je zavolat na správné číslo nebo poslat SMS a „peněženka se naplní žádaným obnosem“. Se splácením si v tomto okamžiku nikdo velkou hlavu nedělá a jednoduše se tato starost odsune na dobu budoucí. Ano taková situace je nejen možná, ale i naprosto běžná.

Pokud se však počet takových úvěrů navýší, znamená to nejenom vyšší částku k použití, ale také vyšší objem prostředků na splácení. Vzniklá nerovnováha v sobě skrývá velké množství problémů v časech budoucích. O tom, že realita taková skutečně je, se přesvědčujeme denně ze všech možných zdrojů, medií a podobně. Na jednom modelovém příkladu člověka jménem Jirka, kterého znám osobně, si ukážeme, že důvody pro které se člověk ochotně upíše komukoliv, jsou někdy opravdu až neuvěřitelné, a někdy pouhým pohledem z venčí těžko pochopitelné.

Jirka je ženatý muž velmi submisivní povahy, žijící v nefunkčním manželství. Jeho první zkušenost s úvěrováním přišla při nákupu televizoru. Svě závazky včas a řádně plnil. Objevila se však první zkouška. Když úvěrová společnost Cetelem zjistila, že klient splácí své pohledávky, zaslala Jirkovi kreditní kartu s předschváleným úvěrem na částku 50.000,- Kč. Neodolal. Stejným způsobem se uvázal ještě u dalších dvou společností. Vždy s prvním výběrem hotovosti se karty aktivovaly a úroky rostly. Peníze použil na nákup dovolené, nějakých potřeb do domácnosti, ale větší část půjčil své druhé manželce a přítelkyni. Kolegyně ze zaměstnání naštěstí půjčený obnos již vrátila, ale Jirkovi se dlužné částky nedařilo umořit a výše splátek dosáhla poloviny jeho platu. V televizi se nechal inspirovat a pokusil se své dluhy zkonsolidovat, ale nebylo to vůbec jednoduché. Výsledkem jeho konsolidace je, že při měsíčním platu cca 12.000,- Kč bude 7 let splácet částku ve výši 4.800,- Kč bez možnosti vytvořit si nějakou, byť jen malou rezervu. Tento případ nám ukazuje skryté nebezpečí úvěrové pasti v kombinaci s charakterovými vlastnostmi dlužníka a přímo se zde nabízí latinský výrok:

- PECUNIAE IMPERARE OPORTET, NON SERVIRE. – Penězům je třeba vládnout, ne jim sloužit.

Pohled na jeden případ však nedokáže vystihnout situaci v rámci celé republiky. Také další zprávy, které se věnují problematice zadlužování českých rodin, hlásí, situace v české republice není dobrá. Uveřejňované statistiky obsahují hodnoty, které mají stoupající tendenci ve smyslu zvyšování zadlužení českých rodin. Problematika zadlužování představuje tak velký společenský problém, že i představitelé politických stran, vlády, ekonomů nebo ČNB se seriózně začaly zabývat tím, jak tento společenský fenomén zkrotit na takovou úroveň, která je společensky únosná. Vždyť v tomto případě jsou všechny nezdary při správě vlastních financí doprovázeny dalšími velmi negativními vlivy nejenom na fyzickém zdraví. Nezanedbatelná není ani újma psychická a v neposlední řadě také újma sociální, která může skončit až sociálním vyloučením. Nelze ignorovat ani další sociálně patologické jevy pro společnost nebezpečné. Konstatování nad stavem věcí však nevede k řešení problému.

Co vede člověka do dluhové pasti, budu mít možnost popsat později. Důležitější, ale bude zamyšlení, jak pomoci, pokud existuje taková možnost. Právě tyto myšlenky mě vyprovokovaly, abych se tímto tématem zabýval více do hloubky a komplexněji ve své bakalářské práci. Jejímž ústředním tématem je osobní bankrot.

Vzhledem k tomu, že od roku 2008, kdy vstoupil v účinnost nový insolvenční zákon s institutem oddlužení (osobní bankrot), už uběhlo přece jen několik let, můžeme právě tento způsob řešení předlužení považovat za jednu z cest jak problém řešit.

Naši pozornost však musíme zaměřit na problém zadlužování v širším rozsahu. Nabízí se celá řada odpovědí směřujících k vysvětlení, kdo je viníkem. Bohužel odpověď tak jednoduchá není. Pohled dlužníků na tuto problematiku je ve většině případů podobný, a sice takový, že za jejich špatnou situaci je odpovědný někdo jiný než oni. Označit za viníky vždy ty ostatní je také způsob řešení, protože přiznání pochybení sám před sebou je většinou velmi těžké. Blíže pravdě však bude názor, že situace v oblasti úvěrů je výsledkem nějakého konání všech dotčených subjektů.

Cílem bakalářské práce v první části je všeobecně se zabývat problematikou financí a jeho vlivu na psychiku člověka s přihlédnutím na vývoj a příčiny zadlužování také v porovnání se sousedními státy. Druhá část analyzuje právní nástroje a jejich souvislosti s osobním bankrotem. Potřebná pozornost je věnována také možnostem mimosoudního řešení a samozřejmě vlastnímu řízení před soudem. Následující část je věnována sociálním a psychologickým dopadům na osudy jedinců, kteří prošli ozdravným procesem osobního bankrotu. Bez povšimnutí nelze nechat ani organizovanou pomoc postiženým a s ní související vliv na rodinné vazby, finanční gramotnost a sociální status. Praktická část je pak věnována především kazuistice a analýze konkrétních případů.

Je všeobecně známo, že problematika osobního bankrotu nebyla za krátkou dobu své existence důsledně rozpracována. Materiály související s problematikou nejsou ještě tak podrobně rozpracovány a ani jejich množství nenabízí ucelenou řadu informací potřebných k úplné orientaci v dané problematice. Dostupné informace jsou tvořeny především úzce zaměřenými odbornými články, které nemusí být dostupné a především srozumitelné pro všechny zájemce. Hlavním cílem bakalářské práce je kompletace zpracovaných informací do takové podoby, aby případným zájemcům poskytla přiměřený a dostatečně obsáhlý soubor informací, který jim pomůže při orientaci v problematice osobních bankrotů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ČLOVĚK A FINANCE

1.1 Vliv financí na člověka

Karel Riegel, ekonom a metodolog ve své publikaci *Ekonomická psychologie* uvedl, že důvodem, aby mohl specifikovat filozofickou stránku peněz, by nejprve musel odfiltrovat dílčí obsahy a pohlédnout na peníze jako na „věc o sobě“. Taková analýza podle něho závisí především na správných formulacích otázek, které chceme klást. Každý z nás ví, co peníze jsou. Všichni je denně používáme, s oblibou se říká že „jsou až na prvním místě“, nemáme bez nich „lézt do hospody“ nebo také někteří si „pro pětník nechají vrtat koleno“.

Peníze prostě jsou součástí našeho žitého přirozeného světa. Současně se tomuto světu vymykají. Jejich nevyvážená koncentrace, jak autor uvažuje, a to ať vysoká či nízká, vytváří „světy samy o sobě“ s vlastními zákonitostmi. Luxus paláců nebo naopak bída slumů a ghatt, jsou skutečnostmi nepochopitelnými a nezrušitelnými. Z historie je známo, že po jakýchkoli společenských otřesech vznikají ohniska vysoké koncentrace kapitálu, a jakékoli prostředky investované do slumů jsou bez efektu pro jejich obyvatele. Je známo, že bohatí zpravidla nepotřebují pomoc filozofů a lidem v brlozích filozofové pomoci nemohou, jelikož tyto dva světy spolu prostě nekomunikují.

Autor dále zmiňuje, že ve světě protipólů extrémní chudoby a extrémního bohatství se peníze pohybují také ve středních pásmech každodennosti. Jsou tedy nástrojem obstarávání každodenních životních potřeb. A i zde jsou jejich vlastnosti rozporné a protichůdné. Podle něho slovo peníze není zvukem našeho hlasu, když vyslovíme cenu něčeho (vyslovíme-li „peníze“ - nejsou to peníze). Autor považuje přijetí peněz, jako ekvivalentu, podmíněním společenského závazku to znamená uznání této ekvivalence, závazku, že i jinde a jindy získáme zboží za peníze, které jsme už dříve obdrželi za svoje zboží. Žádná jiná věda tuto zvláštní povahu jinak hmotných artefaktů nepokrývá.

Peníze jsou fenoménem, který by neměl zůstat pouze v rukou kvantifikátorů, protože může být také předmětem filozofické úvahy.¹

¹ Riegel K., 2007. *Ekonomická psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., s. 170-171

Tomáš Sedláček hlavní makroekonomický stratég ČSOB ve svém článku pro hospodářské noviny na otázku, co jsou to peníze, odpověděl. Z jeho pohledu to vypadá jako hodně divná otázka, a pokud je položena ekonomům většinu z nich často přivede do rozpaků. Ekonomové obecně berou peníze jako dané, že již existují, že platí a že mají svou hodnotu. Potom je možné měřit jejich kupní sílu, změnu jejich hodnoty (inflaci), nebo jejich tvorbu zrychlit nebo přibrzdit (například úrokovou sazbou). Otázka zní, co to vlastně ty peníze jsou, odkud se berou, to je tak trochu záhada. Proč nás všechny lákají potištěné papírky. Co nás vede k tomu, že nějakým potištěným pomačkaným papírkům přisuzujeme takovou hodnotu? Co pekaře motivuje, aby brzo ráno vstal, nebo proč nemá prodavačka v drogerii právo ani možnost říct: "To ne, ty papírky já neuznávám, já za zboží chci něco hodnotného, třeba kuře, nebo cigarety, tyhle barevné papírky, ty si, pane, strčte za klobouk."

Ano peníze jsou zvláštní. Protože nenesou skoro žádnou vlastnost svého nositele, jak píše Niall Ferguson. Ať už je to papír, zlato nebo plastová karta. Už proto, že prvním zaznamenaným nositelem platidla byla hlína, ano hlína byla prvním platidlem, které je archeologicky známo. Hliněné destičky s dlužními úpisy, byly první, které začaly kolovat. V tomto smyslu se pomyslný kruh uzavírá, protože hlína bez nápisu neměla hodnotu platidla. Šlo vlastně o slib někoho, kdo se na prvním platidle cenil. Dnes jsme na tom podobně, protože přes velkou historickou okliku, kdy peníze byly "nošeny" drahými kovy, jsme se dnes zase vrátili "k hlíně", tedy peníze jsou nesený "bezceňným" papírem nebo ještě přesvědčivěji magnetickým zápisem, ovládaným podpisovým vzorem, kódem nebo plastovou debetní a kreditní kartou.

Autor si neodpustil srovnání, že peníze (stejně jako člověk) z prachu (hlíny) povstaly a v prach se obrátily. To ale vůbec nevadí, naopak je nám, dle soudu autora článku, lépe je s virtuálními penězi než s těmi z drahých kovů. Peníze nejsou a nikdy nebudou kovem. Peníze vnímáme jako symbol důvěry, na které se všichni shodli a kterou také všichni respektujeme. Samozřejmě se dá namítnout, že zlata je poměrně málo, a to vytváří jeho hodnotu. Stejně je to ale s penězi. Tiskárna cenin sice může vytisknout třikrát víc bankovek, ale tím jejich hodnotu neztrojnásobí. A navíc, pouze to, že je něčeho málo, neznamená, že to je hodnotné.

Jako příklad si můžeme uvést černé perly. Kdysi dávno byly považovány za odpad perel bílých. A přestože jich bylo málo, neměly skoro žádnou hodnotu. Toto se však změnilo v okamžiku, kdy zdatný obchodník dokázal šikovnou kampaní tento stav změnit a najednou byly černé perly ceněny více než bílé.

Jinými slovy, hodnotu lze vytvořit, vyfabrikovat. Skutečnost, že peníze mají hodně co do činění s důvěrou, je patrné již z mnoha nápodob. Pro ilustraci kredit z latinského credo, značí "já věřím"; kreditka je tedy doslovně jakási "věrovka". V češtině také hovoříme o věřitelích, tedy těch, co věří. Hovoříme také o úvěrech, což je cosi, co stojí u naší víry. Také na amerických dolarech se slovo víra objevuje v nápisu In God We Trust. A mimo jiné je užitečné všimnout si, jak jsou bankovky a mince posety různými insigniemi nebo symboly hodnoty a víry, které mají svou symbolickou moc jaksi propůjčit právě mincím a bankovkám. Vše je korunováno podpisem guvernéra, který musí zejména být důvěryhodný a jakýmsi způsobem za hodnotu bankovek ručí a hlídá stabilitu měny.

Velmi zajímavý je také postřeh autora článku, že bankovky, ač se po nich můžeme plahočit celý život nám vlastně ani nepatří, protože nemáme právo mince či bankovky třeba ničit. Velmi zajímavá je skutečnost, že, jádro, prostředek peněz je, jaksi řečeno Jacquesem Lacanem, samo o sobě duté. A možná právě proto, že peníze samy nemají žádnou hodnotu, dokážou nejlépe zobrazit cenu všeho.²

Neméně zajímavou odpověď na otázku, co jsou peníze, poskytl také prof. Jan Sokol, Ph.D. CSc., z fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy, který ve své eseji uvedl, že správné pochopení peněz podle jeho soudu stále ztěžuje omyl, který se mezi ekonomy tvrdošíjně udržuje, a sice ten že peníze jsou nějaký druh zboží.

Jde sice o zvláštní druh, ale pořád je řeč o zboží. Tuto situaci považuje za omyl pocházející patrně ze starých časů, kdy se ještě peníze daly ztotožnit s platidly a zlaté či stříbrné mince mohly opravdu působit jako jisté zboží. Později však nastala situace jiná. Vždyť niklová nebo hliníková mince je „zboží“ vskutku velmi podivné, o bankovce ani nemluvě. To stejné platí v případě spořitelni knížky nebo dokonce elektronického účtu. Bity uvnitř počítače, na které se nikdo nemůže podívat a při důkladném výpadku proudu by mohly zmizet jako smrad. Ovšem i jiné vlastnosti peněz odporují domněnce, že peníze jsou zboží. Kdo pozorně situaci sleduje, toho musí zarazit už prostá skutečnost, že peníze vždycky obíhají naproti zboží, v opačném směru. Navíc peníze se na rozdíl od jakéhokoli zboží nespoteřovávají.

² www.Tomáš Sedláček » Co jsou peníze aneb filozofie peněz ze dne 3.2 2011

Naproti tomu když zákazník koupí housku a zaplatí požadovanou cenu, musí housku brzy sníst, naproti tomu mince obíhají dál a zprostředkovávají další směny. Můžu také špinavou, potrhanou bankovku vyměnit za úplně novou a to bezplatně pokud lze rozeznat, že se jedná o bankovku. Tak „věčné“ jsou peníze, které na rozdíl od hmotných platidel nepodléhají žádnému opotřebování. Tedy naše peníze jsou sice „věčné“, ale na druhé straně je to bezcenný kus papíru k ničemu. S nadsázkou lze říct, pozorovatele z jiné planety by zřejmě udivilo, že se s takovým platidlem spokojíme jako se mzdou za práci místo stravy, ošacení a jiných nezbytností pouze v křehké naději, že za něj jednou dostaneme nějakou protihodnotu nebo třeba něco k jídlu.

To nejpodezřelejší na penězích je však jejich původ, ontogenetický vznik. V dobách kdy se razily a tiskly jen jako platidla pod dohledem státu, mohl mít člověk důvěru, že je jich jen to správné množství v oběhu. Dnes se však celá řada ekonomů kloní k názoru, že peníze vznikají úvěrem, jsou tedy „vyráběny“ úvěrovou bankou, a státní banka ovlivňuje objem úvěrů jen nepřímo. Otázka potom ale stojí, je bankovka majetek anebo dluh? Obojí názor, jak je známo, zastávají i věhlasní ekonomové [viz např. Aglietta, Orléan 1998 a tam uvedená literatura]. Správný klíč k této záhadě objevili jako první (pokud lze z literatury zjistit) na ostrově Malta. Na maltských mincích, ražených pro nedostatek stříbra z mědi, stálo už od 16. století prozíravé heslo „*non aes, sed fides*“ – ne kov, nýbrž důvěra“. Zjednodušeně řečeno, přijímáme peníze v jakékoli myslitelné podobě a v naději spoléháme na to, že budou platit zítra, za rok a ještě dál v budoucnosti. Že to není nic víc, vědí z vlastní zkušenosti také ti, kteří zažili nějaký státní bankrot.

Například v nedávné historii v bývalém Československu se tomu v roce 1953 říkalo „měnová reforma“ a rozzlobení chlapi si v hospodě starými bankovkami připalovali cigarety, jednoduše proto, že k ničemu jinému už se nehodily. To že peníze jsou „institucionalizovaná důvěra“, nic víc a nic méně, lze položit i dalšími odkazy. Jako například na starých mincích se často zobrazovali bohové, později světci a od absolutismu už jen panovníci. Ještě dnes máme na bankovkách slavné osobnosti, které mají jaksí podporovat naši důvěru v budoucnost peněz. Například v zemi české Bedřich Smetana musí přihlížet i nečistým obchodům. Jinak tomu asi nebylo ani u Kláry Schumannové na starých stomarkovkách, jenom aby podporovala důvěru v silnou měnu. Nad heslem *In God we trust* na amerických dolarech o kterém jsem se už zmínil a mnoho lidí se pohoršovalo, odpovídá však dobře jak funkci peněz, tak i jisté americké přímočarosti. Institucionalizovaná důvěra se projevuje například v tom, že ji žádný stát neponechává občanům úplně na vůli. Právo

přijímat domácí měnu přikazuje zákon, který ji ale zároveň chrání. Ale nakonec jsou to jen a jen občané, my všichni, kteří dopřáváme penězům jejich platnost tím, že je denně bez reptání a rádi používáme.³

O fenoménu zvaném peníze lze psát velmi dlouho, ale pro potřeby práce lze konstatovat, že peníze nás provázejí životem velmi těsně a tak silně se nás jejich problematika bezprostředně dotýká, že o nich neustále mluvíme, mnoho z nás si na ně stěžuje například ve smyslu, že jich má nedostatek, nikdo však neřekne, že má dost, když symbolizují moc nad lidmi a věcmi.

1.2 Popis vývoje a příčin v souvislosti se zadlužováním

Z údajů českého statistického úřadu, které vypracovala ing. Drahomíra Dubská, CSc. analytička útvaru ekonomicko-statistických analýz ČSÚ, vyplývá, že nejcharakterističtějším rysem zadlužování českých domácností byla v uplynulé dekádě rychlost tohoto procesu. Jenom pro ilustraci, když budeme vycházet ze situace v roce 2000, kdy výše dluhu obyvatelstva v bankovním sektoru dosahovala hodnoty necelých 40 mld. korun, tak koncem roku 2009 vystoupala výše dluhu na hodnotu cca 898 mld. korun. Toto jsou hodnoty vztahující se pouze k sektoru domácnosti-obyvatelstvo.

Změnu do vývoje zadlužování přinesl rok 2008, protože začínající krizová situace v ekonomice oslabila tempo růstu úvěrů, které banky poskytovaly obyvatelstvu.

Statistický úřad označuje příčiny růstu dluhu českých domácností jako známé. Na prvním místě k výraznému růstu spotřebních výdajů přispěla preference spotřeby. Domácnosti neuskutečňovaly hrazení těchto výdajů pouze pomocí disponibilních důchodů, ale s použitím vypůjčených peněz. Což v konkrétních číslech představuje výdaje na konečnou spotřebu v roce 2008 o 59% vyšší než v roce 2000. Nejrychleji za toto období stouply výdaje za služby a spotřební zboží. Naopak nejpomaleji rostly výdaje na bydlení a služby s ním spojené. Nezanedbatelným motivem k zadlužování obyvatelstva byl růst životního standardu nebo úsilí o jeho získání.

Faktor, který situaci podporoval, byl růst reálné mzdy, protože zlepšení situace v příjmech vyvolalo přesvědčení, že s rostoucí mzdou není tak složité splácet úvěry přede-

³ www.co jsou peníze, Sociologický časopis č. 4/2004

vším dlouhodobé spotřeby. Za období roku 2000-2008 došlo podle strukturálního šetření mezd k významné změně v rozvrstvení mezd zaměstnanců, přičemž procentní podíl zaměstnanců pobírajících nižší než vykázanou průměrnou mzdu zůstal zhruba zachován. Rychlost nárůstu dluhu českých domácností to nijak výrazně neovlivnilo a do poloviny roku 2008 neklesly meziročně čisté přírůstky úvěru obyvatelstva pod hranici 30 procent.⁴

Teprve krizová situace, která začala výrazně ovlivňovat vývoj na trhu, oslabila v dalším období tempo růstu úvěrů poskytovaných bankovním sektorem. Na trhu došlo v tomto období k posunu, který vyvolal další motivační stimuly. Změnil se postoj k vlastnickému bydlení v kombinaci s marketinkovým úsilím finančních zprostředkovatelů a snadnou dostupností peněz. V tomto období zůstávaly úrokové míry hypotečních úvěrů po celé sledované období na nízké úrovni a to díky vysoké konkurenci v prostředí hypotečních bank. Tento rys se stal výrazným, protože došlo k silné dominanci úvěrů určených k bydlení. Především banky a stavební spořitelny začaly poskytovat produkty tohoto typu a v roce 2009 dosáhla výše úvěrů určených na bydlení cca 684 mld. korun.

Prakticky od roku 2002 úvěry na bydlení dosahují hodnoty 70 procent celkového objemu úvěrů poskytnutých obyvatelstvu.

Ekonomické zpomalení spolu s následným propadem během roku 2008 způsobilo ztrátu dynamiky bohužel i u úvěrů na bydlení. Příčinou byla reakce obyvatel, kteří se obávali snížení příjmů, ztráty zaměstnání. Vliv měly také další okolnosti nepříznivé pro dlouhodobé závazky. U spotřebitelských úvěrů byla situace jiná, protože jejich dynamika byla nižší. Spotřební úvěry dosahovaly třetinových meziročních přírůstků asi do roku 2005. Také v oblasti spotřebních úvěrů se objevily stimuly zadluženosti, které souvisely s vylepšováním vybaveností domácností obecně. Maximální hodnoty meziročního přírůstku spotřebních úvěrů přinesl rok 2007. Strukturu těchto spotřebních úvěrů tvoří debetní zůstatky na běžných účtech, pohledávky bankovních karet, úvěry na služby a zboží a neúčelové spotřebitelské úvěry. Právě tyto úvěry dosáhly v tomto období výše cca 155 mld. korun. Jde o údaj zajímavý, protože v roce 2009 dlužili domácnosti bankám celkem cca 186 mld. korun.

⁴ www.czso.cz/ ze dne 15. 2. 2013

Ztráta tempa vývoje české ekonomiky se promítl také do dynamiky zadlužování českých domácností. Nastaly změny ve vnímání vyšších rizik ze strany bankovního sektoru, ale i ze strany samotných domácností, které zvažují udržitelnost a dlouhodobost finančních závazků. Situaci ovlivňují další faktory jako míra nezaměstnanosti, stagnace reálných příjmů nebo riziko pomalého růstu cen.⁵

Z předchozího textu vyplývá, že důvody, které vedou k ochotě lidí se zadlužit, jsou velmi rozmanité. Rád bych doplnil přehled vnějších vlivů ještě o několik dalších, jako například prostředí, ať už pracovní, rodinné, které člověka obklopuje, dále jeho postavení ve společnosti, zmínit můžeme také vlivy kulturní. Za vnější vlivy však můžeme považovat také postup nebankovních institucí, které poskytují úvěry za mnohem méně výhodných podmínek, než je tomu u bankovního sektoru. S tímto vlivem úzce souvisí velmi nízká osvěta v oblasti finanční gramotnosti a téměř nulová regulace na trhu spotřebitelských úvěrů. Za velmi silný vliv lze považovat masivní kampaň společností, které poskytují úvěry. Podíl nelze upřít ani státním orgánům nebo věřitelským subjektům.

Situace na politické scéně ve vztahu k hospodaření státu může fungovat jako jeden ze vzorů, který u některých jedinců vyvolá falešnou představu, že zadlužování je věc naprosto normální a neplnění závazku také. Samozřejmě existuje celá řada dalších vlivů, ale smyslem není je jmenovat všechny. Za vnitřní faktor můžeme považovat například snahu jedince o udržení životního standardu, přičemž zde narážíme na související vliv, kterým je jeho nedostatečná finanční gramotnost. Silným vlivem je nízký příjem a s ním související vznik případné dluhové spirály nebo dluhů v rámci rodiny. Do seznamu můžeme zahrnout i vlivy související s psychikou jedince, které mají vliv na příčiny zadlužování, namátkou uvádím vnímání jedince, jeho motivaci nebo postoje.

Josef Výrost ve své publikaci Sociální psychologie hodnotí „postoje“ ve smyslu, že nejsou neutrální. Zároveň ovšem vyjadřují hodnotící vztah k různým sociálním objektům v prostředí člověka, tedy toho, co každý sám upřednostňuje, respektive to, co nemá rád. Proto „postoj“ charakterizuje jako relativně stabilní charakteristiku, jako psychologickou tendenci, která se projevuje v hodnocení konkrétní entity s jistým stupněm upřednostňování nebo odmítání. I když část postojů je vrozených, většinu získáváme v průběhu živo-

⁵ www.czso.cz/ ze dne 15. 2. 2013

ta přímo prostřednictvím osobní zkušenosti s objekty nebo zprostředkovaně sociálním učením.⁶

V součtu výše uvedené faktory a mnoho dalších vlivů působí na spotřebitele a má nějaký dopad na způsob jejich rozhodování. Popsat příčiny a souvislosti, které nutí jednotlivce k zadlužování, není vůbec jednoduché. Můžeme si ale položit jednoduchou otázku. Proč se lidé vlastně v tak velké míře zadlužují? Jedna z mnoha odpovědí může poukázat na skutečnost, že spotřebitelé pravděpodobně akceptují nutné zlo dluhů z důvodu, že si chtějí pořídit nějakou věc nebo službu, ale na jejich pořízení chybí dostatek finančních prostředků a varianta spoření je z nejrůznějších příčin nepřijatelná. Možné následky špatného rozhodnutí si ale připouští málokdo. Individuální rozhodnutí jedince vzniká na základě nejrůznějších vlivů.

Pokud se spotřebitel rozhodne pro úvěr, může rozhodování ovlivnit i velmi prozaická vlastnost a tou je prostá netrpělivost, lidé si přece chtějí dopřát potěšení hned.

Spotřebitelé, kteří patří mezi jedince s vnitřní disciplínou a trpělivostí a do rozhodování zapojují více racionální myšlení, mohou své rozhodnutí s dostatečně chladnou hlavou promyslet. Výsledkem úvahy může být přesvědčení, že riziko je příliš vysoké a tím i cena zboží se stává příliš vysokou, je prostě neakceptovatelná. Riziko v obecné rovině s sebou nenesou pouze úroky, které jsou vidět na první pohled. Hrozící sankce už tak viditelné nejsou, ale o to větší dopad na dlužníka mají. Vždyť jenom úrok z prodlení může v případě problémů se splácením zvýšit neúměrně cenu zboží nebo služby.

V rovině propadnutí zástavy, nebo přechodu majetkových práv, už jde o závažný zásah do integrity osobnosti. Velmi neuváženým počinem se může stát podpis směnky, což se projeví v drtivém dopadu na dlužníka při neplnění závazku. Velmi podceňovaným a ne příliš známým je podpis rozhodčí doložky, která omezuje výkon práv dlužníka při neplnění smlouvy velmi výrazným způsobem. Tato rizika však v období rozhodování se pro přijetí úvěru nejsou tak zásadní.

⁶ Výrost, J., Slaměníček, I., 2008. Sociální psychologie. 2. vyd. Praha:Grada, str. 127

V popředí jsou spíše úvahy, jak je důležité dobře vypadat před jinými lidmi, ať už známými nebo cizími. Pozornost se soustředí na zboží a jeho užití. Příčiny zadlužení však mohou být i jiné a v důsledku mohou být vnímány i pozitivně. Podle mého názoru význam pojmu dluh není vyjádřením v negativním smyslu. Mnohem větší význam mají podmínky a důvody takového závazku. Pokud pohlédneme na průměrnou rodinu s malými dětmi, představuje pořízení vlastního bydlení velkou finanční zátěž, kterou nelze v krátkém časovém horizontu vyřešit. Jednou z možností je pořízení hypotečního úvěru, kterým rodina investuje do vlastního bydlení. Samozřejmě také jde o dluh a v nemalé výši, ale jako protiváha, zde stojí nemovitost nebo byt, který se stává postupně majetkem rodiny.

V případě nájemního bydlení jsou náklady na bydlení možná o něco nižší, ale investované prostředky zhodnotí pouze majitelé pronajímané nemovitosti, obyvatelé nájemního bytu pouze nenávratně ztrácí v dlouhodobém horizontu zaplacené finanční prostředky. Zadlužení se může stát svým způsobem také prostředkem ke zvyšování životní úrovně rodiny a jejich potomků, kteří investice svých rodičů mohou díky jejich vlastnictví později zúročit. Naším zájmem však je uchopit danou problematiku v tom negativním slova smyslu. Pravděpodobně všem je úvěr neboli také půjčka na získání peněz, služby nebo zboží všeobecně známa.

Věřitel ať už právnická či fyzická osoba půjčí peníze dlužníkovi s tím, že výše zaplaceného úvěru bude vyšší než částka zapůjčená. Tato situace většinou nevede ke vzniku zadlužení.

Problematická situace vzniká v souvislosti s dalšími faktory, které dlužník neovlivní, ale ony ovlivňují schopnost dlužníka splácet úvěr. Jedním z výrazných vlivů je délka splácení úvěru, která se prolíná s vývojem ekonomiky (nárůst spotřebitelských cen, vyšší životní náklady), se situací na trhu práce, se situací na trhu nemovitostí a podobně. Pokud některé z těchto faktorů ovlivní schopnost dlužníka splácet úvěr, vzniká nežádoucí nerovnováha. Pokud se problematické ale ještě včasné splácení změní v neschopnost hradit závazky, hrozí reálné nebezpečí roztočení dluhové spirály a předlužení.

Nastává nežádoucí stav nejen pro věřitele a dlužníka, ale v podstatě pro celou společnost pokud jev dosáhne masové úrovně.

1.3 Porovnání vývoje a příčin s dalšími srovnatelnými zeměmi

Problematika zadlužování se nedotýká pouze České republiky, ale v podstatě celé Evropy. Současná situace v České republice je odrazem situace v sousedních státech. Členka bankovní rady ČNB Eva Zamrazilová ve svém vyjádření ze dne 25. 11. 2011 pro hospodářské noviny uvedla, že České domácnosti jsou v porovnání s ostatními zeměmi evropské unie málo zadlužené. Problémem ale je, že Češi jsou výrazně chudší, než občané zemí eurozóny. Mohli by tak snáze upadnout do dluhové pasti a to i přesto, že zadlužení tuzemských domácností je ve srovnání se zeměmi eurozóny zhruba poloviční. Tento stav však pro tuzemské domácnosti nepředstavuje žádnou výhodu, ba právě naopak znamená to vyšší riziko, že upadnou do dluhů a nebudou schopny své úvěry splácet.

Průměr zadlužení domácností v poměru k hrubému domácímu produktu v EU činí necelých 55 procent. Finanční aktiva domácností v zemích eurozóny však přesahují 200 procent hrubého domácího produktu, což je podstatný rozdíl.⁷

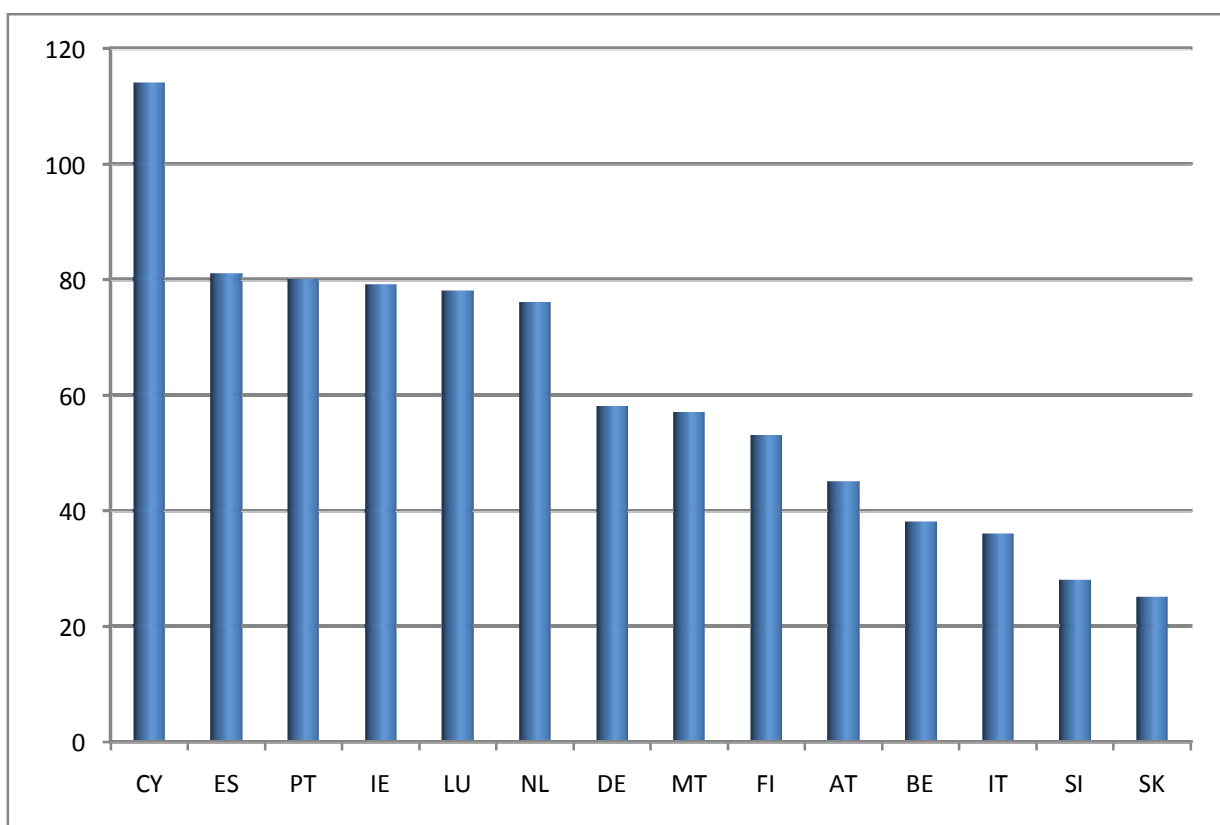
Tyto základní údaje nás svádí k jednoduchému konstatování, že máme sice podstatně nižší dluhy, ale jsme také výrazně chudší, to znamená v hrubém a obecném pohledu, že jsme na tom přibližně stejně jako obyvatelé eurozóny, to ale opravdu není důvod k jáso-tu a už vůbec ne k prohlubování nebezpečného dluhového zatížení. Z vyjádření členky bankovní rady dále vyplývá, že zadluženost domácností podle údajů ČNB přesahuje v současnosti 1,1 bilionu korun. Hypoteční úvěry má zhruba 15 procent domácností, spotřebitel-ský úvěr má přibližně čtvrtina domácností. "Vývoj úvěrů domácností finanční stabilitu bank zatím neohrožuje, bude ale problémem sociálním,". Předluženost domácností se totiž během krize přenáší i do středně příjmových skupin. Obecně platí, že za předluženou domácnost se považuje taková, jejíž náklady na splácení dluhů převyšují 50 procent čistého příjmu a to po odečtení nezbytných výdajů.

V letošním roce přitom banky podle ní zaznamenávají nárůst nových úvěrů na bydlení, zatímco spotřebitelské úvěry stále klesají. Objem nebankovních úvěrů domácnostem

⁷ www.zamrazilová z ČNB: Zadlužení českých domácností je nízké, hrozí ...*ihned.cz/ze dne 25. 11. 2011*

v roce 2010 a 2011 po předchozím prudkém růstu na zhruba 140 miliard korun klesl téměř na polovinu.⁸

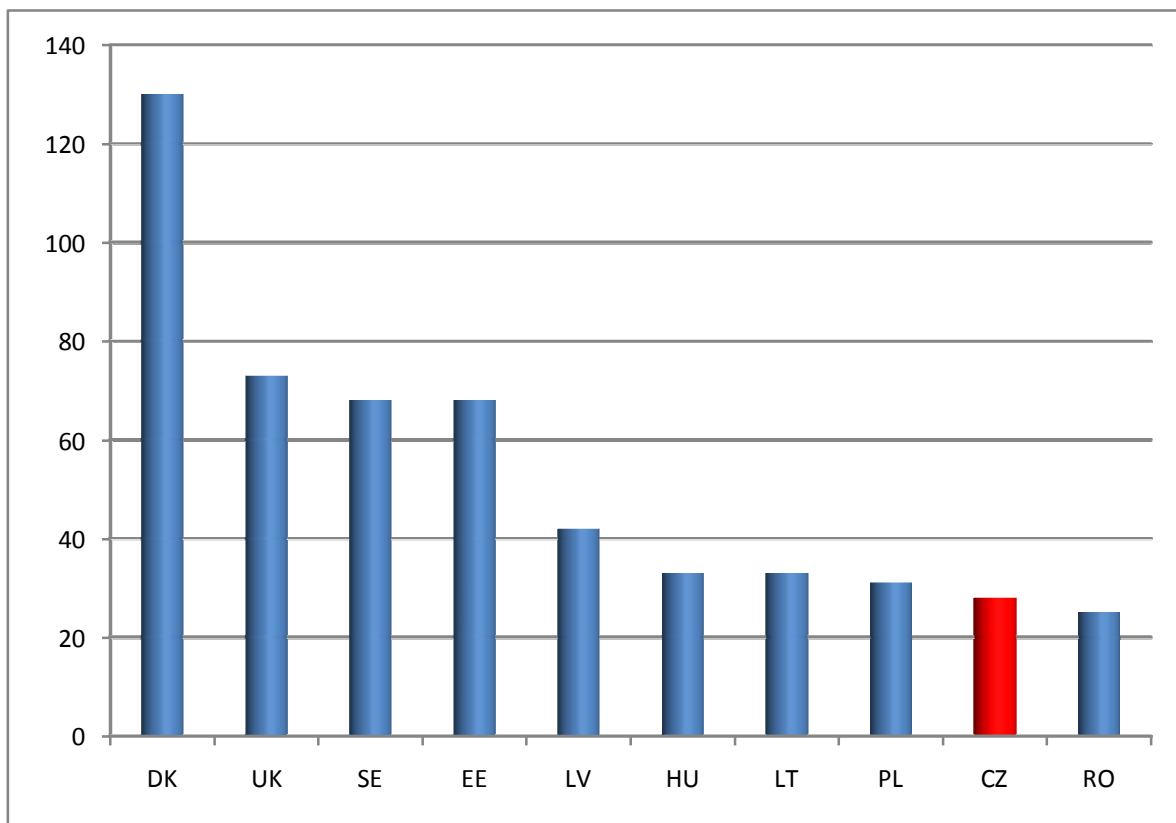
Situace v okolních státech je však z hlediska srovnatelných parametrů odlišná. Graf vyjadřuje zadluženost domácností (v % HDP) a porovnává země eurozóny. Uvedená data byla zveřejněna ČNB. Za průměrnou hodnotu zadlužení ve všech zde uveřejněných zemích se pro potřeby tohoto porovnání považuje hodnota ve výši 54,8 %.

Zadluženost domácností České republiky (v % HDP) v porovnání s ostatními zeměmi Evropské unie z dat zveřejněných ČNB. Za průměrnou hodnotu zadlužení ve všech zde uveřejněných zemích se pro potřeby tohoto porovnání považuje také hodnota ve výši 54,8 %.⁹

⁸ www.zamrazilova.cz z ČNB: Zadlužení českých domácností je nízké, hrozí ...*ihned.cz/ze dne 25. 11. 2011*

⁹ www.zamrazilova.cz z ČNB: Zadlužení českých domácností je nízké, hrozí ...*ihned.cz/ze dne 25. 11. 2011*

Pro dokreslení celkové situace se podíváme také na situaci mimo Evropu. Podle studie Allianz Global Wealth Report dochází v důsledku ekonomické krize a dalšího nejistého vývoje v mnoha ekonomikách k poklesu zadlužení. To vede k názoru, že vývoj mezi jednotlivými regiony si je dost podobný. Bohatší země se nacházejí vesměs v oblastech s anglosaskou tradicí. Pokud to velmi zjednodušíme, jednou z „tradic“ je i zajištění bydlení pomocí půjčených peněz (hypotečního úvěru). A právě zajištění bydlení má na výši zadlužení největší podíl.

Naproti tomu v chudých zemích tento typ úvěru byl v podstatě neznámý (neboť vycházel z jiných tradic). Koneckonců do přelomu století byl takřka neznámý i u nás. Až s jeho nástupem se zadluženost domácností ČR začala výrazněji zvyšovat. Dalším z důvodů vyššího zadlužení je vyšší výkonnost ekonomik (potažmo domácností) bohatých zemí. Lidé vydělávají větší prostředky, které však rovněž utrácejí. Statistiky zadluženosti, zejména bohatých zemí, vypadají na první pohled hrozně. Ale v mnoha případech nemusí být situace fatální. A to přesto, že v nominálním vyjádření je výše dluhu vysoká. Faktorem, který hraje velmi důležitou úlohu, je disponibilní příjem. Nominální výše dluhu může být vysoká, ale pokud je dostatečný příjem na jeho splácení, zase tak moc se neděje (tedy do doby, než pramen tohoto příjmu vyschne nebo se zmenší). Zadlužení domácností (přepočtené na jednu domácnost) je v USA znatelně vyšší, než těch v Kanadě.

Nominálně je přesahuje o více než 10 tisíc eur. Ovšem pokud se podíváme na poměr dluhu k disponibilnímu příjmu, situace se rázem diametrálně mění. Kanadská domácnost je v průměru zadlužena na úrovni 150 % svého příjmu a tento ukazatel za posledních deset let stále stoupá. Naproti tomu, i když zadlužení průměrné americké domácnosti je nominálně mnohem vyšší, k poměru ke svému disponibilnímu příjmu je na tom taková domácnost lépe než v Kanadě. V současnosti se její zadlužení pohybuje na úrovni 120 % příjmu. Jak je vidět, Američané se poněkud poučili z krize a za poslední 3 roky své dluhy snížili. Avšak i tak je průměrné zadlužení výrazně vysoké.¹⁰

Naproti tomu v západní Evropě to vypadá, že si západoevropané poučení z ekonomické krize příliš nevzali. Dluh v tomto regionu od krize klesá v průměru o 0,3 % ročně, což je značný nepoměr při srovnání s USA. Kromě druhé poloviny roku 2009 jejich spotřební výdaje stále rostou, a i když roste i jejich disponibilní příjem, výdaje jej v posledním roce hravě překonávají. Ovšem ještě horší je skutečnost, že klesá míra úspor. Západoevropané tak podstatnou část výdajů financují z úspor. Otázkou je, zda tyto výdaje jsou spíše spotřebního rázu (dalo by se pochopit) či luxusního (což je pochopitelné méně). Vypadá to, že se obyvatelé zemí ze západní Evropy dali opět předkrizovou cestu.

Zřejmě se opět snaží o nastartování ekonomiky, dle Keynesova učení. Keynesova teorie vychází ze základního tvrzení, že spotřeba a tedy i úspory závisí na současném reálném důchodu. Funkční vztah je založen na zrcadlovém principu mezi spotřebou a úsporou. Spotřeba tedy závisí na současném důchodu a ne na minulém nebo očekávaném důchodu. Základní psychologické zákony určují vlastnosti spotřební funkce. Zjednodušeně řečeno uvádějí mezi důchodem a spotřebou přímou úměru s tím, že nárůst spotřeby je nižší než nárůst důchodu. Přímá úměra vyplývá také mezi nárůstem důchodu a nárůstem úspor.¹¹

Ovšem lidé, stejně jako politici žel znají jen jednu část tohoto učení, a to nastartování ekonomického růstu v době krize pomocí navýšení výdajů (především vládních).

¹⁰ www.Studie Allianz – Global Wealth Report ze dne 25. 10. 2011

¹¹ Kubištová, M., 2004. Bakalářská práce na téma Úspory, ekonomický cyklus a míra nezaměstnanosti, Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, str. 12 - 13

Zapomínají ale na to, že v době ekonomického růstu by se měly dluhy způsobené zvýšenými výdaji také hradit.¹²

Přestože nepatří výše zadlužení českých domácností v mezinárodním srovnání k těm nejvyšším, nelze situaci hodnotit jako dlouhodobě udržitelnou. Smyslem není hledat a porovnávat přesná čísla a hledat základní příčiny vysoké zadluženosti ve světě a potažmo v České republice. Důležité je rozkrýt podstatu nebezpečí a hledat řešení. Ovšem velký počet faktorů a jejich vzájemná kombinace činí řešení problému zadlužování velmi komplikovaným. Celá řada ekonomů zabývajících se problematikou předlužení neustále upozorňuje na tato úskalí. Pro občany republiky je proto velmi důležité, aby vládní představitelé hledali cesty, jak situaci zlepšit nebo alespoň udržet na úrovni, která neohrožuje stav financí v delším časovém horizontu. V rámci globální úrovně nelze čekat změny k lepšímu bez aktivního přístupu naší politické reprezentace k řešení výše uvedené problematiky. Nesmíme také zapomínat, že problematika zadlužování je celospolečenský problém.

Společnost tvoříme my občané, kteří přímo ovlivňujeme stav svých financí. A to způsobem, který bude zmíněn v další části práce.¹³

1.4 Shrnutí

Jedním z markantních pohybů peněz je jejich půjčování mezi ekonomickými subjekty. Peníze mohou být použity pro vlastní potřeby, ale také poskytnout jinému pro jeho potřeby. A zde nastává kritický moment – co za co? Křesťanství po staletí zakazovalo svým věřícím půjčování peněz na úrok. To bylo označováno jako lichva a hodnoceno nejen jako zločin, ale jako hřích. Vrácení většího množství peněz, než bylo půjčeno, bylo naprosto šokující. Úrok byl považován za neoprávněné bohatství. Peníze totiž byly půjčeny na určitou, přesně stanovenou dobu a čas patří pouze bohu, nikoliv člověku.

Lichva byla tolerována Židům, ale odvetou bylo pohrdání a msta. Lichváři byli chápáni jako škodlivý živočišný druh, podrobování silnému psychologickému nátlaku,

¹² www.Studie Allianz – Global Wealth Report ze dne 25. 10. 2011

¹³ www.penizenavic.cz › Články › Spotřebitel ze dne 25. 10. 2011

masakrování při pogromech. Staletí trvající útlak však našel plnohodnotný protitlak: ekonomický zájem. Pro rozvoj ekonomiky, vedení válek, dobývání území a luxus paláců byly zapotřebí peníze. I kláštery pochopily, že „peníze dělají peníze“, a protože byly výhodnými místy skladování obilí a samy se staly koncentráty bohatství, bylo nakonec nalezeno i ideologické řešení: očištec. Očištec jako přestupní stanice znamenal pravděpodobně obrovskou úlevu a impuls k rozvoji finančních služeb, které naléhavě potřeboval nastupující kapitalismus.¹⁴

Tímto krátkým pohledem se můžeme přesvědčit, že vztah a podstata peněz v lidském životě se od jejich zavedení zásadně nezměnila. Jsou zdrojem mnoha ekonomických a sociálních problémů jako jsou inflace, nadměrné vládní výdaje, nezaměstnanost, zdanění a podobně. Na druhou stranu nám přinášejí uspokojování potřeb ať už v podobě výdajů státu v oblasti sociální péče, vzdělání nebo zdravotnictví.

Také jde o uspokojování potřeb jedince, i když jde o zdroje společné. Avšak teprve masivnější rozšíření úvěrování umožnilo spotřebitelům realizovat své požadavky a potřeby bez vlastnictví alespoň přiměřeného objemu vlastních zdrojů. To co se měnilo, byly podmínky, za jakých byly úvěry poskytovány, ale motivace pro jejich získání se v průběhu let nijak zásadně neměnila.

Z poznatků této teoretické části vyplývá, že úvěr sám o sobě není něco, co musíme vnímat negativně, v některých případech je tomu právě naopak. Důležité jsou však zdroje, které dluh umožní v závislosti na čase. Pokud nastane situace, která neumožňuje dostát závazkům, nastává nerovnováha. Situace pro věřitele i dlužníka nevýhodná, avšak v malém měřítku řešitelná, což se také děje. Naším zájmem ale především je, aby fenomén zadlužování jedinců nebo domácností nepřerostl v problém, který za určitých okolností bude ohrožovat společnost a její principy existence.

¹⁴ Riegel, K., 2007. Ekonomická psychologie. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., s. 168

2 SOUVISEJÍCÍ PRÁVNÍ PROBLEMATIKA

2.1 Právní nástroje a právní souvislosti spojené s osobním bankrotem

Česká národní banka zatím tuzemské domácnosti nepovažuje úhrnně za předlužené. Přesto nelze pohled na problematiku předlužení zjednodušovat. Situace je v každé domácnosti trochu jiná, my se však zaměříme na rodiny, které mají se správou svého majetku více či méně nějaké obtíže. Přitom si trochu pomůžeme jednoduchým dělením. Za jednu z problematických skupin můžeme považovat osoby nízkopříjmové. Tato skupina je mnohem silněji vystavena tlaku omezených prostředků na spotřebu ve smyslu svých příjmů. Jednoduše řešeno množství finančních prostředků je omezeno.

Samozřejmě tlak působí v určitém poměru k příjmu těchto osob, což v mnoha případech způsobuje zvýšení objemu půjčených peněz, na druhé straně zbývá menší objem prostředků na splácení. Další faktor, který působí negativně, je například ten, že banky se k takovým klientům staví odmítavě, pokud jej vyhodnotí jako rizikového klienta. Samozřejmě je, že peněžní ústavy chtějí mít nějakou pravděpodobnost návratu půjčených prostředků. Vzniká dostatečný prostor pro vývoj a působení nebankovních institucí, které využívají chování bankovních institucí a potřeby dlužníků ve svůj prospěch.

Těmto skupinám obyvatel půjčují na spotřebu za velmi nevýhodných podmínek (například vyšší úrok nebo zástavu, která výrazně převyšuje hodnotu půjčených peněz), což se může projevit neschopností své závazky splácet a pokud dlužník svoji finanční situaci neřeší, může se dostat až na práh osobního bankrotu. Zde popsaná situace není nijak překvapivá, naopak naprosto běžná, protože u této skupiny spotřebitelů se vedle dalších vlivů výrazným způsobem projevuje i nízká úroveň finanční gramotnosti, která problém ještě více podtrhuje.

Co to tedy vlastně ten osobní bankrot je? Insolvenční zákon č. 182/2006 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2008 a nahradil tak dosavadní zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a narovnání, který byl značně zastaralý a nevyhovoval dostatečně svému účelu.¹⁵

¹⁵ www.elaw.cz › Legislativní monitor ze dne 16. 10. 2012

Cílem nového zákona bylo přinést zásadní změny v řešení insolvence, zejména zajistit větší transparentnost a předvídatelnost úpadkového řízení. Posílit postavení věřitelů a motivovat dlužníka ke snaze řešit svůj úpadek včas. Nebo umožnit sanaci dlužníka tam, kde je to vhodné k celkovému zrychlení a zefektivnění úpadkového řízení. Mezitím v rámci legislativního procesu došlo k novelizaci. Ve sbírce zákonů byl dne 15. 10. 2012 zveřejněn zákon pod č. 334/2012 Sb., který mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (Insolvenční zákon). Novelizace reaguje především na rozmáhající se praxi, při které se věřitelé podáním návrhu na insolvenční řízení snaží dlužníka eliminovat v rámci konkurenčního boje.

Cílem takových návrhů je poškodit dotyčného na pověsti, na důvěryhodnosti, na možnosti ucházet se o veřejné zakázky a podobně. Již od počátku účinnosti insolvenčního zákona byla známa možnost jeho zneužití a stávající praxe to prokázala. Pouhé zahájení insolvenčního řízení je vnímáno veřejností tak, že daný subjekt má finanční problémy a přestává být relevantním partnerem. Reakce veřejnosti tak byla v některých případech likvidační i pro společnosti, které z ekonomického hlediska byly zdravé. Opatření obsažená v novele mají co možná nejlépe eliminovat podání návrhů na zahájení insolvenčního řízení, které je motivováno právě těmito nepoctivými úmysly. Mají tak ve svém důsledku zabránit negativním dopadům a zvýšit odpovědnost věřitelů za podání návrhu.

Smyslem je také ochrana dlužníků a reálná možnost dosáhnout náhrady škody způsobené nepoctivým jednáním ze strany věřitelů, kteří využívali skutečnosti, že insolvenční návrhy byly v rejstříku zveřejňovány do dvou hodin od doručení bez přezkoumání insolvenčním soudem.¹⁶

Tato skutečnost sváděla některé věřitele k vyvíjení tlaku na dlužníka. Insolvenční zákon jako takový se vztahuje na řešení úpadku dlužníka v rámci soudního řízení, a to některým ze stanovených způsobů, tak aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem.

Dále k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů. Toto soudní řízení se nazývá insolvenčním řízením a zákon výslovně stanovuje zásady, na nichž

¹⁶ Legislativní monitor ze dne 16. 10. 2012

dané řízení spočívá. Patří mezi ně zejména spravedlnost, rychlost, hospodárnost, způsob vedení řízení tak, aby bylo dosaženo co nejvyššího uspokojení věřitelů, dále ochrana práv věřitele nabytých v dobré víře a zároveň stanovuje povinnost věřitelů zdržet se jednání směřujícího k uspokojení svých pohledávek mimo insolvenční řízení.

Aplikaci insolventního zákona řeší jiné subjekty než fyzické osoby v oddlužení ponecháme stranou. Institut oddlužení umožňuje za určitých podmínek sjednat úhradu dluhu formou splátkového kalendáře se všemi věřiteli a zároveň poskytuje dlužníkovi ochranu před exekucí a před dalším narůstáním jeho dluhů, ale pouze za podmínek, že souhlasí všichni věřitelé i příslušný soud. Konkrétně je institut oddlužení obsažen v § 389 až § 418 a v obecné části insolventního zákona. Dlužníkem je osoba fyzická, nepodnikající, která má více věřitelů domáhajících se pohledávek. Jeho peněžité závazky jsou déle než 30 dní po lhůtě splatnosti a sám není schopen své dluhy splácet. Důležitou podmínkou je, aby dlužník nebyl v posledních pěti letech pravomocně odsouzen za trestný čin majetkové nebo hospodářské povahy, aby byl zaměstnán a splňoval prvořadou podmínku, že ke svým dluhům přistupuje odpovědně a chce je řešit.¹⁷

Pokud dlužník splní předepsané úkony, dosáhne zastavení růstu úroků a dostane se mu ochrany před exekucí. Exekuci jako takovou lze podle zákona nařídit, nelze ji však vykonat, pokud byl dlužníkovi schválen osobní bankrot. Další ochrana spočívá v nemožnosti vymáhání dluhů jiným způsobem, než který určí svým rozhodnutím soud. Dlužník se může svých dluhů zbavit prostřednictvím plnění splátkového kalendáře nebo zpeněžením majetkové podstaty, čímž dosáhne sloučení všech splátek do jedné a tím zjednodušení celé agendy. Není bezpodmínečnou podmínkou, že musí být uhrazena celá dlužná částka.

V insolvenčním řízení postačuje úhrada částky, která dosahuje minimální hodnoty 30 % a v případě souhlasu věřitelů může být částka i nižší než stanovené minimum. První co však musí dlužník udělat je, že podá návrh na povolení oddlužení.

Návrh se podává spolu s insolvenčním návrhem u příslušného soudu, který o návrhu také rozhodne. Nikdo jiný návrh na oddlužení podle zákona podat nemůže. Přijetím návrhu vzniknou povinnosti stanovené zákonem také věřitelům. Mimo jiné začíná běžet zákonná

¹⁷ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

lhůta pro uplatnění pohledávek vůči dlužníkovi a musí být rozhodnuto o způsobu oddlužení v souladu s právním předpisem. Vynesením rozhodnutí o oddlužení dochází k plnění rozhodnutí o oddlužení a soud stanoví způsob jeho výkonu. Zákon také pamatuje na případy neplnění stanovených povinností a umožňuje příslušnému soudu zrušit proces oddlužení.¹⁸

Jak jsem již dříve zmínil, jsou zákonem definovány dva mechanismy oddlužení. Jednorázovým zpeněžením majetkové podstaty dlužníka dojde k uspokojení všech věřitelů. Princip spočívá v tom, že dojde k prodeji majetku dlužníka a získaný výnos se rozdělí mezi věřitele. Při tomto způsobu oddlužení se zákon odvolává na využití ustanovení insolvenčního zákona o konkurzu. Věřitelé uspokojují své pohledávky pouze z majetku nabytého před zveřejněním rozhodnutí o schválení oddlužení v insolvenčním rejstříku. V procesu oddlužení formou splátkového kalendáře je dlužník vázán povinností pracovat. Z tohoto důvodu však dlužníkovi zůstane pouze životní minimum a popřípadě další stanovené částky. Z této povinnosti vyplývá, že pokud nebude pracovat, nesplní zákonem dané podmínky. Jakýkoli jiný příjem získaný během doby stanovené v rozhodnutí soudu musí dlužník zpeněžit a použít na umoření pohledávek u svých věřitelů. Pravidla oddlužení musí respektovat také členové domácnosti, pokud tak stanoví soud.

Ovšem tím vlastní peripetie dlužníka teprve začínají, protože přijetí a podřízení se rozhodnutí soudu mají bezprostřední vliv na kvalitu života každého, kdo tímto ozdravným procesem prochází s vidinou lepšího života při splnění stanovených povinností. Životní koloběh je pod neustálou kontrolou, spolu s dalšími povinnostmi, kupříkladu předkládání podrobných informací o stavu majetku a příjmech, což v důsledku znamená velké omezení při nakládání s vlastním majetkem.

Úvěry v tomto období není možné čerpat, stejně problematické je to s nakupováním a podobně. Důležité je také sledovat celkový průběh insolventního řízení v insolvenčním rejstříku, aby dlužník nepromeškal důležitou povinnost a neporušil další stanovené podmínky. Život na hranici životního minima není to, po čem dlužník touží, ale v případě splnění všech podmínek přestane být člověk dlužníkem a záleží pouze na něm, jak svoji možnost nového života využije.

¹⁸ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

Také je nutno připomenout, že institut oddlužení se nevztahuje na všechny pohledávky, které věřitelé vůči dlužníkovi uplatňují, mimo výše uvedený institut stojí například leasing, hypotéka, nebo nedoplatky daní či jiných závazků vůči státu. Jak jsem již zmínil při aplikaci úpadkového práva nelze opomenout také informační systém veřejné správy, kterým je insolvenční rejstřík.

Základním úkolem tohoto systému je, aby byla zajištěna maximální míra publicity o insolvenčních řízeních a tím bylo umožněno sledování jeho průběhu. Jeho prostřednictvím jsou zveřejňovány veškeré relevantní informace, které se týkají insolvenčních správců, dokumenty z insolvenčních spisů i zákonem stanovené informace, týkající se dlužníků. Tím, že rejstřík je veřejně přístupný, je nápomocen všem, kteří jsou nějakým způsobem zasaženi výše uvedenou problematikou. Svoji podstatou tak rejstřík zajišťuje publicity, a to tím, že každý může sledovat průběh insolventního řízení a publicita zajišťuje transparentnost a veřejnou kontrolu tím, že všechna řízení jsou zveřejňována. Přínosem je také rychlost v přístupu k informacím pro všechny účastníky.¹⁹

Zmínka o tom, že institut oddlužení se neuplatňuje například v případě hypotečních úvěrů a podobně, není úplně přesná informace, protože jak se lidově říká, všechno souvisí se vším. Představme si situaci, že klient svoji cestu dlužníka začíná tím, že řeší svoji bytovou situaci a pořídí si hypotéku s předsevzetím a přesvědčením, že vše zvládne splácet. Hypotéka však je uzavírána na mnoho let dopředu a velmi lehce se stane, že splátky jsou pravidelně spláceny, ale pomalu odčerpávají finanční prostředky na další životní potřeby.

Výsledkem je zjištění, že splátky jsou nad síly dlužníka. Za této situace je cesta ke spotřebitelským úvěrům velmi krátká, a pokud se výše dluhů zvyšuje, nezbývá dlužníkovi nic jiného, než věc řešit a jednou z možností je podat žádost o oddlužení, ve které řeší právě své spotřebitelské úvěry a musí navíc doufat v tom horším případě, že se dluhy u hypoteční banky se podaří umořit například dražbou nemovitosti. Tímto příkladem jsem jen chtěl poukázat na situaci, jak je pro velké procento dlužníků velmi složité uvědomit si další souvislosti, aby se dokázali v celé problematice orientovat nebo ji sami řešili.

¹⁹Insolvenční rejstřík www.insolvenni-rejstrik.cz/ ze dne 5. 2. 2013

Dalšími nástroji, které působí naopak preventivně proti zadlužování a mají zcela jistě pozitivní vliv na počet osobních bankrotů, jsou registry dlužníků. Vznik úvěrových registrů, který není českým vynálezem, je logickým vyústěním snažení všech seriózních bank, které hledají způsob, jak ochránit své investice a snížit rizikovost úvěru na minimální možnou míru. Zjišťování dostupných informací o klientovi je jednou z možností, jak zabránit předluženým klientům získat úvěr. Tím, že registrů je celá řada a systém předávání informací není jednotný a pro všechny závazný, nelze zaručit, že všechny informace jsou vždy přesné a aktuální. Ve většině případů však svůj účel splní velmi dobře.²⁰

ČNB ve svém vyjádření stanovila, kdo a za jakých podmínek je oprávněn vést tzv. úvěrové registry a jaké osoby se do těchto registrů zapisují v souladu se zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZoB“). V České republice je provozováno více různých úvěrových registrů a lze je rozdělit mj. do dvou kategorií podle toho, zda je k záznamu do registru nutný souhlas osoby, jíž se záznam týká. Ustanovení § 38a odst. 1 ZoB zavádí výjimku z institutu bankovního tajemství, když přiznává bankám a pobočkám zahraničních bank právo sdílet informace nezbytné pro vyhodnocení bonity a důvěryhodnosti klienta. Souhlas klientů s uchováváním osobních informací je v tomto případě nahrazen zákonem a nevyžaduje se.²¹

V České republice funguje v současné době jediný úvěrový registr podle § 38a odst. 1 ZoB, a to Bankovní registr klientských informací (BRKI) provozovaný společností Czech Banking Credit Bureau a.s., jehož členy jsou v tuzemsku působící banky. Do BRKI jsou klienti (nepodnikající fyzické osoby) zapisováni již v okamžiku podání žádosti o poskytnutí úvěru a údaje se uchovávají i po určitou dobu po splacení celého úvěru. BRKI uchovává jak pozitivní (tj. údaje o existenci pohledávky a o jejím řádném splacení), tak i negativní (částka a lhůta po splatnosti), dále informace o platební morálce klienta. Podrobné informace o BRKI poskytují banky klientům prostřednictvím tzv. Informačního memoranda. Podle § 38a odst. 2 ZoB vytváří Česká národní banka další úvěrový registr, kde není nutný souhlas osob, jichž se týkají zapisované údaje. Tento registr je nazýván Centrální registr úvěrů (CRÚ) a jsou v něm na základě vyhlášky České národní banky

²⁰ Insolvenční rejstřík www.insolvencni-rejstrik.cz/ ze dne 5. 2. 2013

²¹ Česká národní banka www.cnb.cz/ ze dne 7. 12. 2012

č. 164/2002 Sb. vedeny pouze právnické osoby a fyzické osoby v souvislosti s jejich podnikatelskou činností. Nejedná se tedy o spotřebitelský registr. Obdobně jako v případě BRKI jsou do CRÚ zapisovány pozitivní i negativní informace.

Všechny ostatní v současnosti provozované úvěrové registry a databáze dlužníků nejsou úvěrovými registry podle § 38a ZoB a k uchovávání osobních údajů v těchto registrech je nezbytný výslovný souhlas klienta (osoby evidované v registru), tento souhlas je nezbytný i z hlediska prolomení bankovního tajemství. Částečnou výjimku z požadavku na získání souhlasu klienta stanoví § 38 odst. 7 ZoB, podle kterého se omezuje povinnost banky zachovávat bankovní tajemství v případě, kdy se klient dostane do prodlení s peněžitým plněním bance na dobu delší než 60 dnů nebo poruší své povinnosti vůči bance sjednané ve smlouvě, nebo stanovené zákonem. V takové situaci může banka informovat jiné banky, třetí osoby, nebo veřejnost o porušení smlouvy klientem. Smí však uvést jen název klienta a označení porušené povinnosti.²²

Výše uvedené problematice se však věnuje také celá řada soukromých subjektů, které shromažďují informace o klientech bank. Namátkou jsem pro ilustraci vybral zájmové sdružení právnických osob SOLUS.

Cílem sdružení je v rámci tzv. odpovědného úvěrování přispívat k prevenci předlužování klientů, k prevenci růstu počtu dlužníků v prodlení, ke zvyšování vymahatelnosti stávajících dluhů po splatnosti a rovněž ke snižování potenciální finanční ztráty věřitelů. Členové Sdružení SOLUS se od roku 1999, kdy byl SOLUS zaregistrován a zahájil činnost, snaží minimalizovat finanční ztráty z poskytovaných služeb tak, aby je v ceně poskytované služby nemuseli hradit klienti s dobrou platební morálkou. Název sdružení vznikl složením počátečních písmen z původního názvu, a to Sdružení na Ochranu Leasingu a Úvěrů Spotřebitelům, který zároveň nejlépe charakterizuje jeho hlavní cíl. Sdružení SOLUS sdružuje řadu ekonomických společností z různých sektorů. Jsou mezi nimi nebankovní finanční instituce, banky, telekomunikační operátoři, distributoři energií a další společnosti. Všechny tyto společnosti mohou díky členství ve Sdružení SOLUS a prostřednictvím registrů SOLUS efektivněji ovlivňovat riziko u služeb, které poskytují.²³

²² Česká národní banka www.cnb.cz/ ze dne 7. 12. 2012

²³ SOLUS www.solus.cz/ ze dne 11. 12. 2012

Dalším podobným subjektem je Centrální registr dlužníků, který spravuje podle svého vyjádření komplexní přehled o dlužnících a jejich platební historii. Shromažďuje informace o nebonitních subjektech v několika stupních a pro občany zajišťuje služby, jakými jsou například vystavení potvrzení o bezdlužnosti. Tento osobní výpis o bezdlužnosti je zasílán do vlastních rukou žadatele na základě podané elektronické žádosti. O výpis může žádat fyzická osoba, která potřebuje doložit bankovním, leasingovým či jiným společností, že není vedena v registrech nesplacených či problémově hrazených závazků. Další poskytovaná služba umožňuje fyzickým osobám nahlížet do seznamu vlastních dluhů a prohřešků v databázi CERD a jmenuje se Moje závazky. Služba je tarifována jednorázovým poplatkem dle platného ceníku. Ve svém vyjádření společnost deklaruje, že vstupem do registru dlužníků jakožto Centrálního registru dlužníků se otevírá široké veřejnosti možnost nad rámec přístupů do databází dlužníků, vyhledávat i jiné závazky.²⁴

Tímto krátkým přehledem komerčních registrů v žádném případě nechci zpochybňovat jejich význam na trhu úvěrování ovšem spektrum poskytovaných služeb, je evidentně zaměřeno především na vlastní profit těchto společností, i když s pozitivním přínosem.

Problematika právních nástrojů, které mají chránit jak dlužníka, tak věřitele, jsou jednoznačně funkční a přispívají svým dílem k řešení dané problematiky. Další možností pro zlepšení situace lze spatřit také ve vlastním postupu věřitele i dlužníka. Věřitel svým odpovědným přístupem k dlužníkovi může svoji investici lépe ochránit. Naproti tomu dlužník by měl více využívat pomoc finanční institucí, ruku v ruce se zvyšováním své finanční gramotnosti. O nezastupitelné roli dalších subjektů nelze vůbec pochybovat, protože jde o subjekty, které vytvářejí vlastní právní a prostorový rámec, a přitom ovlivňují situaci nejsilněji. Tím subjektem je samozřejmě stát prostřednictvím svých institucí.

2.2 Možnosti mimosoudního řešení dané problematiky

Jednou z možností mimosoudního řešení sporů je mediace, která jako alternativní metoda umožňuje rychlé mimosoudní řešení sporů kultivovaným způsobem. Velkou výhodou je rychlost řízení. V tomto řízení hraje klíčovou roli mediátor a jeho postavení jako

²⁴ Centrální registr dlužníků České republiky www.centralniregistrdluzniku.cz/ ze dne 5. 12. 2012

třetí neutrální strany sporu. Jednání mediátora vede účastníky sporu k vytvoření vzájemně přijatelné dohody. Za účasti mediátora může být řešen každý spor, pokud řešení smírem nebo dohodou není vyloučeno. Mediace však mohou provádět pouze mediátoři zapsaní v seznamu, který vede Ministerstvo spravedlnosti.

Také v zahraničí ve vyspělých evropských i zámořských státech zaznamenává mediace prudký rozvoj. Tento způsob řešení sporů je uznáván jako alternativní řešení, jeho úspěšnost vysoká. Dosahuje úrovně kolem 75 procent a přitom má proti soudnímu řízení celou řadu výhod. Pro účastníky řízení to znamená, že mají kontrolu nad řešením sporu i nad konečným výsledkem. Podstata spočívá v ústním projednání sporu, kdy strany sdělí své požadavky k zapracování do návrhu dohody. V porovnání se soudním řízením je významná skutečnost, že v případě přijetí smíru riziko odvolání výrazně klesá právě proto, že obě strany se dohodly na vzájemném kompromisu. Nezanedbatelná není ani časová a ekonomická úspora a ve srovnání se soudním řízením také méně stresující proces. Zákon průběh mediace upravuje pouze rámcově v nezbytné míře (zahájení a ukončení mediace, povinnosti mediátora, vztah k soudnímu řízení). Detailnější úprava by potlačila neformální charakter mediace.

Speciální úprava se dotýká mediace v rodinných vztazích, které kladou vyšší nároky na mediátora. Pro účastníky mediace je velmi významný faktor využívání i v soudním řízení a tím je pozastavení promlčecí doby a lhůty pro zánik práva. V souběhu s novelizací občanského soudního řádu může soud nařídít (v určitých případech) účastníkům občanského soudního řízení nejprve setkání s mediátorem. Výsledkem mediace je dohoda o smíru, která má povahu exekučního titulu a je tedy soudně vykonatelná.²⁵

Poněkud jiné postavení mají účastníci sporu, kteří při podpisu smlouvy podepsali také rozhodčí doložku, a není podstatné, zda věděli, co přesně podepisují. Podpisem se však vyloučili z pravomoci soudu rozhodovat jejich spor. Řešení sporů samo o sobě provází lidstvo od nepaměti a během svého dlouhého vývoje se úvěrová problematika potýkala s tím, jak zajistit, aby spory mezi věřiteli a dlužníky byly řešeny rychle a vlastní vykona-

²⁵ Ministerstvo spravedlnosti ČR www.portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx ze dne 18. 12. 2012

telnost rozhodnutí byla takřka okamžitá. V praxi byla situace řešena zakomponováním rozhodčí doložky přímo do smlouvy. Tento postup však přinášel komplikace, protože mnoho spotřebitelů nevědělo, že podpisem smlouvy se zavázalo k dalším povinnostem a to k plnění rozhodčí doložky. Rozhodčí řízení bylo před přijetím novely zákona č. 19/2012 Sb., upraveno v zákoně č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rozhodčím řízení“).

Zkušenosti z praxe byly tak zásadního významu, že problematika rozhodčí doložky k sobě přitáhla hodně pozornosti. Diskuze laické i odborné veřejnosti si vynutila změnu stávající praxe, kdy o sporu mezi spotřebitelem a poskytovatelem služby rozhoduje rozhodce, nikoliv soud, jak tomu bylo například u spotřebitelských úvěrů. Novela zákona přinesla zásadní změny v této problematice. Nejpodstatnější změnou je povinnost vypracovat smlouvu o rozhodčí doložce jako přílohu k podmínkám hlavní smlouvy. Což pro klienta znamená, že ještě před podpisem rozhodčí doložky bude seznámen na samostatném listu o všech podmínkách rozhodčí doložky. Další změny spočívají v povinnosti pravdivě a přesně informovat o rozhodci nebo rozhodčím soudu, o způsobu zahájení a o formě vedení rozhodčího řízení. Klient musí být také seznámen s předpokládanými náklady, a to i s těmi, které mohou vzniknout v budoucnu, a v neposlední řadě také s odměnou pro rozhodce. Podstatná pro klienta je také informace o způsobu doručení nálezu a také o tom, že pravomocný rozhodčí nález je také vykonatelný. Nejdůležitější rozdíl spočívá v právní úpravě a dává spotřebiteli, pokud nebude s nálezem rozhodce spokojen, právo požádat příslušný soud, aby nález přezkoumal. Zákon ukládá v těchto případech povinnost soudu přezkoumat případ z hlediska předpisů na ochranu spotřebitele nebo věc posoudit, zda není v rozporu s dobrými mravy. Pochybení, která soud zjistí, mu ukládají povinnost rozhodčí nález zrušit. Změny neminuly ani rozhodce, kteří musí mít právnické vzdělání a být zapsáni v seznamu vedeném ministerstvem spravedlnosti. Další podmínkou je, že nesmí být podjatí. Všechny uvedené skutečnosti lze v každém případě považovat za prospěšné, protože upřesňují nastavení některých pravidel ve prospěch spotřebitelů tak, aby nedocházelo

ke zneužívání. Nijak to ovšem neusnadňuje dlužníkům jejich postavení a i nadále musí dbát o svá práva a nepodepisovat bez uvážení jakoukoliv smlouvu.²⁶

Do kategorie mimosoudní urovnání sporu můžeme zahrnout také vlastní iniciativu dlužníků. Tento postup může být šancí pro ty, kdo mají dluhy a snaží se situaci zvládnout dříve, než by museli postupovat podle výše uvedených pravidel. Bohužel ani tento postup není úplně bez rizika. Mimosoudním řešením se zabývá také celá řada firem včetně těch komerčních. Celá řada dlužníků, kterým bylo zamítnuto soudní oddlužení (osobní bankrot) bez ohledu na důvody odmítnutí se na tyto firmy obrací s nadějí, že jim pomohou vyřešit jejich svízelnou situaci. Realita je dle mého názoru většinou trochu jiná.

Udělal jsem namátkou pokus s několika firmami, které své služby poskytují na internetu, a mohu konstatovat, že větší část těchto firem si komunikaci s klientem podmiňuje vyplněním elektronického dotazníku, ve kterém potenciální zákazník sdělí nejenom své kontaktní údaje, ale i další skutečnosti, které souvisí s úvěrem.

Své údaje tak může sdělit osobám, které nikdy ani neviděl. Nejsou mu známy ani přesné podmínky, za kterých vybraná společnost své služby poskytuje. Většina klientů, kteří jsou pod určitým tlakem, se tak svěří do péče společnostem, se kterými třeba ani nechtěli spolupráci navázat, ale to lze zjistit většinou až později nebo když už je pozdě. Firmy inzerující mimosoudní oddlužení v podstatě nabízejí dva druhy pomoci.

V prvním případě dlužníkům pomohou pouze v případě, že vlastní nějakou nemovitost a to klidně i se zástavou nebo s exekucí. Nabízí vyplacení exekuce a pomoc při následném prodeji nemovitosti. V tomto případě je tedy jejich nabídka mimosoudního oddlužení velmi omezená a spočívá pouze v tom, že za dlužníka vyplatí exekuci a následně získanou zástavu například dům prodají za výhodnějších podmínek. Druhá forma pomoci pak spočívá v tom, že taková firma převezme jednání s věřiteli, domluví s nimi splátkový kalendář a pak za dlužníka spravují přerozdělování splátek. Takže se vlastně nejedná o oddlužení, ale jen o určitý druh pomoci při řešení dluhů. Taková pomoc se však může

²⁶ Rozhodčí doložka www.obcanskeporadny.cz ze dne 13. 12. 2012

také nepřiměřeně prodražit. V obecné rovině je možné říci, že nabídky na mimosoudní oddlužení zpravidla slibují něco, co ve skutečnosti nemohou splnit. Na tyto firmy se často obrací lidé s velkými dluhy v naději, že jim mimosoudní oddlužení pomůže vyřešit jejich problémy. Ve finále ale většinou zjistí jen to, že přišli o další peníze. Bez ohledu na to v jakém stadiu řešení svého úvěru se dlužník nachází, ať už má potíže se splácením svých dluhů, nebo věřitelé odstoupili od smlouvy, chtějí uhradit veškeré dluhy nebo hrozí žalobami a exekucí, měl by dlužník především kontaktovat své věřitele a pokusit se dosáhnout dohody.

V takových případech je vhodnější vyjít věřiteli vstříc a nebránit se ani vyšším splátkám, pokud je dlužník schopen splácet. V tomto případě jde především o dobrý signál směrem k věřiteli a může se snížit riziko, že věřitel podá žalobu anebo nechá nařídít exekuci. Dlužník by měl i nadále postupovat dostatečně aktivně a usilovat o navýšení svých příjmů. Například pokusit se o prodej části majetku, pokud takovou možnost má, nebo požádat o pomoc u příbuzných. Popřípadě si najít jiné zaměstnání nebo brigádu a zajistit si tak nějaké finanční prostředky navíc. Důležité je také nepolevovat a neustále komunikovat s věřiteli a informovat je o své momentální situaci a také přesně dodržovat uzavřené dohody.

Další možností je pokusit se u věřitelů o změnu stávajícího splátkového kalendáře směrem dolů to znamená snížení splátek a prodloužení doby splatnosti, vhodné je také navrhnout věřiteli dozajištění závazku dalším ručitelským závazkem. Přijatelným řešením, pokud dlužník nemá k dispozici jiného ručitele ani zástavu a splácí více dluhů současně, nebo splátky stávajících úvěrů jsou tak vysoké, že omezují plnění základních lidských potřeb a nákladů, je jejich konsolidace. Konsolidace znamená, že klient uzavře s příslušnou bankou novou půjčku, která všechny stávající úvěry nahradí a sloučí do jedné.

Smyslem je, aby dosáhl nižšího úročení s delší dobou splatnosti. Vzhledem k tomu, že tento druh služby poskytují jak nebankovní tak i bankovní instituce, měl by být velmi opatrný, aby se z výhody nestala nevýhoda. Potom dlužník nic nešetří a jenom zbytečně utratí peníze, které tak zoufale potřebuje. Ve výjimečných případech může banka vyžadovat ručení třetí osobou, nebo jinou zástavu. Podstatnou výhodou konsolidace je že půjčku lze kdykoliv předčasně splatit a to v plné výši nebo i částečně v případě, že se finanční situace dlužníka výrazně zlepší.

2.3 Vlastní řízení před soudy

Oddlužení jako nový nástroj úpadkového práva má za cíl především ekonomické ozdravení dlužníka a jeho ekonomické situace. Stranou však nemůžeme nechat ani uspokojení věřitelů. Insolvenční zákon uvádí, že oddlužení je jedna z forem řešení úpadku nebo hrozícího úpadku v rámci insolventního řízení. Podle předkladatele zákona je smyslem tohoto ustanovení umožnit specifický způsob řešení s větším důrazem na sociální a ekonomické zájmy. Smyslem je očistit dlužníka a umožnit mu nový začátek.²⁷

Návrh na oddlužení může podat pouze dlužník. Což představuje odlišný způsob řešení úpadku. Zákon nepřipouští možnost podání návrhu na oddlužení jinou osobou. Návrh na povolení oddlužení musí dlužník podat spolu s insolvenčním návrhem. Pokud insolvenční návrh podá jiná osoba, má dlužník lhůtu 30 dnů, ve které může podat návrh na povolení oddlužení. O možnosti podat návrh na oddlužení musí být dlužník výslovně poučen soudem při doručování insolventního návrhu.

Soud odmítne rozhodnutím návrh na oddlužení, který byl podán neoprávněnou osobou nebo byl podán opožděně, což znamená, že návrh na povolení oddlužení dlužník nepodal současně s insolvenčním návrhem. Insolvenční soud návrh na povolení oddlužení rovněž odmítne, pokud dlužník i přes výzvu soudu svůj návrh neopraví nebo nedoplní tak, aby vyhovoval zákonným podmínkám. Návrh na oddlužení, který podá fyzická osoba, avšak podnikající, rovněž insolvenční soud odmítne.²⁸

Návrh na povolení oddlužení musí obsahovat vedle obecných náležitostí také označení dlužníka a osob oprávněných za něj jednat. Chybět nesmí údaje o očekávaných příjmech dlužníka v příštích pěti letech a údaje o příjmech za poslední tři roky a také návrh způsobu oddlužení nebo sdělení, že dlužník takový návrh nevznáší. Dlužník, který podává návrh na oddlužení plněním splátkového kalendáře, může požádat v návrhu na povolení oddlužení o stanovení nižších než zákonem určených měsíčních splátek. V takovém přípa-

²⁷ § 4 zákona č. 182/2006 o úpadku a způsobech jeho řešení (Insolvenční zákon)

²⁸ § 390 zákona č. 182/2006 o úpadku a způsobech jeho řešení (Insolvenční zákon)

dě musí v návrhu na povolení oddlužení uvést výši navrhovaných měsíčních splátek nebo způsob jejich určení a vysvětlit důvody, které vedly k jeho úpadku. Návrh na povolení oddlužení lze podat pouze na určeném formuláři, náležitosti formuláře stanoví prováděcí právní předpis.²⁹

K návrhu na povolení oddlužení musí dlužník připojit také seznam majetku a seznam závazků, popřípadě prohlášení o změnách, ke kterým v mezidobí došlo v porovnání se seznamy, které v insolvenčním řízení již dříve předložil, listiny dokládající údaje o příjmech dlužníka za poslední 3 roky, písemný souhlas nezajištěného věřitele, který se na tom s dlužníkem dohodl, s tím, že hodnota plnění, které při oddlužení obdrží, bude nižší než 30 procent jeho pohledávky. V seznamu majetku dlužník kromě náležitostí uvedených v § 104 odst. 2 u každé položky tohoto seznamu uvede údaj o době pořízení majetku, o jeho pořizovací ceně a odhad obvyklé ceny majetku ke dni pořízení seznamu. Nejde-li o nemovitosti nebo o majetek, který slouží k zajištění, ocenění znalcem se nevyžaduje. V písemném souhlasu věřitele podle odstavce 1 písm. c) musí být uvedeno, jaká bude nejnižší hodnota plnění, na kterém se s dlužníkem dohodl, dále musí být podpis věřitele úředně ověřen.

Osoby ochotné zavázat se při povolení oddlužení jako spoludlužníci nebo ručitelé dlužníka musí návrh spolupodepsat. Dále musí návrh podepsat i dlužníkův manžel a výslovně uvést, že s povolením oddlužení souhlasí, to neplatí, jestliže oddlužením nemůže být dotčen majetek z nevypořádaného společného jmění manželů, rozsah vyživovacích povinností dlužníka vůči jeho manželu a nezaopatřeným dětem nebo rozsah vyživovacích povinností dlužníkova manžela. Všechny podpisy musí být úředně ověřeny.³⁰

Neobsahuje-li návrh na povolení oddlužení všechny náležitosti nebo je nesrozumitelný anebo neurčitý, insolvenční soud usnesením vyzve osobu, která jej podala, k jeho opravě nebo doplnění v určené lhůtě, která nesmí být delší než 7 dnů. Současně ji poučí, jak má opravu nebo doplnění provést. Podle odstavce 1 postupuje insolvenční soud i tehdy,

²⁹ § 391 zákona č. 182/2006 o úpadku a způsobech jeho řešení (Insolvenční zákon)

³⁰ § 392 zákona č. 182/2006 o úpadku a způsobech jeho řešení (Insolvenční zákon)

nejsou-li k návrhu na povolení oddlužení připojeny zákonem požadované přílohy nebo neobsahují-li tyto přílohy stanovené náležitosti.³¹

Insolvenční soud zamítne návrh na povolení oddlužení, jestliže se zřetelem ke všem okolnostem lze důvodně předpokládat, že jím je sledován nepoctivý záměr, nebo že hodnota plnění, které by při oddlužení obdrželi nezajištění věřitelé, bude nižší než 30 % jejich pohledávek, ledaže tito věřitelé s nižším plněním souhlasí. Insolvenční soud zamítne návrh na povolení oddlužení i tehdy, kdy jej znovu podala osoba, o jejímž návrhu na povolení oddlužení bylo již dříve rozhodnuto, nebo dosavadní výsledky řízení dokládají lehkomyšlný nebo nedbalý přístup dlužníka k plnění povinností v insolvenčním řízení.

Na nepoctivý záměr sledovaný návrhem na povolení oddlužení lze usuzovat zejména tehdy, jestliže ohledně dlužníka, jeho zákonného zástupce, jeho statutárního orgánu nebo člena jeho kolektivního statutárního orgánu v posledních 5 letech probíhalo insolvenční řízení nebo jiné řízení řešící úpadek takové osoby, a to v závislosti na výsledku takového řízení, nebo podle výpisu z rejstříku trestů v posledních 5 letech před zahájením insolvenčního řízení proběhlo trestní řízení, které skončilo pravomocným odsouzením pro trestný čin majetkové nebo hospodářské povahy. Rozhodnutí o zamítnutí návrhu na povolení oddlužení se doručuje dlužníku, osobě, která návrh podala, insolvenčnímu správci a věřitelskému výboru. Odvolání proti němu může podat pouze osoba, která návrh podala.³²

Jestliže insolvenční soud návrh na povolení oddlužení odmítne, vezme na vědomí jeho zpětvzetí nebo jej zamítne, rozhodne současně o způsobu řešení dlužníkovra úpadku konkursem.³³

Podle názoru Mgr. Lukáše Pachla o schválení oddlužení rozhoduje insolvenční soud, o samotném způsobu provedení oddlužení rozhodují pouze nezajištění věřitelé, protože

³¹ § 393 zákona č. 182/2006 o úpadku a způsobech jeho řešení (Insolvenční zákon)

³² § 395 zákona č. 182/2006 o úpadku a způsobech jeho řešení (Insolvenční zákon)

³³ § 396 zákona č. 182/2006 o úpadku a způsobech jeho řešení (Insolvenční zákon)

věřitelé zajištění jsou v průběhu insolvenčního řízení vždy uspokojováni pouze z majetku dlužníka, který slouží k zajištění jejich pohledávek a samotného průběhu oddlužení se přímo neúčastní a nejsou tedy oprávněni rozhodovat ani o způsobu jakým bude oddlužení prováděno. Za tímto účelem svolá insolvenční soud schůzi věřitelů. Hlasovat o způsobu oddlužení mohou pouze nezajištění věřitelé. Zajištění věřitelé, tedy věřitelé, jejichž pohledávka je zajištěna majetkem, který náleží do majetkové podstaty a to zástavním právem, zadržovacím právem, omezením převodu nemovitosti, zajišťovacím převodem práva nebo postoupením pohledávky k zajištění anebo obdobným právem podle zahraniční právní úpravy, hlasovat o způsobu oddlužení nemohou. Celý systém oddlužení je nastaven tak, že zajištění věřitelé jsou v rámci oddlužení uspokojeni z výtěžku zpeněžení zajištění.

Postup při zpeněžení je obdobný jako v případě zpeněžení majetku, jímž byla zajištěna pohledávka věřitele v průběhu konkursu. Zajištěnému věřiteli budou vydána po odečtení nákladů na správu a zpeněžení věci, práva, pohledávky nebo jiné majetkové hodnoty, které sloužily k zajištění pohledávky věřitele. Zajištění věřitelé nejsou o způsobu provedení oddlužení oprávněni hlasovat ani v rozsahu, ve kterém je podle znaleckého posudku vypracovaného v insolvenčním řízení, po rozhodnutí o úpadku, hodnota zajištění nižší než výše zajištěné pohledávky. Zajištění věřitelé nejsou oddlužením dotčeni v takovém rozsahu, jako nezajištění věřitelé, a proto právo rozhodnout o způsobu oddlužení je ponecháno pouze nezajištěným věřitelům. Oddlužení lze dle § 398 insolvenčního zákona provést dvěma způsoby.

Prvním způsobem oddlužení je jeho provedení formou zpeněžení majetkové podstaty, jejíž realizace se příliš neliší od zpeněžení majetkové podstaty v rámci konkursu. Druhým způsobem, kterým lze oddlužení provést je plnění formou splátkového kalendáře. V tomto případě je dlužník povinen nezajištěným věřitelům po dobu 5 let měsíčně splácet podle poměru jejich pohledávek částky ze svého příjmu. Část příjmu, která bude sloužit k úhradám pohledávek nezajištěných věřitelů je stanovena v rozsahu, v jakém z příjmu dlužníka mohou být při výkonu rozhodnutí nebo exekuci uspokojeny přednostní pohledávky. Jedná se tedy o tu část příjmů, která může být dlužníkovi stržena postupem podle § 279 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu v platném znění (dále jen o.s.ř.). Nepříjemným důsledkem, které je v oddlužení pro dlužníka skryto je, že vždy pokud vážne na jeho obydlí zajišťovací právo ve prospěch jeho věřitele, o toto obydlí přijde, ať už je v oddlužení řešeno, kterýmkoliv ze způsobů. Tato skutečnost může značně zkompliko-

vat situaci dlužníka poté, kdy je oddlužení schváleno a začíná být realizováno. Tento důsledek schválení oddlužení není dlužníkům příliš zdůrazňován a zůstává poněkud ve skrytu všech dalších výhod, které oddlužení přináší.

Přestože o povolení oddlužení rozhoduje výlučně insolvenční soud mají jak insolvenční správce, tak i nezajištění věřitelé, právo iniciovat tzv. námitkové řízení. Insolvenční správce má právo upozornit věřitele dlužníka na to, že zde existují skutečnosti odůvodňující zamítnutí návrhu na povolení oddlužení a tyto skutečnosti jsou pak nezajištění věřitelé oprávněni uplatnit u insolvenčního soudu prostřednictvím námitek. Podání těchto námitek je časově omezeno. Nezajištění věřitelé mohou podat námítky nejpozději do skončení schůze věřitelů, na které bylo hlasováno o způsobu oddlužení.

Nebo také do 10 dnů po zveřejnění výsledků hlasování o způsobu oddlužení v insolvenčním rejstříku v případě, že o způsobu oddlužení bylo hlasováno mimo schůzi věřitelů prostřednictvím hlasovacích lístků. O těchto námítkách rozhodne insolvenční soud na jednání, které předchází vydání rozhodnutí o schválení oddlužení. Insolvenční soud oddlužení neschválí, pokud v insolvenčním řízení, tedy v době od rozhodnutí o povolení oddlužení do vydání rozhodnutí, jímž má být oddlužení schváleno, vyšly najevo skutečnosti, které by již při posuzování návrhu na povolení oddlužení, odůvodňovaly zamítnutí tohoto návrhu.

Nezajištění věřitelé však nemají právo domáhat se zamítnutí návrhu na povolení oddlužení pouze z důvodu, že s oddlužením nesouhlasí, přestože všechny ostatní podmínky pro povolení oddlužení jsou splněny. Pokud insolvenční soud neshledá důvody pro to, aby oddlužení neschválil, vydá rozhodnutí, jímž se oddlužení schvaluje. Insolvenční zákon klade poměrně přesné nároky na rozhodnutí, kterým insolvenční soud schvaluje oddlužení. Pokud bylo hlasováním nezajištěných věřitelů dohodnuto, že oddlužení bude probíhat formou zpeněžení majetkové podstaty musí rozhodnutí o schválení oddlužení obsahovat, mimo ostatní náležitosti předepsané zákonem, rovněž informaci o tom kdo vykonává činnost insolvenčního správce, rozhodnutí o tom, jak bude v rámci oddlužení uspokojena dosavadní odměna a hotové výdaje insolvenčního správce, informace o majetku, který ke dni vydání rozhodnutí o schválení oddlužení náleží do majetkové podstaty a v případě, že někteří z nezajištěných věřitelů souhlasily s uspokojením svých pohledávek v míře nižší než je 30%, uvede nejnižší hodnotu plnění, na které se tito věřitelé s dlužníkem dohodli.

V případě, že se věřitelé shodli na tom, že oddlužení bude probíhat formou splátkového kalendáře je insolvenční soud v rozhodnutí o schválení oddlužení povinen dlužníkovi uložit, aby po dobu 5 let platil svým nezajištěným věřitelům, vždy ke každému 1. dni v měsíci z příjmů, které získá po schválení oddlužení, částku ve stejném rozsahu, v jakém z nich mohou být při výkonu rozhodnutí nebo exekuci uspokojeny přednostní pohledávky dle § 279 o.s.ř., a to podle poměru jejich pohledávek určeného v tomto rozhodnutí.³⁴

Insolvenční soud v tomto rozhodnutí dále označí příjmy, ze kterých by dlužník podle stavu ke dni vydání rozhodnutí měl uhradit první splátku nezajištěným věřitelům a současně uvede způsob výpočtu částky, která z těchto příjmů zůstane dlužníkovi. Insolvenční soud v rozhodnutí o schválení oddlužení, stejně jako v případě, že oddlužení bude řešeno formou zpeněžování majetkové podstaty, rovněž označí nezajištěné věřitele, se kterými se dlužník dohodl na tom, že jejich pohledávka bude uspokojena v míře nižší než je 30 procent a uvede nejnižší míru uspokojení pohledávky, na které se věřitelé s dlužníkem dohodli. Zvláštním rysem oddlužení je, že popření pohledávky nezajištěného věřitele, učiněné dlužníkem po schválení oddlužení formou splátkového kalendáře, má stejné účinky jako popření pohledávky insolvenčním správcem. Konalo-li se přezkumné jednání před schválením oddlužení, nastávají účinky popření pohledávky dnem, kdy nastaly účinky rozhodnutí o schválení oddlužení plněním splátkové kalendáře. Z tohoto vymezení vyplývá, že uvedené účinky popření pohledávky nezajištěného věřitele nenastanou, pokud byla nezajištěnými věřiteli, jako způsob provádění oddlužení zvolena forma zpeněžení majetkové podstaty dlužníka.

Toto právo dlužníka souvisí s tím, že schválením oddlužení formou splátkového kalendáře nepřechází dispoziční právo k majetku a příjmům dlužníka na insolvenčního správce, ale zůstává plně v dispozici samotného dlužníka. Výjimku z tohoto pravidla tvoří majetek, který slouží k zajištění, u něhož má v obou formách oddlužení dispoziční právo výlučně insolvenční správce a naopak majetek, který nabyl dlužník po schválení oddlužení, k němuž má i v případě, že oddlužení bude řešeno formou zpeněžení majetkové podstaty, dispoziční právo dlužník. Byla-li některá z pohledávek nezajištěného věřitele popřena má

³⁴ Sbirka zákonů, judikatura, právo www.epravo.cz/ ze dne 13. 1. 2013

dlužník povinnost, v případě, že oddlužení probíhá formou splátkového kalendáře, složit částku připadající na tuto pohledávku k rukám insolvenčního správce, který ji neprodleně poté co bude pohledávka nezajištěného věřitele zjištěna, věřiteli vyplatí.³⁵

Zatímco v průběhu oddlužení formou zpeněžení majetkové podstaty dlužníka toto probíhá více méně bez přímé účasti dlužníka, protože samotné zpeněžování majetkové podstaty je plně v dispozici insolvenčního správce, v případě řešení oddlužení formou splátkového kalendáře lpí na dlužníkovi mnoho povinností, na jejichž plnění závisí úspěšný průběh oddlužení. Také zde hraje významnou roli insolvenční správce, který v průběhu oddlužení formou plnění splátkového kalendáře provádí, vedle zpeněžení majetku, který slouží k zajištění, rovněž dohled nad tím, jak dlužník plní své povinnosti vyplývající ze schváleného způsobu oddlužení.

O výkonu své dohlédací činnosti je insolvenční správce povinen pravidelně informovat insolvenční soud a věřitelský výbor nebo zástupce věřitelů. V průběhu řešení oddlužení formou plnění splátkového kalendáře musí dlužník především usilovat o to, aby řádným způsobem plnil závazky vůči věřitelům vyplývající ze splátkového kalendáře. Pokud se dlužník v průběhu oddlužení dopustí porušení svých povinností, insolvenční soud, dle § 418 odst. 1 písm. a) insolvenčního zákona, schválené oddlužení zruší a prohlásí na majetek dlužníka konkurs. Insolvenční soud je oprávněn zrušit schválené oddlužení pouze tehdy, pokud dojde ze strany dlužníka k porušení podstatné povinnosti vyplývající ze schváleného způsobu oddlužení. Insolvenční soud by proto měl dobře zvážit, zda se v případě porušení povinností ze strany dlužníka jedná o porušení podstatných povinností, protože jeho rozhodnutí bude mít na dlužníkovu situaci závažné dopady. Dlužník je v průběhu oddlužení, které je řešeno formou splátkového kalendáře, především povinen vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost, ze které získává příjmy, jejichž část následně využívá k placení splátek pohledávek stanovených ve splátkovém kalendáři.³⁶

³⁵ Sbírka zákonů, judikatura, právo www.epravo.cz/ ze dne 13. 1. 2013

³⁶ § 418 zákona č. 182/2006 o úpadku a způsobech jeho řešení (Insolvenční zákon)

Vzhledem k tomu, že v rámci rozhodnutí o schválení oddlužení, které bude prováděno splátkovým kalendářem, není určena pevná částka, kterou má dlužník věřitelům platit, ale pouze poměrná část, která na příslušného věřitele přísluší z příjmů dlužníka, které podléhají rozdělení podle splátkového kalendáře, není nezbytným porušením povinností, když dlužník přijde v průběhu oddlužení o zaměstnání. Insolvenční soud je oprávněn posoudit, zda se tak stalo jeho zaviněním např. závažným porušením pracovní kázně, nebo na této skutečnosti nenese dlužník svou vinnu např. v případě ukončení činnosti zaměstnavatele. Pokud insolvenční soud nastalou skutečnost posoudí tak, že na ní dlužník nenese svou vinu, pak není povinen schválené oddlužení zrušit, současně však musí být zřejmé, že dlužník usiluje o získání nového zaměstnání. V tomto případě je tedy insolvenčním zákonem vyžadován aktivní přístup dlužníka k nastalé situaci a jeho zřejmá snaha tuto situaci řešit.

Pokud v průběhu oddlužení formou splátkového kalendáře získá dlužník majetkové hodnoty na základě dědictví nebo daru, je povinen je zpeněžit a jejich výtěžek, stejně jako jiné své mimořádné příjmy např. výhry v loterii, použít k mimořádným splátkám nad rámec splátkového kalendáře. Finanční prostředky získané darem, dědictvím nebo jako mimořádný příjem je dlužník povinen rozdělit mezi nezajištěné věřitele v poměrně s ohledem na výši jejich pohledávek. Odmítnout přijetí dědictví nebo daru může dlužník v průběhu oddlužení formou splátkového kalendáře pouze se souhlasem insolvenčního správce. Pokud tento souhlas dlužník neobdržel je právní úkon, dlužníka, kterým se vzdal dědictví nebo daru, neplatný. Neplatný je rovněž právní úkon, kterým dlužník, bez souhlasu insolvenčního správce, uzavřel dohodu o vypořádání dědictví, podle které má z dědictví obdržet méně, než činí jeho dědický podíl. Dlužníkovi je také stanovena informační povinnost vůči insolvenčnímu soudu, insolvenčnímu správci a věřitelskému výboru nebo zástupci věřitelů, která se týká případné změny jeho bydliště nebo sídla resp. případné změny zaměstnání.

Dlužník je rovněž povinen 2krát do roka, a to vždy k 15. lednu a 15. červenci kalendářního roku, předložit insolvenčnímu soudu, insolvenčnímu správci, věřitelskému výboru nebo zástupci věřitelů přehled svých příjmů za uplynulých 6 kalendářních měsíců. Jednou z nejdůležitějších povinností dlužníka, která mu vyplývá, v průběhu oddlužení formou splátkového kalendáře z insolvenčního zákona, je, že dlužník nesmí zatajovat žádný ze svých příjmů. Dlužník má povinnost, na žádost insolvenčního soudu, insolvenčního správce, věřitelského výboru nebo zástupce věřitelů, předložit svá daňová přiznání za dobu

trvání oddlužení. Zákonodárce tím chce zamezit skutečnosti, aby se dlužník pohyboval ve sféře tzv. „šedé ekonomiky“.³⁷

Pokud insolvenční soud v průběhu oddlužení zjistí, že dlužník část svých příjmů zatajuje např., protože dostává „výplatu na ruku“, je to jednoznačný důvod pro okamžité zrušení schválení oddlužení a překlopení oddlužení do konkursu, kde dlužník přijde o veškeré výhody spočívající v oddlužení. Dlužníkovi je v průběhu oddlužení formou plnění splátkového kalendáře, rovněž zakázáno, pod hrozbou překlopení oddlužení do konkursu, poskytovat kterémukoliv z věřitelů zvláštní výhody. Za zvláštní výhodu poskytnutou některému z věřitelů by insolvenční soud musel nutně posoudit, pokud by dlužník hradil některému z věřitelů svou pohledávku mimo rámec stanovený splátkovým kalendářem. Dlužníkovi je rovněž zapovězeno brát na sebe v průběhu oddlužení nové závazky, které by nebyl schopen v době jejich splatnosti splnit. I porušení této povinnosti ze strany dlužníka je důvodem pro to, aby insolvenční soud zrušil schválené oddlužení a prohlásil na majetek dlužníka konkurs. Za porušení podstatných povinností vyplývajících ze schváleného způsobu oddlužení, na jejichž základě je insolvenční soud oprávněn dle § 418 odst. 1 písm. a) insolvenčního zákona zrušit schválené oddlužení a prohlásit na majetek dlužníka konkurs, lze určitě považovat především zatajování příjmů a úmyslné vyhýbání se možnosti získání zaměstnání, pokud je dlužník nezaměstnán. Porušení ostatních povinností je nutné posoudit ve vztahu ke konkrétnímu případu a důsledkům, které porušení povinnosti mělo na splnění plánu oddlužení. Kdykoliv v průběhu oddlužení má insolvenční soud právo zrušit schválené oddlužení a prohlásit na majetek dlužníka konkurs.³⁸

Vedle již zmíněného porušení podstatných povinností vyplývajících ze schváleného způsobu oddlužení ze strany dlužníka tak insolvenční soud může učinit, pokud se v průběhu oddlužení ukáže, že dlužník nebude schopen splnit podstatnou část splátkového kalendáře, kdy v důsledku zaviněného jednání vznikl dlužníkovi po schválení plánu oddlužení peněžitý závazek, který je po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti. Insolvenční soud může schválené oddlužení zrušit také na návrh samotného dlužníka. Pokud dlužník dostojí všem svým závazkům vyplývajícím z oddlužení, vezme insolvenční soud tuto skutečnost na

³⁷ Sbírka zákonů, judikatura, právo www.epravo.cz/ ze dne 13. 1. 2013

³⁸ § 418 zákona č. 182/2006 o úpadku a způsobech jeho řešení (Insolvenční zákon)

vědomí rozhodnutím. Nabytím právní moci tohoto rozhodnutí insolvenční řízení končí. Pokud dlužník splnil řádně a včas všechny své povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení, vydá insolvenční soud, na návrh dlužníka, rozhodnutí.

Tímto rozhodnutím dlužníka osvobodí od placení té části pohledávek, které byly uspokojovány v rámci oddlužení, a to ve výši, ve které nebyly v průběhu oddlužení uspokojeny. Toto osvobození se vztahuje rovněž na věřitele, k jejichž pohledávkám se při oddlužení nepřihlíželo a na věřitele, kteří své pohledávky do insolvenčního řízení nepřihlásili. Toto osvobození je nejvýznamnější výhodou vyplývající z oddlužení a má být hlavním motivem proto, aby se dlužníci snažili dostát všem svým povinnostem vyplývajícím ze schváleného způsobu oddlužení. Důsledkem osvobození od placení zbylých pohledávek je, že dlužník vychází z insolvenčního řízení zproštěn všech svých závazků, které vznikly před insolvenčním řízením a je mu umožněno začít „nový život“ nezatížený závazky z minulosti.

Povinnost vydat toto rozhodnutí má insolvenční soud vždy, pokud jsou splněny zákonem stanovené podmínky. Tímto rozhodnutím nedochází k zániku těchto pohledávek, ale věřitelům je zabráněno domáhat se jejich uhrazení. Základním hlediskem pro posouzení otázky, jestli dlužník splnil své povinnosti v průběhu oddlužení řádně a včas, a má tedy nárok na osvobození od zbylých závazků, je to, zda nezajištění věřitelé obdrželi v průběhu oddlužení minimálně 30% svých uplatněných pohledávek, případně alespoň hodnotu, na které se s dlužníkem dohodli, pokud souhlasili s tím, že jejich pohledávka bude uhrazena v míře nižší, než je 30%. Posouzení této otázky leží výlučně na insolvenčním soudu. Je zřejmé, že dlužník není vždy schopen ovlivnit v plném rozsahu částku, kterou jeho věřitelé v průběhu oddlužení obdrželi. Zejména v případě, že je oddlužení prováděno formou zpeněžení majetku náležejícího do majetkové podstaty, nemůže dlužník výši zpeněžení ovlivnit, protože tuto činnost provádí insolvenční správce. Dlužník není, do jisté míry, rovněž schopen ovlivnit výši příjmů plynoucí mu ze zaměstnání, pokud o toto zaměstnání, ne vlastní vinou v průběhu oddlužení přišel a nepodařilo se mu sehnat, a to s využitím všech dostupných prostředků, odpovídající náhradu.³⁹

³⁹ Sbírka zákonů, judikatura, právo www.epravo.cz/

Bylo by tedy vůči dlužníkovi značně nespravedlivé, kdyby na základě těchto okolností, které není schopen sám ovlivnit, přišel o výhody plynoucí z oddlužení. Insolvenční soud je proto oprávněn přiznat dlužníkovi osvobození od zbývajících závazků i pokud nesplní řádně a včas své závazky plynoucí ze schváleného způsobu oddlužení. Insolvenční soud tak učiní, pokud dlužník prokáže, že požadované hodnoty plnění nebylo dosaženo v důsledku okolností, které nezavinil a zároveň, že částka kterou nezajištění věřitelé obdrželi na uspokojení svých pohledávek, není nižší, než kterou by obdrželi v případě, že by dlužníkův úpadek byl řešen konkursem. Insolvenční soud je oprávněn, ve lhůtě 3 let od nabytí právní moci rozhodnutí o osvobození od placení zbylých částí pohledávek, rozhodnout o tom, že toto osvobození dlužníkovi odjímá, pokud na návrh některého z dotčených věřitelů vyjde najevo, že ke schválení oddlužení nebo přiznání osvobození došlo na základě podvodného jednání dlužníka, nebo že dlužník poskytl zvláštní výhody některému z věřitelů. Tyto skutečnosti jsou rozhodné pro odejmutí osvobození, pokud se jich dlužník dopustil v průběhu oddlužení. Nelze proto odejmout osvobození na základě toho, že dlužník některému z věřitelů po skončení insolvenčního řízení poskytl platby, od nichž byl na základě rozhodnutí insolvenčního soudu osvobozen. Věřitel může tyto námitky uplatnit v tříleté lhůtě pouze tehdy, pokud o této situaci nevěděl již před rozhodnutím o přiznání osvobození. Přiznané osvobození rovněž zanikne v případě, že dlužník bude ve lhůtě tří let od právní moci rozhodnutí o osvobození pravomocně odsouzen za úmyslný trestný čin, kterým podstatně ovlivnil schválení nebo provedení oddlužení anebo přiznání osvobození, případně kterým jinak poškodil věřitele. Osvobození od placení zbylých částí pohledávek bude i nadále trvat vůči pohledávkám věřitelů, kteří se spolu s dlužníkem účastnili podvodných jednání, nebo jím byly dlužníkem poskytnuty nedovolené výhody.⁴⁰

Na dlužníka, který se rozhodne řešit svoji finanční situaci cestou oddlužení, klade tento způsob řešení vysoké nároky. Insolvenční soudy přijímají pouze bezchybné návrhy na oddlužení, které jsou bezchybně vyplněné. Na základě praktických zkušeností je všeobecně známo, že bez právního vzdělání mají lidé s vyplněním žádosti velké potíže. Formulář sice je volně dostupný nejenom na webových stránkách ministerstva spravedlnosti, nijak to však dlužníkům jejich situaci nezjednodušuje. Předepsaný formulář vyžaduje

⁴⁰ Sbírka zákonů, judikatura, právo www.epravo.cz/

mnoho příloh, včetně úředně ověřených listin a ověřených podpisů. Soud řízení ne zahájí také bez znaleckých posudků na majetek dlužníka. Tato situace samozřejmě vyvolává otázky, kdo může pomoci s podáním návrhu na oddlužení. Na prvním místě je stále možnost, že dlužník žádost včetně příloh vypracuje sám za využití všech dostupných informací včetně insolventního rejstříku. Pokud dlužník hledá bezplatnou pomoc, může ji najít ve specializovaných občanských poradnách. Další možností je vyhledat pomoc u právníků, daňových poradců nebo u účetních. Tato odborná pomoc však rozhodně není zdarma. Existuje řada dlužníků, kteří návrh sepsaný tzv. „svépomocí“ podávají opakovaně, a to i několikrát. Protože odmítnutí insolventního návrhu nezakládá zákonnou překážku „res iudicate“ (věci rozsouzené), je takový postup možný, ale metoda „pokus omyl“ způsobuje časovou prodlevu, která vede k tíži obou stran.⁴¹

2.4 Shrnutí

Podíváme-li se kolem sebe, zjistíme, že určitě někdo z našich známých, sousedů, nebo dokonce naší rodiny má nebo měl větší či menší problémy se splácením různých úvěrů. Někteří z nich neustále balancují na hraně dluhové pasti, jiným se pak podařilo situaci ustát a ti nejlepší ji dokázali odvrátit. Tento fenomén dluhové pasti je čím dál častější nejen na úrovni jednotlivců, ale i států, proto hovoříme o tom, jaká úskalí to s sebou nese. Nesmíme zapomínat, že bohatství celého národa je bohatstvím jednotlivce, a je-li národ na mizině, pak se jednatel má zřídka kdy lépe. Tímto komentářem nejsou míněni bohatí jedinci v naší republice, ale každý jednotlivý občan.

Velké rozdíly disponibilního množství financí mezi občany s sebou přináší velké množství negativních jevů sociálních, psychologických, které podle mého názoru ovlivňují také chování jednotlivců na poli financí. Ovlivňování vidím především v tom, jak lidé vnímají svět kolem sebe i za přispění všech možných médií. Touha vlastnit pěkné auto nebo nový dům vede mnoho lidí k úvěru, který je lehce dostupný. Pokud se dlužníci uklidňují v případě problémů s plněním závazků představou, že oddlužení je v podstatě jednoduché a rychlé, tak se zcela určitě mýlí.

⁴¹ Tkadlecová, S., 2011. Bakalářská práce na téma Konkurs a insolvence-sociální aspekty, Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

Všichni ti, kdo osobní bankrot podstoupili, určitě potvrdí, že vlastní proces není nic jednoduchého.

Po schválení insolvenčního zákona mnoho lidí podlelo iluzi a naději, že cesta z dluhů a návrat do normálního života bude jednodušší, bohužel zatím získané zkušenosti hovoří, že tak jednoduché to není. Aby proces oddlužení probíhal podle představ dlužníka, je nutné, aby dlužník pochopil principy oddlužení, ale hlavně vlastní zákon. Představy dlužníků ve smyslu když mají dluhy a k tomu nemají žádné příjmy, že soud jednoduše osobní bankrot schválí, jsou liché. V žádném případě se nezbaví dluhů tak snadno. Soudní oddlužení skutečně není pro každého, protože pokud příjmy dlužníka, nebo jeho majetek nedosahuje potřebné výše, nemůže soud oddlužení povolit.

Zkušenosti s oddlužením hovoří také o nebezpečí, které na dlužníky číhá. Pomoc s oddlužením je pro mnoho firem, které tuto službu nabízí velmi lukrativní a dlužník se může velmi snadno stát obětí právě takových firem. Nabídky jsou tak lákavé, že je těžké nepodlehnout s vidinou, ať někdo můj problém vyřeší za mě. Většina těch, kteří podleli, ale dobrou zkušenost neudělali. Firmy požadují platbu předem, avšak výsledek negarantují. Výsledkem je pouze návrh na oddlužení, který když je soudem odmítnut například kvůli nedostatečným příjmům nepřináší žádoucí efekt. V každém případě bez ohledu na situaci platí, že bez aktivního přístupu věřitele dlužníka problémy s úvěry nezmizí. Lze začít důkladnou inventurou všech dluhů a splátek, dobrým počinem je vypracování domácího rozpočtu a všech příjmů a výdajů. V této fázi není možné řešit situaci dalšími půjčkami a v neposlední řadě, pokud to jde, vyhledat odbornou pomoc a dodržovat řádně všechny závazky a lhůty ve vztahu k insolventnímu soudu i k věřitelům s vidinou nového života bez dluhů.

3 SOCIÁLNÍ A PSYCHOLOGICKÉ SOUVISLOSTI

3.1 Osobní bankrot a jeho dopady na osudy lidí

Pojem homo consumens (česky konzumní člověk) do vědy zavedl sociální psycholog Erich Fromm. Záměrem bylo vystihnout typ novodobého člověka a společnosti, kterou vytváří. Permanentní spotřeba novinek vytváří spotřebu pro spotřebu a přináší slast z okamžiku spotřeby. Takové jsou smysly života konzumního člověka. V tomto ohledu se konzumním požitáním stávají úvěrové karty nebo kontokorent. Kdyby člověk musel utrácet u pokladny skutečné peníze, měla by slast ze spotřeby trpky nádech. Použitím karty však na první pohled o nic nepřichází.

Proto diktát konzumního člověka zní poměrně jednoznačně a říká, sleduj trendy, hltavě spotřebovávej nakoupené pocity štěstí, zdání seberealizace i naplnění smyslu života a snaž se okamžiky čekání na uspokojení těchto potřeb zkracovat na minimum. Konzumní člověk chce být sám sebou, chce být výjimečný, jenom neví jak na to. Nemá nápady, informace znalosti, nemá ani adekvátní kapitál a především nedisponuje dostatečnou mírou autonomie. On vlastně bloudí, protože neví, po čem touží.⁴²

Každý z nás, kdo nemá špatnou zkušenost s úvěrem ať už jako věřitel nebo dlužník slyšel o nezáviděníhodné situaci dlužníků, kteří řeší své problémy s dluhem. Samozřejmě existuje mnoho knih, které se problematikou finančnictví potýkají, ale na jejich četbu je pozdě, když špatná půjčka potencionálního čtenáře táhne ve svém závěsu do jiných dimenzí života se všemi negativními dopady na jeho osobu a nejbližší okolí. Jak se taková situace projeví v jeho životě? Člověk je tvorem skrz naskrz výjimečným. A nemám teď na mysli jeho ojedinělou schopnost racionálního, abstraktního či pojmového myšlení, schopnost používat artikulovanou řeč, vyrábět a používat nástroje, úspěšně se adaptovat na velmi rozmanité životní podmínky, uvědomovat si čas a svoji konečnost, schopnost plánovat budoucnost v alternativách nebo nadání ke svobodě a svobodné vůli. Člověk je tvůrce společnosti, která je jeho zrcadlem a výkladní skříní, ale zároveň on je jejím produktem.

⁴² Urban, L., 2011. Sociologie trochu jinak. 2 vyd. Praha: Grada Publishing, s. 249

Je bytostí emocionální, racionální, pragmaticko-utilitární a kreativní. Je jak bytostí společenskou (sociální, skupinovou), historickou a kulturní, tak bytostí přírodní s celou řadou přirozených potřeb, instinktů a pudů. Je jak bytostí, jejíž schopnosti a dovednosti kumulativně z generace na generaci narůstají, která je hladová po hledání smyslu, seberealizace a poznání, tak bytostí odkázanou na přírodu a přírodní cykly.⁴³

Z dostupných statistik ČNB je patrný klesající trend počtu zamítnutých a odmítnutých návrhů což ukazuje na rostoucí připravenost spotřebitelů na zvládnutí procesu oddlužení, zejména na správné vyplnění formulářového návrhu na oddlužení. Pozitivní úlohu lze přisoudit také neziskovým poradnám, které se zaměřují právě na pomoc předluženým spotřebitelům a pomáhají také s přípravou návrhů na oddlužení. Samozřejmě lze očekávat, že počty návrhů na oddlužení budou dále stoupat. Jednak v důsledku rostoucích zkušeností s insolvenčním řízením a snížení společenského stigma, který je spojen s přiznáním úpadku. Za druhé ale především v souvislosti s probíhající ekonomickou recesí, která bude mít pravděpodobně negativní dopad na disponibilní příjmy spotřebitelů a výrazněji zasáhne sektor tuzemských domácností.⁴⁴

Pro dlužníka pět let života na životním minimu včetně ztráty téměř všeho majetku nevyjímaje bydlení rozhodně není procházkou růžovým sadem. Osobní bankrot je vlastně onou pomyslnou špičkou ledovce a vzhledem k tomu, že jednotná definice předluženosti domácností neexistuje, můžeme říci, že za předlužené můžeme považovat ty, kteří nejsou v dohledné době schopni plnit své platební závazky, navíc nemají dostatečné příjmy a majetek vhodný k prodeji, který by mohl sloužit na uspokojení každodenních nezbytných životních výdajů, a zároveň nemohou získat další úvěr. Proto by každý člověk, který zvažuje úvěr, měl především pečlivě zvážit podmínky úvěru a své finanční možnosti. Některé společnosti svými podmínkami způsobí, že klient zaplatí na poplatcích a úrocích částku, která se blíží půjčené částce. Je proto důležité porovnat nabídky alespoň několika institucí, a získat tak dostatečnou orientaci v ceně úvěru.

⁴³ Urban, L., 2011. Sociologie trochu jinak. 2 vyd. Praha: Grada Publishing, s. 77

⁴⁴ Česká národní banka www.cnb.cz/ ze dne 7. 12. 2012

Především u dlouhodobých půjček v souvislosti s bydlením přijímá člověk závazek na celý život, a proto by měl rozhodovat uvážlivě. Pokud už dojde ke špatnému rozhodnutí a lidé se dostanou do dluhové pasti je osobní bankrot opravdu krajní možností umožňující lidem začít v podstatě nový život. Třebaže tento proces může na první pohled vypadat jednoduše, určitě se nejedná o procházku krajinou zalitou sluncem. Ztráta veškerého majetku popřípadě bydlení a život s minimem prostředků určitě změní život každému.

Nezanedbatelná není ani ztráta soukromí, vždyť insolvenční správce má osud dlužníka jako na dlani. Vidí nejrůznější důvody, které stáhly dotyčné do dluhové pasti. Důvodů, které motivují čerpat úvěry je celá řada. Vždyť není málo dlužníků, které jejich zdravotní 'handicap' nebo nenasytlost vlastních dětí přivedla do této situace. Pozadu však nezůstává ani naivita až lehkovážnost nebo obyčejná požívačnost. Zodpovědností insolventního správce je být zpovědníkem a řešitelem obtíží, které v procesu oddlužení vznikají. Lidé stojící na počátku procesu oddlužení vůbec netuší, jaké martyrium budou muset podstoupit. Každodenní uvědomování si situace, že soud jim může oddlužení zastavit se všemi důsledky, musí být velmi deprimující. Každý případ však v sobě skrývá také naději nového začátku, nového života bez dluhů. Reakce okolí, vlastní prožitky pocit viny a studu, snížená kvalita života.

3.2 Systém organizované pomoci lidem postiženým osobním bankrotem

Úspěšný rozvoj úvěrového trhu s sebou přinesl i negativní projevy ve formě neschopnosti některých dlužníků včas a řádně splácet. Podmínky sjednaných půjček nebyly vždy pro dlužníka ty nejlepší, ale obliba i jejich objem stále rostl. Banky půjčovaly i klientům, kterým hrozilo, že budou mít se splácením v budoucnu problémy. Právě dlouhodobé úvěry v sobě skrývají nebezpečí, že finanční situace dlužníka se změní a může skončit neschopností splácet. Problematika oddlužení představuje velmi široký záběr v životě společnosti, protože se dá říci, že každý se ve svém životě s touto problematikou setkal, i když to bylo třeba jen z doslechu. Ve většině případů se jednalo o příběhy lidí, kteří se dostali nějakým způsobem do tíživé situace. Negativní skutečnost může u ostatních vyvolat nepříjemné pocity, které určitým způsobem donutí jedince o problému přemýšlet a může zapůsobit jako prevence. Vzhledem k tomu, že problematika osobních bankrotů a oddlužení je tak široká, působí dnes na trhu mnoho organizací, které se zabývají poskytováním organizované pomoci v rámci řešení individuálních případů. Jednoduchým dělením lze konstatovat, že se na trhu v této oblasti angažují jak komerční společnosti, které

postupují v souladu s filozofií vydělat na zoufalém dlužníkovi, protože není mnoho dlužníků, kteří se v problematice vyznají, tak neziskové organizace, jejichž filozofií je především pomoci klientům na neziskové bázi. Pro objasnění problematiky se budeme nejdříve věnovat organizacím neziskovým. Jednou z těchto organizací je (ADRA) Adventistická agentura pro pomoc a rozvoj, která byla zaregistrována jako nadace 29. 5. 1992. ADRA Česká republika se řadí spolu s Anglií, Austrálií, Belgií, Dánskem, Finskem, Holandskem, Itálií, Japonskem, Kanadou, Německem, Norskem, USA, Švédskem a Švýcarskem mezi aktivní dárcovské organizace. Její dlouhodobě budovaná pozice prokazuje, že je schopna pomoc nejen přijímat, ale především sama poskytovat. Pro realizaci programů pomoci bylo později založeno Občanské sdružení, které zřídilo vlastní informační centrum, ve kterém nabízí rady s řešením finančních problémů a také se věnuje problematice finanční gramotnosti klientů, kteří se na organizaci obrátí se svými problémy.⁴⁵

Další organizací nabízející podobné služby na sofistikovanější úrovni je občanské sdružení SPES zaměřené na pomoc lidem v obtížné majetkové situaci, do které se dostali v důsledku svého předlužení. Je také vzdělávací organizací, která chce svými projekty na středních školách a mezi ohroženými skupinami obyvatelstva přispívat k větší ekonomické gramotnosti české populace. Cílem sdružení je nejenom poskytovat odborné rady, jak takovou situaci vyřešit vlastními silami a v mezích zákona. Kromě terénních pracovníků proto SPES spolupracuje s týmem právníků, ekonomů a psychologů, kteří umožňují podívat se na problém klienta celistvě. Takovým základním pilířem činnosti SPES je poradenství pro zadlužené domácnosti, a to především formou internetového poradenství, které bylo zahájeno 9. 2. 2006 a je hojně využíváno. Další formou pomoci je osobní poradenství, které bylo zahájeno v rámci projektu „Nic není zadarmo“, a je realizováno ve spolupráci s Krajským úřadem Olomouckého kraje. Druhým pilířem je vzdělávání široké veřejnosti, studentů a učitelů středních škol, a také vzdělávání sociálních pracovníků prostřednictvím projektů finančního vzdělávání s cílem vysvětlit základní principy hospodaření a upozorňovat na nástrahy finančního trhu. Sdružení SPES informuje o tématech souvisejících se zadlužováním široké i odborné veřejnosti, a to především formou seminářů, které se konají i v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky. K dalším činnostem Sdru-

⁴⁵ ADRA www.adra.cz/ ze dne 17. 1. 2013

žení SPES patří průzkumy a analýzy finančního trhu. Sdružení SPES uspořádalo již dva průzkumy, které byly zaměřeny na podmínky poskytování půjček a úvěrů.

K dalším aktivitám sdružení patřila výzva „Zveřejněte své smlouvy“. Sdružení SPES je také členem poradních orgánů Ministerstva financí, konkrétně Expertní skupiny pro finanční sektor, dále pak Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání a Pracovní skupiny k problematice lichvy.⁴⁶

Poradna při finanční tísní je nezisková, nestátní a nekomerční obecně prospěšná společnost. Všechny její služby jsou zdarma, nenabízí žádné služby za úplatu. Poskytuje bezplatné poradenství spotřebitelům, a to zejména v situaci, kdy v důsledku změny životní situace nemohou řádně platit své dluhy. Rovněž se snaží poradit lidem, jak se lze zadlužit zodpovědně, a tím předejít problémům s řádným a včasným splácením dluhů. Poskytují bezplatné zpracování návrhů na oddlužení podle insolvenčního zákona.

Skutečnost, že všechny jejich služby poskytují bezplatně, je výrazně odlišuje od všech dalších komerčních subjektů, většinou poskytujících zpočátku nějaké poradenství sice zdarma, avšak posléze za ceníkové ceny. Cílem poradenské činnosti je obecně prospěšná činnost, která bude pozitivně působit na spotřebitele, aby měli hlubší finanční a právní povědomí v oblasti poskytování úvěrů, půjček, aby si uměli půjčovat obezřetně a k případnému řešení své platební neschopnosti přistupovali zodpovědně a aktivně. Rovněž by pracovníci poradny chtěli dosáhnout toho, aby věřitelé (tedy zejména banky, úvěrové či leasingové společnosti) byli při poskytování svých finančních produktů a při řešení případných problémů dlužníka se splácením více sociálně odpovědní. V činnosti je posiluje víra, že svojí činností přispějí k vyšší stabilizaci sociálních poměrů v české společnosti. Prvořadým posláním je kvalitní a účinná poradenská činnost pro občany ve finanční tísní, při hrozící či už existující platební neschopnosti nebo v exekuci a pomoc při podání návrhu na oddlužení.

⁴⁶ SPES www.pomocsdluhy.cz/ ze dne 14. 12. 2012

Mottem společnosti je „Naše pomoc pro Váš nový start.“ Jsou tedy rádcem a pomocníkem spotřebitelů, kteří se ocitli ve finanční tísní. Pomáhají objektivně vyhodnotit aktuální situaci a učinit správná rozhodnutí. Poradna byla založena v roce 2007 uzavřením smlouvy mezi Sdružením českých spotřebitelů a Českou spořitelnou.

Sdružení českých spotřebitelů, nejstarší nevládní organizace hájící zájmy spotřebitelské veřejnosti, garantuje nezávislost a nestrannost služeb, které poradna poskytuje. Dalšími partnery jsou Českomoravská stavební spořitelna, Československá obchodní banka, Komerční banka, Raiffeisen bank, Stavební spořitelna České spořitelny, UniCredit bank, nadace Erste Stiftung, Fakulta podnikohospodářská VŠE.⁴⁷

Pro porovnání si zde popíšeme také některé postupy, které se používají v komerční sféře. Pokud dlužník využije služeb komerčních společností, nezná přesnou částku, kterou za poskytnuté služby zaplatí, protože v rámci získávání zákazníků většina společností první návrhy a konzultace nabízejí jako bezplatnou službu a teprve později a postupně se dlužník dozvídá o skutečných cenách za služby. Společnost však získává osobní údaje dlužníka a přehled o jeho závazcích, včetně všech smluvních vztahů s věřiteli a na základě těchto informací se snaží dlužníka přesvědčit, že navázal spolupráci s nejlepší společností na trhu, zda tomu tak je, se však dlužník přesvědčí až mnohem později, kdy neplnění uzavřené smlouvy není možné, nebo velmi drahé.

Další možností také ne příliš etickou, ale docela využívanou je, že klient za služby přímo neplatí, ale dohodnutou částku každý měsíc posílá firmě, se kterou své oddlužení řešil. Firma v rámci přerozdělování zasílá věřitelům dohodnutou částku a nemalou část si nechává pro sebe. Tento způsob v sobě však skrývá velké nebezpečí, že dlužník opět uzavře pro sebe nevýhodnou smlouvu, protože společnost poskytující služby se dostává po dobu plnění splátkového kalendáře jako věřitel na první místo a každá splátka se započítává nejdříve na odměnu oddlužovací společnosti, případně na úroky z prodlení a smluvní pokuty. Takové smlouvy jen prodlouží dobu splácení a zvýší celkovou zaplacenou částku za vzniklé dluhy.

⁴⁷ www.financnitisen.cz/ ze dne 9. 2. 2013

Neziskové organizace pracují na jiných principech a můžeme konstatovat, že mají podobné cíle. Kterými jsou například pozitivní působení na spotřebitele ve smyslu posílit jeho právní povědomí a zlepšit jeho orientaci ve světě financí. Naučit je kritickému pohledu při správě svých financí ve smyslu vyřizování např. půjčky, nákupu zboží apod. Vypěstovat v dlužnících silnější pocit odpovědnosti vůči sobě i svým blízkým při správě nejen svého majetku, ale i dluhů. Svým společným konáním se všechny i zde neuvedené společnosti snaží přispět k vyšší stabilizaci na finančním trhu a tím také sociálních poměrů v České republice.

Tento krátký náhled na problematiku organizované pomoci lidem postiženým předlužeností a osobním bankrotem nám ukázal, že dlužníci mají možnost vyhledat účinnou pomoc při řešení své problematiky, ve které se vůbec nebo velmi špatně orientují. Dlužníkům aktivně řešícím své problémy se dostane dostatečného množství informací, jak své problémy řešit. Podmínkou však je už několikrát zmíněný aktivní přístup dlužníka k řešení svých problémů.

3.3 Rodinné vztahy

Rodina jako základní jednotka ovlivňuje život člověka již odnepaměti a lze ji definovat jako skupinu osob přímo spjatou příbuzenskými vztahy. Rodina je založená na svazku muže a ženy, na vztahu rodič a dítě a na souboru funkcí, které plní nejen vůči jednotlivci, ale i celé společnosti. Členové sdílejí společnou domácnost a plní společensky uznávané a určené role. Každá rodina prochází stejně jako celá společnost určitým vývojem. Například dnešní doba znamená také změny v hodnotovém žebříčku. Posuny hodnot určité nejsou jedinou významnou sociální změnou, která chování rodin ovlivňuje. Postmoderní společnost na jedné straně nabízí lidem více svobody a možnost volby, na druhé straně přináší rizika a nové nejistoty. Mimochodem nejistota v rodinných vztazích je právě jednou z nich. Změny v demografickém a rodinném chování se projevují prosazováním ženské nezávislosti a budováním celoživotní kariery. Za těchto okolností není manželství aktem ekonomické nezbytnosti, ale je více otázkou individuální volby.

To s sebou přináší také tvorbu nových a méně stabilních rodinných způsobů soužití. Tyto skutečnosti v sobě odráží větší míru individuální svobodné volby, na druhou stranu také nejistotu a riziko. Globalizovaná a dynamická ekonomika znamená možnosti vyššího ekonomického růstu a tím i zvýšení příjmu rodiny, opět ale přináší nejistotu na trhu práce

a další rizika. Pečovatelské závazky žen, které rodiny přijímají, obvykle zvyšují význam uvedených nejistot. Nejistoty vycházející z rizika trhu práce a z nestability rodinných svazků se překrývají, stávají se trvalými a do určité míry blokují možnosti individuálních voleb společenského a pracovního uplatnění. Nejistoty blokují také naplnění partnerských a rodičovských závazků, což se projevuje mimo jiné v rozdílu počtu dětí, které by rodiny chtěly mít a počty dětí které skutečně mají.⁴⁸

Faktem také je, že i když rodina založená na konvenčním manželství ztratila v současném evropském i českém kulturním prostředí svoji universalitu, zůstává zde stále chápána jako základní a standardní forma soužití. Předpokládá se, že manželství a založení rodiny se dříve či později stanou cílem většiny populace v reprodukčním věku, i když rodina spojená s konvenčním manželstvím dnes ztratila svoji výlučnost jako základna materiálního a emocionálního uspokojení a vzájemného pocitu sounáležitosti, udržela si stále význam základny pro ty, kdo se rozhodli zplodit a vychovávat děti. Proces modernizace a otřesení stability manželství ovšem nejen posílily přitažlivost alternativních forem soužití, ale změnily i povahu konvenčního manželství a diversifikovaly formy soužití v něm. Změnila se jeho funkce a vnitřní struktura, stejně jako se změnily i role obou partnerů a povaha vztahů mezi nimi.

Výše uvedené skutečnosti mě vedou k domněnce, že rodina je ovlivňována a formována společností. Rodina během dějinného vývoje prošla celou řadou změn souvisejících s její funkcí. Uspokojování potřeb, požadavků nebo představ každého z členů rodiny představuje významný cíl. Pokud má být tento cíl plněn, musí také rodina své základní funkce plnit. Mezi základní funkce můžeme zařadit takové, které zabezpečují život ve společnosti. Klíčové jsou určité funkce ekonomické a zabezpečovací, protože přímo ovlivňují vztahy uvnitř rodiny. K udržování mezilidských vztahů dochází především při společné činnosti a toto prostředí je zároveň nejvhodnějším prostředím pro udržování těchto vztahů.

Toto sociální prostředí spolu s interakcí členů rodiny ovlivňuje ekonomickou situaci v rodině a v případě vzniku negativní situace mohou napjaté vztahy vytvořit překážky při splácení závazku bez ohledu, zda jde o manžela, manželku, otce a podobně. Členové rodiny očekávají od živitele či živitelů, že je zaopatří, poskytnou prostředky na uspokojení

⁴⁸ Mareš, P., Potočný, T., 2003. Modernizace a česká rodina. Brno: Barrister & Principal., s. 39

jejich potřeb a zajistí jim určitou životní úroveň. Pokud se tak neděje, jsou následky oddlužení pro život manželů vcelku fatální a pro ostatní členy rodiny znamenají velké zhoršení životních podmínek. Drasticky se sníží příjem pro celou rodinu, zhorší se bytové podmínky ať už ztrátou nemovitosti nebo jiného majetku. Pokud nedojde k semknutí širší rodiny ze strany rodičů, sourozenců a dalších členů sníží se výrazným způsobem možnost využití jejich materiální podpory. V každém případě to pro rodinu znamená život pod tlakem stanovených podmínek a neustálou kontrolu. Porušení podmínek znamená zrušení oddlužení a nebezpečí konkursu což s největší pravděpodobností přežije z tohoto počtu rodin menší část. Svůj vliv samozřejmě přináší vědomí toho, kdo situaci se zadlužením způsobil. Pokud bude označen jeden z partnerů za viníka, záleží na toleranci a přístupu každého z partnerů na řešení situace. Lze předpokládat, že přijetím stejné míry odpovědnosti každého z partnerů na zadlužení se zvyšuje šance na úspěšném dokončení ozdravného procesu. Ať tak nebo tak osobní bankrot se vždy dotkne celé rodiny bez rozdílu. Proto se jako rozumnější jeví, aby návrh na oddlužení podali oba manželé.

Ze zkušeností, které zatím poradny a občanská sdružení získaly, vyplývá, že převažují manželství, ve kterých oba partneři vědí, že jeden z nich se postupně zadlužuje. Procento případů, kdy se manželé zadlužují společně, je mnohem nižší. Případů, ve kterých se podaří jednomu z partnerů dlouhodobě tajit finanční problémy, je mnohem méně a zajímavý je poznatek, že jako první s návrhem na řešení vzniklých problémů přichází ten, který dluhy nevytvořil. Tento poznatek není nijak překvapující, protože v harmonickém vztahu jde o fungující spolupráci bez utajování problémových skutečností. Manželství, které funguje na jiných principech, toto nepříjemné zjištění také nemine, ale může k němu dojít až v okamžiku, kdy se objeví upomínky věřitelů nebo jiné negativní signály.

V těchto případech pravděpodobně probíhá řešení v poněkud bouřlivější atmosféře, ale nakonec musí skončit snahou o racionální řešení.

Počátky tohoto procesu jsou provázány snahou o dělení majetku a ochranou osobních zájmů. Vzhledem k tomu, že situaci komplikují povinnosti vůči vlastním dětem, starosti s bydlením nebo problémy s případným stěhováním není rozvod manželství na pořadu dne a dochází k němu spíše výjimečně.

Důležité je směřovat jakoukoliv pomoc nebo snahy o řešení k uklidnění situace a hledání vhodného řešení. Zkušenosti jsou takové, že je v každém případě vhodnější, řešit oddlužení manželů společně.⁴⁹

V prevenci vzniku zadlužení není rozhodující složkou rozpočtu rodiny její příjem, ale výdaje. Na cestu za větším rodinným bohatstvím a za zajištěnou budoucností je nutné se vydat nejprve tak, že podrobíme tvrdé a nesmlouvavé analýze právě výdaje a zjistíme, kolik jsme vlastně schopni vytvořit rezerv. Autor článku doporučuje výdaje nastavit tak, aby nepřekročily 75 % obvyklých (průměrných) příjmů. Kritická analýza běžného dne nebo týdne rodiny s lepšími příjmy přináší z hlediska výdajů obvykle šokující zjištění, že přinejmenším desetina a spíše ještě větší část běžných výdajů je vynaložena naprosto beze smyslu. Tedy nejenže nakoupené služby a zboží nejsou reálně spotřebovány, ale jsou pouze zaplacený, a jejich pořízení dokonce ani nijak neovlivňuje kvalitu života. Pokud by ke konzumaci a spotřebě reálně došlo, ani tak by to neznamenalo zlepšení úrovně života. Naše společnost se nazývá společností spotřeby, ale výstižnější je označení jako společnost plýtvání.⁵⁰

3.4 Definice sociálního vyloučení

Debaty o sociálních problémech moderních společností přinesly klíčový pojem, kterým je sociální exkluze a nahrazuje v evropských zemích pojem chudoba.

Jedná se o významný faktor některých sociálních patologií, které jsou spojovány s nedostatečným příjmem, majetkovou nerovností odcizením a dalšími negativními jevy a znamenají vyloučení ze společenského života. Sociální vyloučení je jev, kterému se tematicky věnuje stále větší množství odborných publikací, výzkumů nebo mediálních textů. Důsledky přímo související s problémem sociální exkluze se objevují stále častěji a to bez rozdílu zda jde o obce, města nebo větší regiony a to v takové míře, že bude nutná okamžitá a odborná intervence. Neřešení problému může lehce vyústit v sociální otřes

⁴⁹ <http://www.stastnezeny.cz/> ze dne 9. 2. 2013

⁵⁰ Smrčka, L., 2010. Rodinné finance. Ekonomická krize a krach optimismu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, str. 104

nebo krizi konceptu právního státu. Sociální exkluze je chápána jako proces, kterým je odírán jednotlivcům i celým skupinám přístup ke zdrojům. Tyto zdroje jsou nezbytné pro zapojení se do sociálních, ekonomických a politických aktivit. Vyloučení je důsledkem chudoby a nízkých příjmů, ale přispívají k němu i další faktory, jako jsou špatné životní podmínky, nízké vzdělání nebo diskriminace.

Důsledkem je nedostupnost institucí a služeb, vzdělávacích příležitostí nebo přístup na sociální síť. Dalšími průvodními jevy jsou například dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na sociálních dávkách, špatný zdravotní stav a s ním spojený rozpad rodiny nebo ztráta sebeúcty. Dochází k adaptaci na podmínky vyloučení, takže se vytváří specifické normy a hodnoty. Jmenovat můžeme mimo jiné neschopnost plánování budoucnosti a s tím související důraz na přítomnost, propadání beznaději nebo přesvědčení o vlastní neschopnosti ovlivnit vlastní sociální status. Geograficky vymezenou oblast, kde se soustředí vyšší koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením za sociálně vyloučenou lokalitu. Prostorové vyloučení představuje nejviditelnější podobu sociálního vyloučení a pro jedince představuje bariéru v rozvoji životních šancí. Takto segregované skupiny žijí zpravidla ve stigmatizovaných částech měst v nuzných obydlích bez přístupu k běžným službám.

Vyloučení z trhu práce, které je mimo jiné způsobeno nízkým vzděláním nebo diskriminací způsobuje vyloučení ekonomické. Vraťme se však k problematice nízkých příjmů. Zadlužování sociálně vyloučených skupin obyvatelstva vyžaduje specifický přístup a představuje zvláštní problém. Specifikum zadlužování sociálně slabých rodin lze spatřovat v dopadech na celou společnost. Veškeré náklady na prevenci a řešení i případné kriminality v souvislosti se zadlužením, náklady na výchovu nezletilých dětí ze sociálních a ekonomických důvodů a další ztráty, včetně nákladů na sociální dávky.

To všechno jsou důvody pro komplexní ochranu společnosti před následky předlužování. V této souvislosti se dostupnost kvalifikované právní pomoci osobám v sociální nouzi jeví jako velký problém.⁵¹

Statistické údaje o ekonomickém oživení a poklesu nezaměstnanosti v roce 2011 vypovídají, že nedošlo ke zlepšení příjmové situace českých domácností. Rozhodujícím faktorem jsou reálné mzdy, protože jejich růst byl velmi malý. U spotřebitelských a úvěrů na bydlení došlo k ustálení úvěrového rizika. S ohledem na nízkou úroveň úrokových

⁵¹ Sociální vyloučení www.mvcr.cz/.../extremismus-identifikace-zasadnich-problemu ze dne 20. 1. 2013

sazeb se sice zadluženost domácností opět zvýšila naštěstí ale jen mírně. S ohledem na vývoj hospodářského růstu lze očekávat nárůst zadlužení u nízkopříjmových domácností.⁵²

Mezi nezaměstnaností a to zejména dlouhodobou a chudobou a sociálním vyloučením existuje úzká souvislost. V podmínkách České republiky je nezaměstnanost ať už dlouhodobá nebo opakovaná spojována především s nízkou kvalifikací, s horším zdravotním stavem nebo s horší orientací na pracovním trhu. Právě postavení členů domácnosti na trhu práce je klíčovým faktorem, který ovlivňuje schopnost domácností vyjít s příjmem. Nezanedbatelným vlivem je provázanost části příjmu, který představuje povinné výdaje, což jsou mimo jiné pravidelné platby nájemného, služby, energie. Pominout nelze ani výdaje za potraviny ošacení, léky a podobně. Nejnákladnější položku s velkou pravděpodobností tvoří náklady na bydlení. Zvláštní skupinu po stránce výdajů tvoří domácnosti se třemi a více dětmi a samozřejmě neúplné rodiny s dětmi. Velmi negativně ve vztahu k sociálnímu vyloučení je situace vnímána v domácnostech bez pravidelného příjmu. Domácnosti zde uvedené jsou v populaci jako kategorie méně zastoupené, ale nepochybně reprezentují významnou vrstvu společnosti, ve které dochází k výrazné koncentraci rizika chudoby, deprivace a řešení těchto problémů je proto obtížnější.⁵³

Na první pohled se zdá, že pojem sociální exkluze je jen jiným pojmenováním chudoby. Tyto dva pojmy spolu nepochybně souvisí a to velmi úzce protože ze standardního života vylučují životní šance nebo je demoralizují beznadějí zoufalstvím a apatií.

V dnešní době znamená chudoba také omezení nebo absenci spotřebitelské volby, která představuje jednu z forem svobody v konzumní společnosti.

Přesto nelze pojem sociální exkluze vnímat pouze jako chudobu. Stále platí, že ne všichni chudí se musí stát vyloučenými a ne všichni vyloučení jsou chudí. Vnímání chudoby a sociální exkluze je u každého člověka jiné. Tedy chudoba není nutnou ani postačující podmínkou pro sociální vyloučení. To ovšem neznamená, že nebezpečí vyloučení dlužníkům nehrozí. Aktivní zapojení orgánů státní správy a obecní samosprávy při řešení problémů spojených se sociální exkluzí a předlužováním je nezbytné. Doposud

⁵² Sociální vyloučení www.mvcr.cz/.../extremismus-identifikace-zasadnich-problemu ze dne 20. 1. 2013

⁵³ Ministerstvo práce a sociálních věcí www.mpsv.cz/files/clanky/13031/vize_SZ.pdf ze dne 23. 1. 2013

používané nástroje podle mého soudu nedokážou tuto epidemii zastavit a ani odstraňovat v dostatečné míře příčiny.⁵⁴

3.5 Finanční gramotnost

V dnešní době je alfou všech finančních institucí vydělat vlastníkům peníze, a to bez ohledu na tvrzení, jak moc pečují o naše blaho. Z pohledu tržního hospodářství jde o názor asi oprávněný, ale otázka zní, co je přiměřený zisk. Musíme se zamyslet trochu hlouběji, neboť už se jedná o konkrétní problematiku, která přímo souvisí s poskytováním úvěrů. Vždyť výše zisku pro věřitele ovlivňuje celkovou cenu úvěru pro dlužníka a jednoznačně může být jedním z faktorů, které rozhodují o tom, zda dlužník zvládne umořit úvěr nebo se ocitne v dluhové pasti. Takové rozhodování, však předpokládá určitou míru vzdělání ruku v ruce s finanční gramotností. V dnešní době má asi většina české populace alespoň běžný účet, který představuje svým způsobem nástroj zvyšování finanční gramotnosti u veřejnosti.

V poslední období lze v denním tisku zaznamenat informace o probíhajících soudních sporech mezi jednotlivými klienty a bankami v souvislosti s poplatky, které banky vybírají za správu peněz běžných klientů. Nebudeme řešit oprávněnost nebo absurdnost těchto poplatků, důležitý je výsledek, že ledy se posunuly a svá práva lze uplatnit i ve sporu s bankou. Nepochybně se jedná o určitý posun, který znamená posílení finanční gramotnosti a vyplývá z pozice klienta, který je nucen podmínky banky přijmout nebo odmítnout, rozhodně však není v situaci, která umožňuje vyjednávání. S danou problematikou souvisí i informace o možnostech měnit podobu účtu nebo měnit banku poskytující služby.

Svět financí představuje pro každého problematiku se širokým záběrem, kterou nelze podcenit ani ignorovat. Pokud chceme být odpovědní k sobě i okolí neobejdeme se bez vědomostí, které v sobě skrývá finanční gramotnost. Finanční gramotnost se dá definovat jako soubor získaných vědomostí, vlastních zkušeností a schopností, ale také vlastního pohledu na hodnoty vyjádřené ve vztahu k financím. Takový nebo podobný soubor je nutným předpokladem pro dobrou správu vlastního majetku.

Ale trochu odbočíme od finanční gramotnosti a podíváme se na chování průměrného člověka v souvislosti s touto problematikou. Je všeobecně známo, že existují dvě ekono-

⁵⁴ Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení* - Sociologický časopis www.sreview.soc.cas.cz

mie, obecná (teoretická) a podniková (praktická) říká Luboš Smrčka. Jako by pro většinu ekonomů vědců i praktiků existovalo ještě další dělení na ekonomiku „jejich“ a „vlastní“. Situace kdy člověk obětavě pracuje u svého zaměstnavatele na sto procent a přitom není ochoten věnovat vlastním penězům a jejich správě alespoň dílek toho co vynakládá ve svém povolání je běžná. Jako bychom měli rádi dřinu pro úspěch jiných a nenáviděli vlastní peníze. Řada lidí by mohla říct, že je to problematika naprosto vzdálená jejich starostem, nebo že jejich zaměstnání nic nespojuje s ekonomikou, s investicemi a podobně. To ale přesně odpovídá skutečnosti. Kdokoliv přistoupí na nutnost pracovat osm a půl hodiny pro svého zaměstnavatele, není ochoten věnovat mnohem menší časový prostor, třeba jen půl hodiny denně, správě vlastních věcí, péčí o své peníze. Přitom přece nejde o naše povolání nebo o naši odbornost, ale jde o ochotu jedince zabývat se oblastí, která je pro něj neobyčejně podstatná a důležitá, neboť je prokázáno, že ekonomické vzdělání k odpovědnosti není nijak nutné. Samotný paradox odlišného chování v situaci, kdy člověk ochotně prodává svou práci na trhu (prodává ji svému zaměstnavateli) a kdy si ji jen neochotně kupujeme sami od sebe (využití ke správě osobních financí) v principu nepatří do ekonomie ale spíše do oblasti psychologie či sociologie. Teorie platí i v případech chování ekonomicky vzdělaných lidí. Protože odborník na ekonomiku zcela jinak spravuje cizí peníze a zcela jinak (většinou opatrněji) pečuje o své vlastní prostředky. Pokusme se však přesto o jistý, třebaže vágní rozbor příčin. Pro mnoho i ekonomických odborníků je riziko spojené s „jejich“ ekonomikou (tedy s ekonomikou zaměstnavatele, klienta) nepoměrně přijatelnější (i při všech otázkách odpovědnosti morální či dokonce trestně právní), než riziko ztráty vázané na ekonomiku „vlastní“. Pouze tak lze vysvětlit výše zmíněný rozpor v jednání, kdy finančník sjednávající pro firmu odvážné obchody potom zamíří s vlastními penězi do banky a tam zvolí ten nejobyčejnější produkt, jaký si vůbec může vybrat. Je to z části podstatně vyšší opatrnost směrem k vlastním penězům, z části také určitá „lenost“, jak už jsme si říkali. Stejně tak totiž toto vysvětlení funguje v případě kohokoliv jiného, kdo věnuje dlouhý čas a energii na uspokojení potřeb a objednávek svého zaměstnavatele, bohužel ale velmi málo času věnuje vlastním financím.

Lidé v zaměstnaneckém poměru mívají zvláštní pocit, že odpracováním hodin pro zaměstnavatele učinili pro svou obživu a získání odpovídajících statků maximum a pokud mají k dispozici nějaké přebytky volných prostředků, většinou s nimi zamíří kam jinam než do banky. Je to pohodlné. Ale otázka zajištění sebe sama, případně své rodiny nekončí přece s uplynutím pracovní doby a to ani, kdyby člověk měl dvě zaměstnání

a pracoval extrémně mnoho pro jiné. Pokud ale chce odpovědně spravovat svůj majetek, pak mu nezbyvá, než věnovat i další vlastní čas. Když se budeme soustředit na českou republiku pak první fenomén zřetelně ovlivňující ekonomické klima a především zacházení s osobními financemi je celkově konzervativní přístup české společnosti k investicím v oblasti vlastní ekonomiky. Přes rychlý růst ekonomiky, domácího produktu i životní úrovně v české republice je stále ještě výše majetku ve srovnání s tradičními zeměmi evropské unie nízká a dosahuje sotva poloviny průměrů v těchto zemích. I zde platí Paretův princip, takže možnost alespoň do určité míry svobodně rozhodovat o svých financích je zúžena na méně než polovinu obyvatel. Paretův zákon mimo jiné obhájí názor, zjednodušeně vyjádřeno, že podstatou ve všech tržních ekonomikách je, že 20 procent hospodářsky činného obyvatelstva vlastní 80 procent bohatství, takže zbylých 80 procent obyvatel se dělí o zbývajících 20 procent.

To znamená, že u ostatních jsou finanční rezervy malé sotva dostačující k vykrývání běžných potřeb a závazky jsou naopak velké, protože dluhy českých rodin rostou velmi rychle. Tím je schopnost rodin a jedinců zúčastnit se na rozhodování o finančních záležitostech značně omezena. Pro přesné pochopení je míněno, že vzhledem k celkově nízkému objemu finančních prostředků je většina obyvatel České republiky odkázána na bankovní úložky, protože nízké rezervy je nutí mít finance po ruce v likvidních formách. Logicky pak tato část pomíjí sofistikované otázky hotovostí nebo investic. Pohled na oblast rodinných financí, který je užitečný pro většinu obyvatel, spočívá spíše v sestavování rodinných rozpočtů nebo praxe finanční a spotřebitelské střídmosti.

Nejužitečnější radou tak je návod jak odolávat marketinkovým trikům prodejců nebo výrobců. Stále přetrvává nízká ochota obyvatel vložit do rozvíjení osobního vlastnictví dostatek práce. Jak je uvedeno v textu paradox plného výkonu pro zaměstnavatele a nulového potenciálu práce pro vlastní prospěch je třeba zdůraznit, protože jde o jev jdoucí napříč společenskými vrstvami. Z hlediska potenciálu, který společnost pro rozvíjení bohatství má je tato neochota pracovat na vlastní prosperitě velmi omezující. Určitým jednotícím znakem společným všem postkomunistických ekonomikám je vlastně neustále přítomná míra nezkušenosti. Je třeba si neustále připomínat a uvědomovat, že ekonomický vývoj v těchto regionech byl přerušen na 50 let. Zajímavé na tom je, že zapomínají i mladí

lidé těchto zemí. Při vši úctě k přirozeným schopnostem středoevropských národů je dobré si přiznat, že devastující léta jsou epochou, kterou nelze jen tak přeskočit.⁵⁵

Toto zamyšlení nás vede k myšlence, že problematika finanční gramotnosti a jejich dalších následků můžeme vnímat také jako důsledek emoční negramotnosti. Pokud nedokážeme ovládat své vlastní emoce, nebo si ani neuvědomujeme, že jsme ovládáni vlastní touhou, popíráme racionální myšlení, nedokážeme ani mnoho změnit. Jasně definovaná pravidla finanční gramotnosti naráží na psychiku dlužníků, kteří navíc mohou trpět jakoukoliv duševní poruchou. Bez ohledu na tyto skutečnosti je proces finančního vzdělávání pro společnost velmi důležitý a prospěšný. V současné době se problematice finanční gramotnosti věnuje velké množství finančních institucí, nestátních neziskových organizací, profesních sdružení, zaměstnavatelů a podobně. Neméně důležitou roli mají také soukromá a veřejnoprávní média, které poskytováním informací z finanční oblasti a formou vzdělávacích pořadů přispívají k celkové osvětě v oblasti finančního vzdělávání. Jejich společným znakem je snaha oslovit všechny věkové skupiny obyvatel v probíhající diskuzi. V celém systému organizované pomoci, ale chyběly společné jednotící znaky, celková koncepce. Se vstupem státu se problematika řeší na ministerské úrovni. Společný dokument MF ČR, MŠMT a MPO, který vymezuje finanční gramotnost ve společném dokumentu „Systém budování finanční gramotnosti na základních školách a středních školách“ je jedním z takových počinů. Tento dokument lze považovat za základ, na kterém lze stavět. Největší přínos lze spatřovat v tom, že je určen mladým lidem, kteří se mohou na budoucí povinnosti při správě vlastních financí naučit správným návykům a získat přiměřený nadhled ještě předtím, než si osvojí ty špatné. Výše uvedený společný dokument finanční gramotnost definuje jako soubor znalostí a dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a vystupoval aktivně na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní nebo rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktivit a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace. Definice finanční gramotnosti je strukturovaná. Finanční

⁵⁵ Smrčka, L., 2010. Rodinné finance. Ekonomická krize a krach optimismu, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, str. 14 a 32-33

gramotnost jako správa osobních nebo rodinných financí je rozdělena na tři složky gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou.

Finanční gramotnost je specializovanou součástí širší ekonomické gramotnosti, která navíc zahrnuje např. schopnost zajistit si příjem, zvažovat důsledky osobních rozhodnutí na současný a budoucí příjem, orientaci na trhu pracovních příležitostí, schopnost rozhodovat o výdajích apod. Nedílnou součástí finanční gramotnosti jsou také nezbytné makroekonomické aspekty a oblast daňová a to zejména vzhledem k tomu, že se významně podílí na finančních zdrojích jednotlivců i domácností, a má tedy významný vliv na peněžní toky v soukromých financích. Finanční gramotnost jako součást ekonomické gramotnosti tvoří jednu ze složek tzv. klíčových kompetencí, tedy znalostí, dovedností a hodnotových postojů, které by občan měl mít, aby se dokázal uplatnit v současné společnosti. K finanční gramotnosti se dále pojí zvláště gramotnost numerická (z hlediska gramotnosti finanční se týká především finančních numerických úkonů), gramotnost informační (jako schopnost vyhledat, požit a vyhodnotit relevantní informace v kontextu) a gramotnost právní (jako orientace v právním systému, přehled o právech a povinnostech a také možnostech, kam se obrátit o pomoc). Rozvoj těchto kompetencí je současně prostředkem k vytváření a posilování politického, právního a ekonomického myšlení občanů.⁵⁶

Pokud se však vrátíme k realitě, tak pouhým sledováním situace v oblasti úvěrování lze snadno dospět k názoru, že úroveň finanční gramotnosti je v české republice na velmi nízké úrovni a souvisí s nízkou orientací spotřebitele na finančním trhu. Ovšem označit viníka této situace tak jednoduché není. Svůj podíl na situaci máme my všichni jako klienti. Svůj nezanedbatelný vliv mají ovšem všechny subjekty.

System je nastaven, tak jak ho známe z každodenní reality a je zdrojem neustálé kritiky, především ze strany dlužníků, kteří se najednou ocitli v nepříjemné finanční situaci. Totalitní systém nás naučil, že se o všechno postará, není třeba dělat si starosti, vše bude dostupné a důchod bude dostatečně vysoký. Dnes bohužel zjišťujeme, že systém se o naše finanční blaho nepostará. Tržní mechanismus si žádá aktivní přístup každého z nás, jak se říká vzít svůj osud do svých rukou.

⁵⁶ Finanční gramotnost www.cnb.cz › ČNB ze dne 7. 12. 2012

Co však je aktivní přístup si každý může vyložit jinak. Většina z nás bude asi souhlasit s názorem, že tato problematika je velmi široká. Všeobecně je finanční vzdělávání považováno za klíčový prvek v ochraně spotřebitele na finančním trhu. Vedle zajištění informovanosti a přiměřené dostupnosti informací v adekvátním rozsahu a transparentní podobě pro všechny srozumitelné, klade také důraz na adekvátní postavení spotřebitele ve smluvním vztahu. Jedná se o ochranu a efektivní prosazování spotřebitelských práv k ochraně spotřebitele na finančním trhu. Informovaný, vzdělaný občan jako spotřebitel se zajištěným postavením ve smluvním vztahu je plnohodnotným účastníkem na finančním trhu a je schopen přijímat odpovědná rozhodnutí. Finanční vzdělávání v rychle se rozvíjející oblasti finančních produktů a služeb podporuje aktivní roli občana jako spotřebitele a vede k pochopení a přijetí osobní odpovědnosti za finanční zajištění sebe i své rodiny. V širším kontextu rovněž vede k uvědomění si důsledků socioekonomického vývoje společnosti, zejména s ohledem na prevenci předlužení a zajištění se na stáří. V konečném důsledku přispívá finanční vzdělávání k rozvoji české ekonomiky, společnosti jako takové a k udržitelnému rozvoji. Cíl, který má být realizován formou vzdělávání v oblasti financí je celkem jasně stanoven. Ovšem informace dostupné z ČNB a běžného života zatím ukazují, že v této oblasti je opravdu velký prostor na další rozvoj finanční gramatiky. Například za první pololetí roku 2010 dosáhl počet obdržených stížností celkové počtu 230. Z toho celkem 17 podání bylo mimo působnost ČNB. Ze zbývajících počtu se nejvíce stížností týkalo pojišťovacích zprostředkovatelů a jejich počet byl 69. Na pomyslném druhém místě skončily úvěrové instituce s celkovým počtem 67 stížností. Z celkového počtu podání bylo 40 % vyhodnoceno jako neoprávněných z důvodu důkazní nouze.

To bohužel vede k závěru, že hlavním důvodem neboli společným jmenovatelem je přetrvávající nízká úroveň finanční gramotnosti.⁵⁷

Rozhodně tedy není důvod polevovat v úsilí, právě naopak. Výsledky práce se projeví až s nějakým odstupem. Pokud se především děti, naučí základním pravidlům finanční gramotnosti, určitě to pomůže snížit počet osobních bankrotů, dalších finančních problémů nebo počty lidí žijících nad finanční poměry. Pouze finančně vzdělané děti mají předpoklady uspět a popřípadě zvýšit počet úspěšných podnikatelů. Finančním vzděláváním se ČR zároveň připojí k zemím, kde tato činnost má tradici a je rozhodně přínosem.

⁵⁷ Finanční gramotnost www.cnb.cz › ČNB ze dne 7. 12. 2012

3.6 Shrnutí

Jako mnoho jiných věcí nemusí ani nesplácený dluh na svém začátku vypadat nijak hroživě, ale bohužel principem takového dluhu je jeho růst, který se může změnit v kolotoč rostoucích úroků. Člověk, který se ocitne v podobné situaci, je vystaven celé řadě ataků, které velmi výrazně ovlivňují jeho život včetně členů rodiny a nejenom v oblasti mezilidských vztahů. Každý dlužník svoji situaci vnímá trochu jinak a hledá svoji vlastní cestu řešení, přesto nelze opomenout důležitý faktor, kterým je podpora nebo jiné projevy sounáležitosti. Taková pomoc je určitě velmi důležitá, na řešení problémů však, jak ukázala praxe, nestačí. Svě místo si tak vybuodovala organizovaná pomoc, která se také snaží usnadnit životní situaci lidem, kteří nedokážou sami svoji situaci řešit. Každá pomoc, rada nebo informace neobohatí pouze dlužníka, ale i ty, kteří pomáhají z jakýchkoliv pohnutek.

Také odborníci považují dluhové poradenství za velmi prospěšné a i v budoucnosti za velmi vyhledávané. Rodina není pouze ostrůvkem nebo útočištěm pro své členy, ale také zdrojem problémů, které jsou příčinou zadlužování nebo neschopnosti splácet. Mezi tyto faktory můžeme zahrnout také nemoc, úraz nebo ztrátu zaměstnání. Finanční gramotnost naproti výše uvedeným skutečnostem tvoří překážku nezodpovědnému zadlužování. Pouze finančně gramotný občan se dokáže přiměřeně orientovat v problematice peněz a je schopen zvládat životní situace související například se správou osobních nebo rodinných financí.

Získané znalosti a dovednosti umožňují jedinci orientaci v současné společnosti a ochrání jeho samotného i blízké osoby od případné sociální exkluze, která může být výsledkem neuváženého a nezodpovědného zadlužování.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM - PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Příprava a stanovení cíle výzkumu

Úkolem praktické části je doplnit problematiku zadlužování, která je uvedena v teoretické části. Rozhodl jsem se pro metodu kvalitativního výzkumu, který se využívá v různých oborech. Pod termínem kvalitativní výzkum můžeme chápat jakýkoliv výzkum, jehož výsledky nejsou zjišťovány analýzou statistických výsledků a ani dalších metod kvantifikace. V případě mého pojetí kvalitativní metody tato slouží k popisu individuálních problémů a interpretaci sociálních dopadů se snahou o přiměřeně podrobný popis konkrétního případu. Jedná se tedy o proces založený na tradicích zkoumání sociálního a lidského problému.

V případových studiích jsem se v místě bydliště zaměřil v několika případech na hledání společných znaků, které mohou motivovat dlužníka v rozdílných životních situacích, přijímat riziko předlužení. Současná situace jasně vypovídá o negativních dopadech zadlužování na každodenní život společnosti. Především však doléhá na životy těch, kteří jsou takovou situací nejvíce postiženi, tedy občany s nižšími příjmy, pro které je předlužení téměř likvidační. Výše dluhu ve většině případů vysoko překračuje příjmy těchto lidí a tím ohrožuje uspokojování jejich nejzákladnějších potřeb.

4.2 Kazuistiky

Případ paní Anny Karbušické

Paní A. K., rok narození 1960 pracuje jako učitelka v mateřské školce a trvale bydlí v bytě v Berouně společně s manželem a dcerou. Paní při svém příjmu postupně čerpala půjčky u poskytovatelů úvěrů. Jako příklady uvádím Home Credit a.s., Cofidis s.r.o., Citibank a další. Další dluhy vznikly používáním kreditní karty a nesplácením pohledávek u mobilních operátorů. Celková výše dluhu dosáhla k datu podání návrhu na povolení oddlužení částky cca 659 000 Kč. Poslední pohledávky tvoří spotřebitelský úvěr a úvěr ze stavebního spoření ve výši cca 30 000 Kč.

Paní A. K. jako učitelka v mateřské školce měla poslední tři roky průměrný roční plat cca 112 000 Kč. V roce 2010 podala paní A. K. se souhlasem manžela, který o oddlužení nežádal, návrh na povolení oddlužení u Krajského soudu v Praze. Manžel paní A. K. později během řízení pouze přistoupil na základě žádosti manželky ke spoludlužnictví

formou úhrady odměny pro insolventního správce. Soud na návrh reagoval výzvou, aby navrhovatelka ve stanovené lhůtě údaje uvedené v návrhu doplnila o další povinné údaje a opravil formální nedostatky. Soud však svým usnesením řízení zastavil s odůvodněním, že navrhovatelka místo plnění svých zákonných povinností požádala o posečkání s úhradou zálohy na náklady insolventního řízení o 30 dnů.

Vzhledem k tomu, že Insolvenční zákon nepřipouští možnost přerušení řízení, soud řízení zastavil. Navíc konstatoval, že po předběžném propočtu pohledávky ve výši cca 700 000 Kč a výši měsíčního příjmu je zcela zjevné, že dlužník na oddlužení plněním splátkového kalendáře nemůže dosáhnout. Manžel plnění oddlužení odmítl a věřitelé nesouhlasili s nižším plněním než stanoví zákon. Klientka vzhledem ke svým příjmům přijímala úvěry velmi nezodpovědně a bez vědomí svého manžela, který se velmi odtažitě postavil k řešení problémů. Stejně tak nezodpovědně jak klientka čerpala úvěry, se vypořádala i s procesem oddlužení.⁵⁸

Případ pana Romana Kindla

Pan R. K. rok narození 1968 bydlí v nájemním bytě se svoji maminkou, která důchodkyně, je vážně nemocná a vyžaduje permanentní péči. Tato situace může být také důvodem, proč si nenašel žádnou životní partnerku. Byt se nachází v centru města Beroun a nájemní smlouva je psaná na maminku pana R. K. Úhrady za provozní náklady spojené s užíváním bytu jsou rozděleny tak, že nájem platí maminka a R. K. hradí ostatní náklady, jako jsou služby, strava a další. Přestože R. K. pracuje a denně dojíždí do Prahy, narůstaly problémy s úhradou dluhů. Podle svých slov se do finanční tísně dostal tak, že splácení úvěrů řešil sjednáním nových úvěrů, které měly splatit staré úvěry, čímž se dostal do spirály, ze které se sám nedovedl vymanit. Celkový součet tvoří jedenáct úvěrů u nebankovních institucí, které jsou zavedené a velmi dobře známy. Výše závazků u všech věřitelů dosáhla výše cca 240 000 Kč. Tato situace vedla R. K. k rozhodnutí podat u krajského soudu v Praze návrh na oddlužení. Soud vzhledem k tomu, že návrh nebyl bez závad, vyzval navrhovatele, aby předložil znalecké ocenění nemovitosti, kterou uvedl v návrhu.

⁵⁸ Insolvenční rejstřík insolvencni-rejstrik.cz/ ze dne 5. 2. 2013

V tomto případě se jednalo o zemědělskou půdu ve výměře cca 46 000 m². Tato příloha byla nezbytná k posouzení velikosti majetkové podstaty dlužníka a také nezbytnou pro věřitele při rozhodování o způsobu oddlužení. Po splnění všech podmínek soud povolil navrhovateli oddlužení plněním splátkového kalendáře.

Podle posledních informací z roku 2012 dlužník utrpěl těžký pracovní úraz s dobou léčení 6 měsíců, přesto se mu dařilo plnit podmínky splátkového kalendáře a uhradil cca 26 procent nominálu zjištěných pohledávek, což svědčí o tom, že dlužník řádně plní splátkový kalendář a podaří se mu úspěšně dokončit celý proces oddlužení. Proti prvnímu případu docházelo k čerpání úvěrů za poněkud jiných životních podmínek. Dlužná částka byla také poněkud nižší. Podstatný je však rozdíl v přístupu k řešení vzniklých problémů, které vyústily příslibem v lepší život.⁵⁹

Případ paní Pavlíný Chotětické

Paní P. Ch. se narodila v roce 1968, je rozvedená a bydlí se svým synem v centru Berouna v bytě současného partnera. Její náklady na chod společné domácnosti jsou ve výši 3 500 Kč. Ve své péči má také syna, který se léčí z onemocnění cukrovkou typu I. Jediným plusem v její situaci je tak dluh bývalého manžela na výživném ve výši cca 14 900 Kč, otázkou ovšem zůstává jeho vymožitelnost. Sama přiznává, že její finanční situace je výsledkem jejího nerozumného uzavírání různých půjček a úvěrů. Svoji dráhu dlužníka započala u firmy Cofidis se kterou uzavřela revolvingový úvěr na částku 30 000 Kč. Tento typ účtů je určen především pro firemní subjekty a u fyzických osob je využíván v mnohem menší míře. Přestože úvěr funguje na principu kontokorentního úvěru, klient může čerpat a splácet úvěr zároveň, ale zaplatí vyšší poplatky a úroky. Další úvěry na sebe pak nenechaly dlouho čekat a poskytovateli byly jak banky, tak i nebankovní sektor. Celkový počet úvěrů a kreditních karet vystoupal na 9 a dlužná částka má hodnotu cca 491 000 Kč. Naproti tomu hodnota majetku P. Ch. je zanedbatelná, protože je tvořena pouze předměty osobní spotřeby.

Přestože je zaměstnána několik let u jednoho zaměstnavatele a její příjem činí cca 13 300 Kč není v jejích možnostech dostát svým povinnostem vůči věřitelům. Krajský

⁵⁹ Insolvenční rejstřík insolvencni-rejstrik.cz/ ze dne 5. 2. 2013

soud Praha ve věci insolvenčního návrhu dlužníka a návrhu na povolení oddlužení toto povolil. V tomto případě se tak stalo bez nutnosti návrh doplňovat nebo upravovat.

Soud schválil oddlužení plněním splátkového kalendáře, a pokud v průběhu příštích pěti let nedojde u dlužníka ke změně poměrů, potom částka určená pro věřitele dosáhne hodnoty cca 42 procent z celkového objemu pohledávek. Také v tomto případě se problémy prolínají s onemocněním v rodině, vyšší příjmů a touhou dopřát si požitků, které jsou nabízeny všude kolem a ostatními využívány.⁶⁰

Případ pana Jiřího Rožníčka

Také pan J. R. žije v centru Berouna se svojí manželkou. Jeho rok narození je 1977. Od svatby manželé bydleli v nájemních bytech, a po cca 6 letech společného života se rozhodli, že si pořídí byt a k tomu využijí hypoteční úvěr. Výše hypotečního úvěru dosahovala takové výše, že banka vyžadovala ručení další nemovitostí. S tímto problémem vyhověli rodiče manželky, kteří svým bytem ručili za hypoteční úvěr. Záhy přišlo na řadu také vybavení domácnosti, na které si manželé půjčili v nebankovním sektoru, i když manželka byla na mateřské dovolené. Postupem času došlo ke klasické situaci, kdy začaly ubývat finanční prostředky na splátky úvěrů. Situace došla tak daleko, že hrozila exekuce a proto dlužníci situaci řešili úvěrem, kterým chtěli uhradit předchozí půjčku. Bohužel tato taktika jako v mnoha jiných případech hrozbu exekuce pouze oddálila a nakonec došlo na exekuční zabavení platu pana J. R. Hypoteční banka také požadovala své peníze a tak dlužníci přišli o své bydlení a to včetně rodičů, kteří také museli svůj byt opustit. U těchto manželů je historie dluhů velmi zajímavá protože v sobě obsahuje platby, mimo jiné, za odebraný zemní plyn, poplatky za odvoz komunálního odpadu, povinný poplatek za používání televize. Dominující položkou v seznamu úvěrů je leasing na vysavač v hodnotě cca 83 000 Kč. Ostatní položky tvoří klasické úvěry, kontokorent a podobně.

Celková výše pohledávek pak činí cca 851 000 Kč. Krajský soud v Praze o insolvenčním návrhu J. R. rozhodl zamítavě z mnoha důvodů. Jedním z nich byly formální nedostatky a hlavně tento byl velmi nekonkrétní. Jelikož tyto vady nelze odstranit výzvou byl návrh soudem odmítnut. V porovnání s ostatními výše uvedenými případy jde o jiný

⁶⁰ Insolvenční rejstřík insolvencni-rejstrik.cz/ ze dne 5. 2. 2013

model chování, který v sobě skrývá pouze znaky chování v zájmu dlužníka. V okamžiku kdy dotyčný jedinec nechápe základní princip práva a povinnosti, musí se dostat do rozporu s pravidly. V tomto případě dlužník považoval úhradu nákladů na bydlení a už spotřebované energie nebo nájmu za nepodstatné. Preferoval vlastní spotřebu bez ohledu na následky.⁶¹

Případ paní Olgy Knollové

Paní je ročník narození 1945 a žije také v Berouně. S manželem mají 6 dětí a po dlouhou dobu se jim snažili maximálně finančně vypomáhat. K tomu využívali především kreditních karet a za peníze z těchto karet nakupovali dárky, které následně dělili mezi své děti. Do doby, co byl manžel schopen splácet dlužné částky, bylo vše v pořádku. Bohužel vzhledem k pokročilému věku došlo u manžela k vážnému onemocnění, které si vyžádalo také několik operací. V současné době už manžel paní O. K. nežije. Zdravotní stav paní O. K. se také zhoršil, navíc byla dlouhodobě nezaměstnaná a v současné době je umístěna v pečovatelském domě a pobírá pouze důchod. V dalším vývoji posléze následovala platební neschopnost a podle názoru paní O. K. jsou výše uvedené skutečnosti příčinou jejích problémů. Bližším přezkoumáním úvěrů lze snadno zjistit, že úvěry poskytovaly stejné společnosti. Ve čtyřech případech z jedenácti, poskytla úvěr Česká spořitelna, ve čtyřech případech to byla nebankovní společnost Home Credit. Ostatní úvěry byly od různých společností. V celkovém součtu je výše závazku v hodnotě cca 679 000 Kč. Naproti tomu výše důchodu, který dlužník pobírá, dosahuje výše 8 087 Kč. Ze všech dětí pouze jediná dcera se rozhodla pomoci přispívat v případě oddlužení částkou ve výši 2 400 Kč. Vzhledem k životní situaci představuje vlastní majetek zlomek z dlužné částky, protože se pohybuje v řádu několika tisíc. V případě paní O. K. krajský soud insolvenční návrh odmítl s odůvodněním, že návrh neobsahuje rozhodující skutečnosti osvědčující úpadek dlužníka. Návrh přezkoumal vrchní soud, který konstatoval, že nedostatky insolvenčního návrhu nezakládají důvod k odmítnutí oddlužení.

Na základě nových skutečností krajský soud povolil řešení úpadku dlužníka oddlužením a schválil plnění splátkovým kalendářem. V tomto případě došlo k tomu, že žádný z přihlášených věřitelů se nezúčastnil schůze věřitelů. Pokud dlužník uspokojí pohledávky

⁶¹ Insolvenční rejstřík insolvencni-rejstrik.cz/ ze dne 5. 2. 2013

věřitelů, uhradí tak 33 procent celkového objemu pohledávek věřitelů. Důvodů k zadlužování je celá řada, ale jedno mají společné a tím jsou velké problémy se splácením. Motivy rodičů jistě byly ušlechtilé, ale důležité je odpovědně zvážit všechna rizika takového počínání. Jak celkovou situaci rodičů vnímají děti bohužel zjistit nelze, ale vzhledem k tomu, že pouze jedna dcera ze šesti dětí, byla ochotna svým rodičům pomoci, o vztazích v rodině to cosi vypovídá.⁶²

4.3 Analýza kazuistiky

Náhledem na praktické zkušenosti zjišťujeme, že žádná věková ani sociální skupina není izolována od daného problému. Nebezpečí zadlužení navíc spočívá v mnoha dalších příčinách, které byly v práci uvedeny. Společné určitě mají to, že jsou odrazem chování a jednání každého jednotlivého dlužníka bez ohledu na okolní vlivy. Ostatně tyto znaky nesou také uvedené případové studie.

Každý z účastníků měl jinou motivaci pro úvěr. Ve výsledku, ať chtěli pouze užívat života nebo pomoci svým bližním, všichni prošli procesem oddlužení právě pro krátkozraké a růžové vidění budoucnosti na místo reálné kalkulace. V okamžiku kdy se rozhodovali pro úvěr, měli v první řadě zvážit vlastní finanční možnosti s výhledem do budoucnosti. Důkladně se seznámit s podmínkami vyplývajícími z úvěru a v případě nejasností nepřistoupit na riziko plynoucí z nepochopení textu smlouvy. Nevýhodný úvěr zbytečně zvyšuje formou úroků a poplatků, často skrytých, celkový objem zaplacených finančních prostředků. V horším případě může navíc dojít k situaci, pokud úvěr není průběžně umořován a jedná se o velmi nevýhodný úvěr, že profit věřitele je při neplnění závazku vyšší než při řádném splácení.

Taková situace tak v sobě skrývá značné nebezpečí pro dlužníka, který bohužel sám nese odpovědnost za své konání. Dopady ekonomické a sociální pak výrazným způsobem ovlivňují kvalitu života nejenom dlužníka. Zastánci tržního hospodářství nepovažují půjčky, úvěry nebo hypotéky za škodlivé, ale naopak okamžitou spotřebu a postupné splácení považují za přidanou hodnotu, která společnosti pomáhá. S takovým názorem lze souhlasit, pokud závazky vznikají u subjektů, které jsou schopny závazky splácet a dobře

⁶² Insolvenční rejstřík insolvenčni-rejstrik.cz/ ze dne 5.2.2013

se orientují v problematice. Jak však pohlížet na půjčky, které slouží k rychlé spotřebě, nebo byly uzavřeny za podmínek, které jsou na hraně zákona s úmyslem dovést dlužníka k platební neschopnosti, exekuci, osobnímu bankrotu nebo až k sociálnímu poklesu s ohrožením života dlužníka například sebevraždou.

Další konflikty, které život dlužníka činí velmi tíživým spočívají v konfliktech s věřiteli při vymáhání peněz. Pokud se jedná o jediný příjem rodiny, jako jsou například sociální dávky, je sociální vyloučení velmi pravděpodobné. Dochází tak k opačnému efektu, protože smyslem úvěru bylo uspokojení potřeby, nikoliv ohrožení vlastní existence s dalšími dopady na ostatní členy rodiny. Závislost na půjčkách může představovat zásadní společenský problém, kdy se rizikovost pro společnost zvětšuje s nárůstem počtu dlužníků nejenom v nízkopříjmových skupinách, ale ve větší míře i u středněpříjmových skupin a to v závislosti na ekonomickém, hospodářském a společenském vývoji.

Takovou situaci však společnost nemůže nechat bez povšimnutí, jak ostatně vyplývá z předcházejícího textu. Jeden z nástrojů řešení představuje osobní bankrot, který mimo jiné plní sociální funkci v tom smyslu, že představuje něco jako pomocnou ruku státu. Společnost a stát pro většinu dlužníků, kteří chtějí aktivně řešit své problémy, představuje očekávanou formu pomoci.

Pokud by tento institut neexistoval a nepřinesl s sebou nové prvky řešení, dlužník by své dluhy musel platit v plné výši nebo by splácel až do konce života. Taková perspektiva je však pro každého velmi tíživá a přináší negativní dopad na celou rodinu dlužníka.

Jedinec v takové situaci ve většině případů rezignuje a vyrovnání závazků by tak zůstalo jen zbožným přáním věřitele.

Navíc ztráta z nesplacených dluhů také dopadne na věřitele. A právě institut oddlužení přinesl časový horizont řešení problémů s oddlužením a zároveň nabídl ekonomickou vzpruhu, motivaci a cestu, jak alespoň přiměřeně řešit problém. Přestože se nejedná o institut úplně dokonalý a jak ukazuje praxe někdy zneužitelný, svoji sociální funkci rozhodně neztrácí. Institut osobního bankrotu tak představuje jednu z cest a naději jak řešit finanční problémy.

4.4 Výsledné hodnocení výzkumu

Ze zpracovaných kazuistik v první řadě vystupuje společný znak, kterým je naprostá bezvýznamnost věku dlužníka. Problém zadlužování se tedy nevyhýbá žádné

věkové skupině a věk nemá přímý vliv na rozhodování, zda vzít úvěr nebo ne. Naproti tomu motivů pro přijetí úvěru, které postrádají rozvahu, je celá řada a přestože už byly zmiňovány, jeden si připomeneme. Pocit některých lidí že na některé věci prostě mají nárok, je jedním z těch, se kterým se těžko bojuje. Bohužel současná reklamní ideologie podporující konzumní život takový nárok stále posiluje a povzbuzuje a vyvolává v lidech přesvědčení, že to či ono si zaslouží nebo bez toho nemohou žít. Jsou takové důvody pro pořízení úvěru opravdu tak důležité, není to pouze rozmařilost pořídít si něco co má třeba soused?

Pokud splácím vánoční dárky nebo krásnou dovolenou delší dobu jde o nestandardní situaci, protože doba splácení výrazným způsobem přesahuje dobu prožitku. Za těchto okolností je většinou nemožné udržet vyrovnaný domácí rozpočet a předcházet předlužení, nebo vytvářet finanční rezervy. Velmi důležité je kriticky pohlížet na všechna lákadla výhodných a levných úvěrů a nekývat na první nabídku. Touha po úvěru a s ním související plnění potřeb vytěsňuje reálné myšlenky na celkovou cenu, kterou musí každý dlužník zaplatit. Zarážející je až lehkovážný přístup k vlastnímu podpisu. Neustále slyšíme ze všech možných zdrojů, že zlatým pravidlem, než něco podepíšu, je vědět co podepisuju. V opačném případě může být cena vlastního podpisu velmi vysoká.

Tato zásada přitom platí vždy a všude i v případě souhlasu s úvěrem. Problematika pochopení celého textu není vůbec jednoduchá, a pokud žadatel zatlačí do pozadí pasáže textu, kterému nerozumí je na problémy většinou zaděláno, a proto je nutné neustále opakovat staré pravidlo: pokud existují pochybnosti, nikdy nic nepodepisuj. Pokud tyto zásady dodržují, tak zároveň myslím na svoji lepší budoucnost. Existuje ještě jedna zásada, která je také velmi známá, přesto často nerespektovaná a to, že úvěr nepoužívám na úhradu úvěru předchozího a pokud takový úvěr seriózní finanční instituce odmítne dát, je opravdu nejvyšší čas řešit svoji ekonomickou situaci. Životní příběhy ukázaly, že existuje skutečně velmi mnoho důvodů proč si pořídít úvěr a pro každého jednotlivce to byly důvody určitě zásadní a oprávněné. Neopominutelné jsou také dopady na rodinné soužití a vztahy mezi rodiči a dětmi. Pokud se zamyslíme nad obecnou zodpovědností jedince tak jeho vady osobnosti se neprojevují pouze ve správě financí, ale určitě se projeví i v mezilidských vztazích nebo ve vztahu k vlastnímu zdraví. Jeho sebestřednost je příliš dominantní a hodnocení ostatních lidí asi příliš nevnímá. Projevy jako jsou nedodržování daného slova, sobecké jednání spočívající v bezprostředním uspokojování vlastních potřeb jako konzumu-

mace alkoholu nebo přejídání nebo nekvalitní práce napovídají, že takový člověk těžko změní svůj postoj a setrvá ve skupině nezodpovědných, pro které je šance na zlepšení při správě financí opravdu velmi mizivá. Důležité je ovšem vzít na vědomí, že i sobečtí lidé mohou být dobrými hospodáři. V podstatě jsem se pokusil pouze vyjádřit složitost prolínání okolností lidských vlastností a dalších motivů, které vyjadřují složitost uspořádání společenských vztahů v rámci ekonomických a sociálních souvislostí.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabýval osobním bankrotem a jeho sociální funkcí. V zájmu přehlednosti byla bakalářská práce rozdělena do teoretické a praktické části. V teoretické části jsem hlavní pozornost věnoval problematice zadlužování tj. popisu vývoje tohoto fenoménu spojený s negativním vlivem na kvalitu života. Podstatná část je věnována právním souvislostem a hledání dalších způsobů řešení včetně dopadů na rodinný život a sociální souvislosti. Rozpracována je také jedna z možností, jak bojovat s negativními vlivy zadlužování a to formou zvyšování finanční gramotnosti. Druhá část bakalářské práce se věnuje konkrétním případovým studiím a hledání konkrétních znaků, které lze považovat za dominantní a v různých podobách se opakující.

Žijeme v době a ve společnosti, která nás připravila na život nikoliv však na jeho negativní projevy. Každý z nás rozhodne jak se s nimi vyrovnat nebo jak jim předejít. Většina z nás dokáže svým způsobem vysvětlit co je zadlužování a víme, že jde o jev velmi starý. Negativní vlivy takového zadlužování v dnešní době ale vnímá mnohem méně lidí a to většinou těch, kteří si uvědomují nebezpečí a hledají řešení, jak dopady tohoto jevu zmírnit. Negativně rozhodně zadlužování nevnímají sami dlužníci, když si peníze půjčují, protože dnešní trend říká, že život na dluh a zvyšování životního standardu je přece normální a běžné, navíc na svoji obhajobu uvádějí „co je divného na tom chtít to co mají ostatní lidé“. Důvodem proč lidé řeší finanční problémy je problém každého jednotlivce, protože neumí zacházet s penězi. Nevyužíváme v plné míře svých schopností a nepřemýšlíme o budoucnosti a rizicích jako jsou vyšší náklady, ztráta zaměstnání a podobně. Chováme se jako malé děti pokud jde o správu majetku a chybí nám dostatečná úroveň finanční gramotnosti.

Plníme si své vlastní sny bez ohledu na situaci a svoji neschopnost svádíme na ostatní. Pokud nedojde ke změně tohoto chování u jedinců, nenastane ani změna ve společnosti. Dlužníci nevnímají rizika svého počínání a to ani v případech, kdy k nim pronikla jakákoliv informace související s pojmem „osobní bankrot“. Lze konstatovat, že pokud k dlužníkům nějaké informace pronikají, většinou nejsou přesné, komplexní a velmi málo ovlivňují dlužníkovo rozhodování ve smyslu pořízení úvěru. V některých případech, většinou z nedostatku relevantních informací je skloňována varianta, že „osobní bankrot“ je lék, který v případě obtíží vyléčí jejich finanční problémy jako záchranná brzda. Přitom cílem všech účastníků tohoto procesu by se mělo stát vědomí, že lékem

na neduhy spojené s platební neschopností je především prevence ve smyslu rozvážného čerpání finančních prostředků. Když jsem sledoval v televizním zpravodajství informace o studentce, která zemřela na maturitním plese, nešlo bohužel o nic v naší současnosti mimořádného ani překvapujícího. Zarazila mne však následující informace a to, že když ředitel pořádající školy ples ukončil, ostatní spolužáci mrtvé odešli na jinou párty, kde si od stejných dealerů kupovali další drogu.

Tato poznámka mě vede k názoru, že přes veškerou snahu o eliminaci problémů se zadlužováním, bude ve společnosti existovat určité množství dlužníků, které ani negativní zkušenost nejbližšího člověka nepřiměje k zamyšlení se nad svým konáním, stejně tak jako se nepoučili spolužáci zesnulé studentky. Považuji proto za velmi nepravděpodobné, že vyhlášení osobního bankrotu změní dotyčného jedince tak, že se najednou stane odborníkem a finančně vzdělaným členem společnosti. Bez ohledu na uvedená fakta a vzhledem k tomu, že osobní bankrot existuje také ve většině vyspělých zemí, lze tento institut považovat za prospěšný i přínosný, protože v některých případech znamená pro dlužníka poslední nebo jedinou možnost začít lepší a zodpovědnější život.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) Zákon č. 182/2006 Sb. *o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*, ve znění pozdějších předpisů
- 2) Zákon č. 328/1991 Sb., *o konkurzu a vyrovnání*, ve znění pozdějších předpisů
- 3) Zákon č. 334/2012 Sb., *kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*, ve znění pozdějších předpisů
- 4) Zákon č. 21/1992 Sb., *o bankách*, ve znění pozdějších předpisů
- 5) Zákon č. 254/2012 Sb., *kterým se mění zákon č. 21/1992 Sb., o bankách*, ve znění pozdějších předpisů
- 6) Zákon č. 19/2012 Sb., *o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů*, ve znění pozdějších předpisů
- 7) Zákon č. 99/1963 Sb., *občanský soudní řád*, ve znění pozdějších předpisů
- 8) Vyhláška České národní banky č. 164/2002 Sb., *o podmínkách přístupu k informacím v informační databázi České národní banky - Centrální registr úvěrů*
- 9) Riegel, K., 2007. *Ekonomická psychologie*. Praha: Grada Publishing, a.s., ISBN 978-80-247-1185-0
- 10) Výrost, J., Slaměníček, I., 2008. *Sociální psychologie*. Praha: Grada Publishing, a.s., ISBN 978-80-247-1428-8
- 11) Urban, L., 2011. *Sociologie trochu jinak*. Praha: Grada Publishing, a.s., ISBN 978-80-247-3562-7
- 12) Mareš, P., Potočný, T., 2003 *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister & Principal, ISBN 978-80-86598-61-1
- 13) Smrčka, L., 2010. *Rodinné finance. Ekonomická krize a krach optimismu*. Praha: C. H. Beck, ISBN 978-80-7400-199-4
- 14) Sedláček, T., 2012. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: Nakladatelství 65. pole, ISBN 978-80-87506-10-3
- 15) Vrbková, L., 2009. *Už nikdy dlužníkem*. Praha: Cofet a.s., ISBN 978-80-904396-0-3
- 16) Mareš, P., 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, ISBN 80-85850-61-3

- 17) Kubištová, M., 2004. Bakalářská práce na téma *Úspory, ekonomický cyklus a míra nezaměstnanosti*, Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze
- 18) Tkadlecová, S., 2011. Bakalářská práce na téma *Konkurs a insolvence-sociální aspekty*, Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně
- 19) Sedláček, T., 2011. Psáno pro Hospodářské noviny. [online] In blog.aktuálně.cz [2011-02]. Dostupné z: <http://www.blog.aktuálně.centrum.cz/blogy/tomassedlacek.php?itemid=12082>
- 20) Sokol, Jan., 2004. Esej: *Co jsou peníze* [online] In Sociologický ústav AV ČR, Praha 2004 Sociologický časopis, 2004, Vol. 40, No. 4: 509–518. Dostupné z: <http://www.sreview.soc.cas.cz/.../b170f1b388c4905c08160630a2157221956bfl>
- 21) ČSÚ, 2012. *Index spotřebitelských cen* [online]. In Český statistický úřad [cit. 2012-11-25]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/>
- 22) Zamrazilová, E., 2011. Článek: *Zadlužení českých domácností je nízké, hrozí ale sociální problém* [online]. In Ihned.cz [cit. 2012-11-08]. Dostupné z: <http://www.byznys.ihned.cz/-c1-53816650-zamrazilova-z-cnb-zadluzeni-ceskych...>
- 23) Fojtík, E., 2011. Článek: *Hrozivé statistiky zadluženosti domácností "bohatých zemí"* [online]. In peníze navíc.cz [cit. 2012-10-02]. Dostupné z: <http://www.penzenavic.cz> › Články › Spotřebitel
- 24) Právní portál. 2012. *Legislativní monitor - Novela insolvenčního zákona a občanského soudního řádu* [online]. In právní aktuality [cit. 2012-10-16]. Dostupné z: <http://www.elaw.cz> › Legislativní monitor
- 25) ČNB, 2012. *Úvěrové registry* [online]. In Česká národní banka [cit. 2012-12-07]. Dostupné z: http://www.cbcz.cz/download/inf_mem_brki.pdf
- 26) Solus, 2011. *Insolvenční registr a registr fyzických osob* [online]. In Solus zájmové sdružení právnických osob [cit. 2012-12-11]. Dostupné z: <https://www.solus.cz/>
- 27) Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2013. *Probační a mediační služba* [online]. In Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2012-12-18]. Dostupné z: <http://www.portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx>
- 28) Asociace občanských poraden, 2010. *Tisková zpráva: Rozhodčí doložka je pro běžného spotřebitele velkým rizikem* [online]. In asociace občanských poraden [cit. 2012-12-13]. Dostupné z: <http://www.obcanskeporadny.cz> › O nás › Tiskové zprávy
- 29) SPES, 2012. *Poradna pro dlužníky- formy bezplatné pomoci* [online]. In SPES [cit. 2012-12-14]. Dostupné z: <http://www.pomocsdluhy.cz/>
- 30) EPRAVO.CZ, 2013. Článek: *Osobní bankrot-lék s vedlejšími účinky?* [online]. In epravo.cz [cit. 2013-01-13]. Dostupné z <http://www.epravo.cz/>

- 31) ADRA, 2013. *Nadace Adra* [online]. In nadace Adra [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: <http://www.adra.cz/>
- 32) MVČR, 2009. *Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení* [online]. In ministerstvo vnitra ČR [cit. 2013-01-20]. Dostupné z: <http://www.mcr.cz/..extremismus-identifikace-zasadnich-problemu-pdf.a...>
- 33) Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2012. *Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování* [online]. In ministerstvo práce a sociálních věcí ČR [cit. 2013-01-23]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13031/vize_SZ.pdf
- 34) ČNB, 2012. Článek: Ochrana spotřebitele a finanční gramotnost [online]. In Česká národní banka [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz> › ČNB › Ochrana spotřebitele
- 35) Insolvenční rejstřík, 2013. Alternativní přístup k rejstříku vedenému Ministerstvem spravedlnosti [online]. In Insolvenční rejstřík ČR [cit. 2013-02-05]. Dostupné z: <http://www.insolvenzni-rejstrik.cz/>
- 36) Poradna při finanční tísni, 2008. Článek: *Zoufalý dlužníci se mohou obrátit na novou poradnu* [online]. In peníze.cz [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: <http://www.financnitisen.cz/>
- 37) Šťastné ženy, 2010. Článek: *Osobní bankrot jako cesta k oddlužení* [online]. In Šťastné ženy [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: <http://www.stastnezeny.cz> › Úvodní strana › Společnost › Právnícké okénko
- 38) Centrální registr dlužníků České republiky, 2008. Registr dlužníků [online]. In Centrální registr dlužníků ČR [cit. 2012-12-05]. Dostupné z: <http://www.centralniregistrdluzniku.cz/>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1

Příklady usnesení Krajského soudu o insolvenčním návrhu dlužníka a o návrhu na povolení oddlužení

PŘÍLOHA P 1

Jednací číslo : KSPH 39 INS 10418/2010-A-12

USNESENÍ

Krajský soud v Praze se sídlem Praha 5, Nám. Kinských 5, rozhodl samosoudkyní JUDr. Hanou Buršíkovou v insolvenční věci dlužníka: Roman Kindl, nar. 4.1.1968, Beroun, Štěpánkova 779/4, o **insolvenčním návrhu dlužníka a o návrhu na povolení oddlužení**

t a k t o :

- I. Zjišťuje se úpadek dlužníka: Roman Kindl, nar. 4.1.1968, Beroun, Štěpánkova 779/4.**
- II. Soud povoluje řešení úpadku dlužníka oddlužením.**
- III. Insolvenčním správcem se ustanovuje: JUDr. Alena Vachtová, sídlem Praha 5, Arbesovo nám.257/7.**
- IV. Účinky rozhodnutí o úpadku nastávají okamžikem jeho zveřejnění v insolvenčním rejstříku.**
- V. Věřitelé, kteří dosud nepřihlásili své pohledávky, se vyzývají, aby tak učinili ve lhůtě 30 dnů ode dne zveřejnění tohoto usnesení v insolvenčním rejstříku. Přihlášky pohledávek se podávají dvojmo, včetně příloh, a pouze na formuláři, který je zveřejněn Ministerstvem spravedlnosti způsobem umožňujícím dálkový přístup na webových stránkách www.justice.cz. K přihláškám, které budou podány později, insolvenční soud nepřihlíží, a takto přihlášené pohledávky nebudou v insolvenčním řízení uspokojeny. Přihlašují se i pohledávky, které již byly uplatněny u soudu, jakož i pohledávky vykonatelné včetně těch, které jsou vymáhány výkonem rozhodnutí nebo exekucí. Přihlásit lze i pohledávku nesplatnou nebo pohledávku vázanou na podmínku. K přihlášce pohledávky je třeba připojit listiny, kterých se přihláška dovolává.**
- VI. Věřitelé se dále vyzývají, aby neprodleně sdělili insolvenčnímu správci, jaká zajišťovací práva uplatní na dlužnických věcech, právech, pohledávkách nebo jiných majetkových právech. Pokud tak neučiní, má se za to, že právo na uspokojení přihlašované pohledávky ze zajištění v insolvenčním řízení uplatněno nebylo.**
- VII. Soud nařizuje přezkumné jednání**

na den 10.1.2011 v 10.30 hod.,

do jednací síně č. 5, přízemí budovy E Krajského soudu v Praze, Náměstí Kinských 5, 150 75 Praha 5.

VIII. Svolává se **schůze věřitelů**, která se bude konat bezprostředně po skončení přezkumného jednání.

Předmětem jednání schůze věřitelů, která bude následovat bezprostředně po přezkumném jednání, bude:

- a) zpráva insolvenčního správce o jeho dosavadní činnosti, včetně informace o velikosti zjištěné majetkové podstaty
- b) volba věřitelského orgánu,
- c) rozhodnutí o hlasovacích právech věřitelů, jejichž pohledávka byla na přezkumném jednání popřena, je vázána na podmínku nebo nebyla zjištěna.
- d) usnesení věřitelů o případném odvolání soudem ustanoveného insolvenčního správce a o ustanovení nového insolvenčního správce podle § 29 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., insolvenčního zákona, ve znění pozdějších předpisů (dále jen IZ),
- e) projednání způsobu oddlužení a hlasování o přijetí způsobu oddlužení (zpeněžením majetkové podstaty nebo splátkovým kalendářem).

IX. Soud vyzývá osoby, které mají závazky vůči dlužníkovi, aby plnění neposkytovaly dlužníkovi, ale insolvenčnímu správci.

X. Soud ukládá insolvenčnímu správci, aby soudu zpracovaný seznam přihlášených pohledávek tak, aby jej insolvenční soud mohl zveřejnit nejpozději 3 dny přede dnem přezkumného jednání.

XI. Rozhodnutí insolvenčního soudu budou zveřejňována v insolvenčním rejstříku.. Pokud soud bude zveřejňovat svá rozhodnutí v hromadných sdělovacích prostředcích, bude jimi Obchodní věstník.

Poučení : Proti výrokům I, II a IV až XI. není odvolání přípustné (§ 141 odst. 1 IZ, § 397 odst. 1 IZ).

Proti výroku III. lze podat odvolání do 15-dnů ode dne doručení usnesení k Vrchnímu soudu v Praze, prostřednictvím nadespsaného soudu. Insolvenčnímu správci a dlužníku běží odvolací lhůta ode dne, kdy jim bylo usnesení doručeno zvláštním způsobem (§ 74 odst. 2 a § 75 IZ). V odvolání lze však namítat pouze to, že ustanovený insolvenční správce nesplňuje podmínky pro ustanovení nebo že není nepodjatý. Ke skutečnostem, které nastaly nebo vznikly po vydání rozhodnutí soudu prvého stupně, se v odvolacím řízení nepřihlíží (ust. § 26 IZ).

Účast insolvenčního správce a dlužníka při přezkumném jednání a schůzi věřitelů je nezbytná.

Dlužník je povinen zdržet se nakládání s majetkovou podstatou a majetkem, který do ní může náležet, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku nebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení (§ 111 odst. 1 IZ).

Dlužník má povinnost poskytnout insolvenčnímu správci všestrannou součinnost, zejména dbát jeho pokynů (§ 210 odst. 1 IZ).

O přijetí způsobu oddlužení mohou na schůzi věřitelů hlasovat nezajištění věřitelé, kteří včas přihlásí svoji pohledávku. Nezajištění věřitelé mohou o způsobu přijetí oddlužení hlasovat také mimo schůzi věřitelů za podmínek uvedených v § 401 IZ.

V Praze dne 4.listopadu 2010

JUDr. Hana Buršíková, v.r.
samosoudkyně

Za správnost vyhotovení:
Habudová Jana

U S N E S E N Í

Krajský soud v Praze se sídlem nám. Kinských 5, 150 75 Praha 5 – Smíchov rozhodl asistentkou soudce Mgr. Adélou Markovou v insolvenční věci dlužníka: **Jiří Rožníček**, nar. 26.01.1977, trvale bytem Husovo náměstí 68, 266 01 Beroun, adresa pro doručování: Švermova 1339, 266 01 Beroun

o insolvenčním návrhu dlužníka

t a k t o:

Insolvenční návrh dlužníka: Jiří Rožníček, nar. 26.01.1977, trvale bytem Husovo náměstí 68, 266 01 Beroun, se odmítá.

O d ů v o d n ě n í :

Dlužník se domáhal svým podáním ze dne 02.08.2011, které bylo nesprávně doručeno Okresnímu soudu v Berouně dne 02.08.2011 a zdejšímu soudu dne 15.08.2011 zjištění svého úpadku a povolení oddlužení s tím, že u něj a jeho manželky došlo k exekuci na plat a nezbyvají jim finanční prostředky na úhradu dalších pohledávek.

Podle ustanovení § 103 odst.1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, insolvenční zákon (dále jen IZ), v platném znění, insolvenční návrh musí kromě obecných náležitostí podání obsahovat označení insolvenčního navrhovatele a označení dlužníka, kterého se týká, popřípadě označení jejich zástupců. Fyzická osoba musí být označena jménem, příjmením a bydlištěm (sídlem) a v případě, že jde o podnikatele, též identifikačním číslem. Právnícká osoba musí být označena obchodní firmou nebo názvem, sídlem a identifikačním číslem. Je-li navrhovatelem stát, musí insolvenční návrh obsahovat označení příslušné organizační složky státu, která za stát před insolvenčním soudem vystupuje.

Dle ustanovení § 103 odst. 2 IZ musí být dále v insolvenčním návrhu uvedeny **rozhodující skutečnosti, které osvědčují úpadek dlužníka** nebo jeho hrozící úpadek, skutečnosti, ze kterých vyplývá oprávnění podat návrh, není-li insolvenčním navrhovatelem dlužník, označeny důkazy, kterých se insolvenční navrhovatel dovolává, a musí z něj být patrné, čeho se jím insolvenční navrhovatel domáhá.

Podle § 128 IZ insolvenční návrh, který neobsahuje všechny náležitosti nebo který je nesrozumitelný anebo neurčitý, insolvenční soud odmítne, jestliže pro tyto nedostatky nelze pokračovat v řízení; učiní tak neprodleně, nejpozději do 7 dnů poté, co byl insolvenční návrh podán. Ustanovení § 43 občanského soudního řádu se nepoužije.

V daném případě je dlužníkem podaný návrh neurčitý, neboť zcela postrádá **konkrétní** vylíčení skutečností, které osvědčují úpadek dlužníka, přestože takové tvrzení je obligatorní náležitostí každého insolvenčního návrhu. Dlužník v návrhu netvrdí svůj úpadek, pouze popisuje události, kdy si s manželkou po několika letech bydlení v podnájmu rozhodli vzít hypotéku na byt, o který však přišli, neboť nezvládali splácet hypotéku ani další půjčky a úvěry, které si nabrali u nebankovních subjektů, když se pokoušeli jednu půjčku splácet

půjčkou jinou. Dlužník v návrhu neuvedl žádné konkrétní okolnosti, které by osvědčovaly jeho úpadek, v návrhu žádného ze svých věřitelů ani závazků nijak nespecifikoval. Dlužník též zcela rezignoval na vyplnění některých kolonek návrhu na povolení oddlužení (např. 07, 08, 09 původního, již neplatného návrhu na povolení oddlužení). V popisu rozhodujících skutečností (kolonka 21 již neplatného formuláře návrhu na povolení oddlužení) se dlužník omezil pouze na obecné tvrzení o exekucích, neuvedl však konkrétně žádného ze svých věřitelů, neuvedl, zda jsou jeho závazky splatné či nikoli, kdy zastavil platby svým věřitelům, tj. od kdy není schopen své závazky hradit, zda došlo k zesplatnění celého závazku některého z věřitelů, k jakému účely byly půjčky použity, kolik činí měsíční výše splátek, které by měl hradit v porovnání k výši jeho příjmu, ani neuvedl, jaká je celková výše jeho závazků. Dle judikatury Nejvyššího soudu ČR (např. rozhodnutí spis. zn. 29 NSČR 22/2009-A-21 ze dne 20.5.2010) nelze splnění povinnosti vylíčit rozhodující skutečnosti, které osvědčují úpadek dlužníka, dovozovat z obsahu listin, které dlužník připojil k insolvenčnímu návrhu jako přílohu, tj. dlužník musí rozhodující skutečnosti vylíčit přímo v návrhu, není možné pouze odkázat na přílohy, jak to např. dlužník učinil v kolonce 09 již neplatného formuláře návrhu na povolení oddlužení. V tomto případě jde tedy o takovou vadu dlužníkovu návrhu, pro kterou nelze v řízení pokračovat.

Protože je návrh dlužníka neurčitý a tuto vadu nelze odstranit výzvou podle § 43 odst. 2 o.s.ř., nezbylo soudu než návrh odmítnout. **Po právní moci tohoto usnesení** může dlužník podat nový, řádný insolvenční návrh s řádným vylíčením rozhodujících skutečností, které osvědčují dlužníkuv úpadek tak, jak je insolvenčním zákonem vyžadováno a tak, aby si soud mohl učinit náležitou představu o celkové finanční situaci dlužníka. Nad rámec tohoto rozhodnutí soud upozorňuje dlužníka, že návrh podal na již neplatném formuláři návrhu na povolení oddlužení, jeho aktuální verze je přitom dostupná na stránkách www.justice.cz. Současně k dlužníkovu návrhu nejsou připojeny zákonem požadované přílohy, tj. seznam majetku, seznam závazků a seznam zaměstnanců. Bude-li chtít dlužník podat soudu nový, řádný insolvenční návrh je třeba odstranit všechny výše uvedené nedostatky.

P o u ě n í : Proti tomuto usnesení **I z e** podat odvolání do 15 dnů ode dne jeho doručení k Vrchnímu soudu v Praze prostřednictvím soudu zdejšího.

V Praze dne 18. srpna 2011

Mgr. Adéla Marková, v.r.
asistentka soudce

Za správnost vyhotovení:
Habudová Jana

USNESENÍ

Krajský soud v Praze se sídlem Praha 5, Nám. Kinských 5, rozhodl samosoudkyní JUDr. Hanou Buršíkovou v insolvenční věci dlužníka: Pavlína Chotětická, nar. 29.9.1968, Beroun, Švermova 1377, **o insolvenčním návrhu dlužníka a o návrhu na povolení oddlužení**

t a k t o :

- I. Zjišťuje se úpadek dlužníka: Pavlína Chotětická, nar. 29.9.1968, Beroun, Švermova 1377.**
- II. Soud povoluje řešení úpadku dlužníka oddlužením.**
- III. Insolvenčním správcem se ustanovuje: Mgr. Daniela Urbanová, sídlem Praha 1, Revoluční 2.**
- IV. Účinky rozhodnutí o úpadku nastávají okamžikem jeho zveřejnění v insolvenčním rejstříku, tedy dnem 15.prosince 2010.**
- V. Věřitelé, kteří dosud nepřihlásili své pohledávky, se vyzývají, aby tak učinili ve lhůtě 30 dnů ode dne zveřejnění tohoto usnesení v insolvenčním rejstříku. Přihlášky pohledávek se podávají dvojmo, včetně příloh, a pouze na formuláři, který je zveřejněn Ministerstvem spravedlnosti způsobem umožňujícím dálkový přístup na webových stránkách www.justice.cz. K přihláškám, které budou podány později, insolvenční soud nepřihlíží, a takto přihlášené pohledávky nebudou v insolvenčním řízení uspokojeny. Přihlašují se i pohledávky, které již byly uplatněny u soudu, jakož i pohledávky vykonatelné včetně těch, které jsou vymáhány výkonem rozhodnutí nebo exekucí. Přihlásit lze i pohledávku nesplatnou nebo pohledávku vázanou na podmínku. K přihlášce pohledávky je třeba připojit listiny, kterých se přihláška dovolává.**
- VI. Věřitelé se dále vyzývají, aby neprodleně sdělili insolvenčnímu správci, jaká zajišťovací práva uplatní na dlužníkových věcech, právech, pohledávkách nebo jiných majetkových právech. Pokud tak neučiní, má se za to, že právo na uspokojení přihlašované pohledávky ze zajištění v insolvenčním řízení uplatněno nebylo.**
- VII. Soud nařizuje přezkumné jednání**

na den 11.2.2011 v 10.30 hod.,

do jednací síně č. 10,III. patro, budovy A Krajského soudu v Praze, Náměstí Kinských 5, 150 75 Praha 5.

VIII. Svolává se **schůze věřitelů**, která se bude konat bezprostředně po skončení přezkumného jednání.

Předmětem jednání schůze věřitelů, která bude následovat bezprostředně po přezkumném jednání, bude:

- a) zpráva insolvenčního správce o jeho dosavadní činnosti, včetně informace o velikosti zjištěné majetkové podstaty
- b) volba věřitelského orgánu,
- c) rozhodnutí o hlasovacích právech věřitelů, jejichž pohledávka byla na přezkumném jednání popřena, je vázána na podmínku nebo nebyla zjištěna.
- d) usnesení věřitelů o případném odvolání soudem ustanoveného insolvenčního správce a o ustanovení nového insolvenčního správce podle § 29 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., insolvenčního zákona, ve znění pozdějších předpisů (dále jen IZ),
- e) projednání způsobu oddlužení a hlasování o přijetí způsobu oddlužení (zpeněžením majetkové podstaty nebo splátkovým kalendářem).

IX. Soud vyzývá osoby, které mají závazky vůči dlužníkovi, aby plnění neposkytovaly dlužníkovi, ale insolvenčnímu správci.

X. Soud ukládá insolvenčnímu správci, aby předložil soudu zpracovaný seznam přihlášených pohledávek tak, aby jej insolvenční soud mohl zveřejnit nejpozději 3 dny přede dnem přezkumného jednání.

XI. Rozhodnutí insolvenčního soudu budou zveřejňována v insolvenčním rejstříku.. Pokud soud bude zveřejňovat svá rozhodnutí v hromadných sdělovacích prostředcích, bude jimi Obchodní věstník.

Poučení : Proti výrokům I, II a IV až XI. není odvolání přípustné (§ 141 odst. 1 IZ, § 397 odst. 1 IZ).

Proti výroku III. lze podat odvolání do 15-dnů ode dne doručení usnesení k Vrchnímu soudu v Praze, prostřednictvím nadespsaného soudu. Insolvenčnímu správci a dlužníku běží odvolací lhůta ode dne, kdy jim bylo usnesení doručeno zvláštním způsobem (§ 74 odst. 2 a § 75 IZ). V odvolání lze však namítat pouze to, že ustanovený insolvenční správce nesplňuje podmínky pro ustanovení nebo že není nepodjatý. Ke skutečnostem, které nastaly nebo vznikly po vydání rozhodnutí soudu prvého stupně, se v odvolacím řízení nepřihlíží (ust. § 26 IZ).

Účast insolvenčního správce a dlužníka při přezkumném jednání a schůzi věřitelů je nezbytná. Jestliže se dlužník bez omluvy nedostaví, nebo neshledá-li insolvenční soud jeho omluvu důvodnou, má se za to, že dlužník vzal svůj návrh na oddlužení zpět, a soud rozhodne o řešení dlužníkovra úpadku konkursem (§ 399 odst. 2 IZ a § 396 odst. 1 IZ).

Dlužník je povinen zdržet se nakládání s majetkovou podstatou a majetkem, který do ní může náležet, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě,

využití nebo určení tohoto majetku nebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení (§ 111 odst. 1 IZ).

Dlužník má povinnost poskytnout insolvenčnímu správci všestrannou součinnost, zejména dbát jeho pokynů (§ 210 odst. 1 IZ).

O přijetí způsobu oddlužení mohou na schůzi věřitelů hlasovat nezajištění věřitelé, kteří včas přihlásí svoji pohledávku. Nezajištění věřitelé mohou o způsobu přijetí oddlužení hlasovat také mimo schůzi věřitelů za podmínek uvedených v § 401 IZ.

V Praze dne 15.prosince 2010

JUDr. Hana Buršíková, v.r.
samosoudkyně

Za správnost vyhotovení:
Monika Prokopová

U S N E S E N Í

Krajský soud v Praze rozhodl samosoudkyní JUDr. Petrou Večeřovou v insolvenční věci dlužníka: **Anna Karbušická, nar. 14. 5. 1960, bytem Mošnova 717/7, 266 01 Beroun,**

o insolvenčním návrhu dlužníka a o návrhu na povolení oddlužení,

t a k t o:

- I. Z j i š ť u j e s e úpadek dlužníka: Anna Karbušická, nar. 14. 5. 1960, bytem Mošnova 717/7, 266 01 Beroun.**
- II. Soud p o v o l u j e řešení úpadku oddlužením.**
- III. Insolvenčním správcem se ustanovuje: Ing. Josef Sedlák, MBA, se sídlem Kyjevská 102, 326 00 Plzeň (pobočka Ostružinová 1765, Černošice).**
- IV. Účinky rozhodnutí o úpadku nastávají okamžikem jeho zveřejnění v insolvenčním rejstříku.**
- V. Soud v y z ý v á věřitele, kteří dosud nepřihlásili své pohledávky, aby tak učinili ve lhůtě 30 dnů ode dne zveřejnění tohoto usnesení v insolvenčním rejstříku. Přihlášku pohledávky lze podat pouze na formuláři, který je uveřejněn na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti www.justice.cz. Přihlášky pohledávek a jejich přílohy se podávají dvojmo zdejšímu soudu. K později podaným přihláškám soud nepřihlíží a takto uplatněné pohledávky se v insolvenčním řízení neuspokojují. Přihlašují se i pohledávky, které již byly uplatněny u soudu, jakož i pohledávky vykonatelné včetně těch, které jsou vymáhány výkonem rozhodnutí nebo exekucí. Přihlásit lze i pohledávku nesplatnou nebo pohledávku vázanou na podmínku. K přihlášce je třeba připojit listiny, kterých se přihláška dovolává.**
- VI. Soud v y z ý v á osoby, které mají závazky vůči dlužníkovi, aby napříště plnění neposkytovaly dlužníkovi, ale insolvenčnímu správci.**
- VII. Soud v y z ý v á věřitele, aby insolvenčnímu správci neprodleně sdělili, jaká zajišťovací práva uplatní na dlužnických věcech, právech, pohledávkách, nebo jiných majetkových hodnotách. Pokud tak neučiní, má se za to, že právo na uspokojení přihlašované pohledávky ze zajištění v insolvenčním řízení uplatněno nebylo.**
- VIII. Soud nařizuje přezkumné jednání k přezkoumání přihlášených pohledávek na den 8. 10. 2012 v 13:15 hod. do jednací síně č. 5, přízemí budovy E Krajského soudu v Praze, Nám. Kinských 5, Praha 5.**

- IX. Soud svolává schůzi věřitelů**, která se bude konat bezprostředně po skončení přezkumného jednání na stejném místě. Předmětem jednání schůze věřitelů bude:
- 1) zpráva insolvenčního správce o jeho dosavadní činnosti včetně informace o velikosti zjištěné majetkové podstaty,
 - 2) rozhodnutí o hlasovacích právech věřitelů, jejichž pohledávka byla na přezkumném jednání popřena, byla zjištěna podmíněně nebo nebyla dosud přezkoumána,
 - 3) volba věřitelského orgánu,
 - 4) usnesení věřitelů o případném odvolání soudem ustanoveného insolvenčního správce a o ustanovení nového insolvenčního správce,
 - 5) projednání a hlasování o způsobu oddlužení (zpeněžením majetkové podstaty nebo splátkovým kalendářem).
- X.** Soud ukládá insolvenčnímu správci, aby nejpozději **4. října 2012** předložil soudu zpracovaný seznam přihlášených pohledávek tak, aby jej insolvenční soud mohl zveřejnit nejpozději 3 dny přede dnem přezkumného jednání a ve stejné lhůtě zprávu o hospodářské situaci dlužníka a dosud zjištěné majetkové podstatě dlužníka.
- XI.** Soud nebude zveřejňovat svá rozhodnutí v hromadných sdělovacích prostředcích.
- XII.** Věřitelům, kteří přihlásí své pohledávky do insolvenčního řízení se ukládá, aby soudu do 1 týdne od podání přihlášky sdělili, zda souhlasí se svojí volbou za člena věřitelského výboru.

P o u ě n í : Proti výroku **III.** tohoto usnesení **l z e** podat odvolání do 15 dnů ode dne jeho doručení k Vrchnímu soudu v Praze prostřednictvím zdejšího soudu. V odvolání lze však namítat pouze to, že ustanovený insolvenční správce nesplňuje podmínky pro ustanovení, nebo že není nepodjatý (§ 26 zákona č. 182/2006 Sb., insolvenčního zákona, ve znění pozdějších předpisů (dále jen IZ).

Proti ostatním výrokům tohoto usnesení **n e n í** odvolání přípustné.

Toto usnesení se považuje za doručené okamžikem zveřejnění v insolvenčním rejstříku; dlužníku a insolvenčnímu správci se však doručuje i zvláštním způsobem.

Účast insolvenčního správce a dlužníka při přezkumném jednání a schůzi věřitelů je nezbytná (ust. § 399 odst. 2 IZ).

Dlužník je i nadále povinen zdržet se nakládání s majetkovou podstatou a majetkem, který do ní může náležet, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku nebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení (ust. § 111 odst. 1 IZ).

Dlužník má povinnost poskytnout insolvenčnímu správci všestrannou součinnost, zejména dbát jeho pokynů (ust. § 210 odst. 1 IZ).

Dlužník, který navrhuje oddlužení plněním splátkového kalendáře, může v návrhu na povolení oddlužení požádat insolvenční soud o stanovení nižších než zákonem určených měsíčních splátek. V takovém

případě musí v návrhu na povolení oddlužení uvést také výši navrhovaných měsíčních splátek nebo způsob jejich určení a vysvětlit důvody, které vedly k jeho úpadku (ust. § 391 odst. 1 IZ).

Věřitelé mohou o přijetí způsobu oddlužení hlasovat mimo schůzi věřitelů písemným hlasovacím lístkem na formuláři, který je zveřejněn Ministerstvem spravedlnosti způsobem umožňujícím dálkový přístup. K hlasu věřitele prostřednictvím hlasovacího lístku bude soud přihlížet, jen bude-li podání obsahující všechny náležitosti doručeno insolvenčnímu soudu nejpozději v den předcházející schůzi věřitelů.

Pravost, výši a pořadí všech přihlášených pohledávek mohou popírat insolvenční správce, dlužník a přihlášení věřitelé; popření pohledávky lze vzít zpět.

Věřitel je oprávněn písemně popřít pohledávku jiného věřitele. Popření pohledávky musí mít stejné náležitosti jako žaloba podle občanského soudního řádu a musí z něj být patrné, zda se popírá pravost, výše nebo pořadí pohledávky. Popření pohledávky lze učinit pouze na formuláři, jehož náležitosti stanoví prováděcí právní předpis. Podobu formuláře zveřejní ministerstvo způsobem umožňujícím dálkový přístup.

K popření pohledávky přihlášeným věřitelem se přihlíží, jen obsahuje-li podání všechny náležitosti a je-li doručeno insolvenčnímu soudu nejpozději 3 pracovní dny před dnem konání přezkumného jednání o popřené pohledávce; § 43 občanského soudního řádu se nepoužije. Po uplynutí této lhůty již nelze měnit uplatněný důvod popření. K popření pohledávky učiněnému ve formě, která v době konání přezkumného jednání o popřené pohledávce vyžaduje jeho písemné doplnění, předložení jeho originálu, případně předložení písemného podání shodného znění, se nepřihlíží.

Jako důvod popření pravosti nebo výše vykonatelné pohledávky přiznané pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu lze uplatnit jen skutečnosti, které nebyly uplatněny dlužníkem v řízení, které předcházelo vydání tohoto rozhodnutí; důvodem popření však nemůže být jiné právní posouzení věci.

Přihlášený věřitel, který popřel pohledávku, je povinen složit do 15 dnů po skončení přezkumného jednání o popřené pohledávce u insolvenčního soudu jistotu na náklady řízení incidenčního sporu ve výši 10 000 Kč. Nebylo-li v době konání přezkumného jednání o popřené pohledávce ještě rozhodnuto o způsobu řešení úpadku, neskončí tato lhůta dříve než uplynutím 10 dnů od rozhodnutí o způsobu řešení úpadku.

V Praze dne 28. srpna 2012

JUDr. Petra Večeřová, v. r.
samosoudkyně

Za správnost vyhotovení: Sandra Czepcová

U s n e s e n í

Krajský soud v Praze se sídlem Praha 5, Nám. Kinských 5, rozhodl samosoudkyní JUDr. Hanou Buršíkovou, v insolvenční věci dlužníka : **Olga Knollová**, nar. 13.01.1945, trvale bytem Třída Míru 1280/16B, 266 01 Beroun,

o návrhu na zjištění úpadku dlužníka

t a k t o :

I. Nedatované podání dlužníka doručené soudu dne 14.3.2011, kterým bylo zahájeno insolvenční řízení, se odmítá.

II. Dlužník nemá právo na náhradu nákladů řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Dlužník se domáhal svým podáním doručeným soudu dne 14.3.2011 zjištění svého úpadku, s tím, že má závazky celkem ve výši 662.305,- Kč, některé platí, jiné ne.

Náležitosti insolvenčního návrhu dlužníka upravuje ustanovení § 104 IZ, které navazuje na obecné ustanovení náležitostí návrhu podle § 103 IZ. Insolvenční návrh musí kromě obecných náležitostí podání obsahovat označení insolvenčního navrhovatele a označení dlužníka, kterého se týká, popřípadě označení jejich zástupců. Fyzická osoba musí být označena jménem, příjmením a bydlištěm (sídlím) a v případě, že jde o podnikatele, též identifikačním číslem. Právnícká osoba musí být označena obchodní firmou nebo názvem, sídlím a identifikačním číslem. Je-li navrhovatelem stát, musí insolvenční návrh obsahovat označení příslušné organizační složky státu, která za stát před insolvenčním soudem vystupuje. V insolvenčním návrhu **musí být dále uvedeny rozhodující skutečnosti, které osvědčují úpadek dlužníka nebo jeho hrozící úpadek**, skutečnosti, ze kterých vyplývá oprávnění podat návrh, není-li insolvenčním navrhovatelem dlužník, označeny důkazy, kterých se insolvenční navrhovatel dovolává, a musí z něj být patrné, čeho se jím insolvenční navrhovatel domáhá.

Podle § 128 IZ insolvenční návrh, který neobsahuje všechny náležitosti nebo který je nesrozumitelný anebo neurčitý, insolvenční soud odmítne, jestliže pro tyto nedostatky nelze pokračovat v řízení; učiní tak neprodleně, nejpozději do 7 dnů poté, co byl insolvenční návrh podán. Ustanovení § 43 občanského soudního řádu se nepoužije.

Podle téhož ustanovení odst.2 nejsou-li k insolvenčnímu návrhu připojeny zákonem požadované přílohy, nebo neobsahují-li tyto přílohy stanovené náležitosti, určí insolvenční soud navrhovateli lhůtu k doplnění insolvenčního návrhu. Tato lhůta nesmí být delší než 7 dnů; to neplatí, jde-li o insolvenční návrh podle § 98 odst. 1. Nebude-li insolvenční návrh ve stanovené lhůtě doplněn, insolvenční soud jej odmítne.

Dlužníková tvrzení o skutečnostech nezbytných k posouzení návrhu nejsou dostatečná. Soudu dlužník neposkytl dostatečný obraz o stavu jeho závazků, o datu splatnosti jednotlivých závazků, dostatečný obraz o výši splátek a stavu splácení, o své neschopnosti splácet dluhy v porovnání s měsíčními příjmy, ani o tom, co vedlo dlužníka k uzavírání nových závazků při existenci stávajících. Nelze ani navázat na obsah příloh, neboť seznam závazků není podepsán, není podepsáno ani prohlášení o úplnosti a správnosti závazků (mimořádně totéž chybí i u seznamu majetku).

Protože v řízení nelze pro tento nedostatek pokračovat, soud postupovat podle § 128 IZ a podání, kterým bylo insolventní řízení zahájeno, odmítl. Nic nebrání navrhovateli v podání nového návrhu až bude schopen sestavit bezvadný návrh se všemi náležitostmi.

O náhradě nákladů řízení bylo rozhodnuto podle § 146 odst. 1 písm. c) o.s.ř.

P o u č e n í : Proti tomuto usnesení lze podat odvolání do 15 dnů ode dne jeho doručení k Vrchnímu soudu v Praze prostřednictvím soudu zdejšího. (§ 204 odst. 1 o.s.ř.)

V Praze dne 16. března 2011

**JUDr. Hana Buršíková, v. r.
samosoudkyně**

Za správnost vyhotovení:
K. Ondráková